





DE ROBORE
BELLICO
DIVTURNS ET AMPLIS
CATHOLICORVM REGNIS

LIBER VNVS.

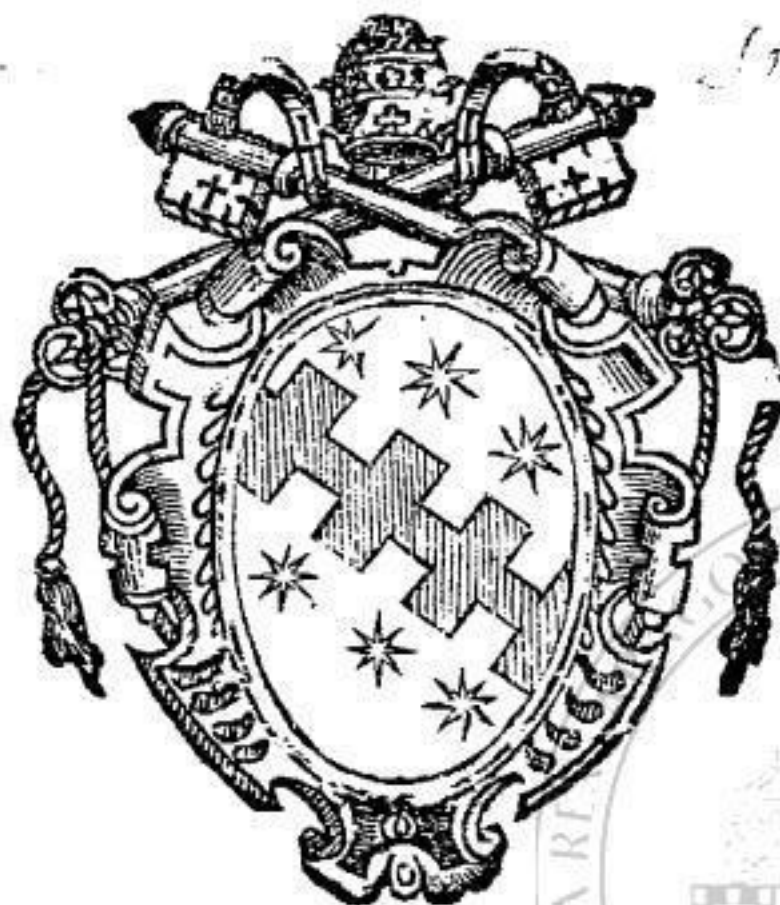
ADVERSVS MACCHIAVELLVM.

AUCTORE

THOMAS BOZIO EVGVBINO
Presbytero Congregationis Oratorij.

Coll. Aven.

Inscr. Soc.



ROMAE,
Ex Typographia Bartholomaei Bonfadini. M. D. XCIII.
SUPERIORVM PERMISSV.



SANCTISSIMO

AC BEATISSIMO

PATRI ET D. N.

CLEMENTI VIII.

PONT. MAX.



THOMAS BOZIVS

Presbyter Congregationis Oratorij

sempiternam felicitatem.



Nter alia multa, quæ Macchia uellus dixit aduersus Christianam religionem, Pontifices Maximos, ac denique aduersus omnium Virtutum genuina officia, solidamque veritatem, sunt hæc, quæ suscepimus hoc libro confutanda.

A Christiana religione fieri homines ignavos, & imbelles. Hortatur namque ad honores humanos, & opes despiciendas; vetat iniurias vindicari; ait præstare, vt vnâ maxillam per-

cutienti alteram præbeamus ; pallium rapienti ,
tunicam donemus .

Infantibus Christianorum non esse imponenda nomina nostrorum sanctorum , quòd hi fuerint inertes ad prelia , inscij rerum militarium : reuocanda ad vsum nomina Herculis , Thesei , Achillis , Diomedis , Hectoris , Æneæ , Pyrrhi , Alexandri , Annibalis , Cæsaris , Syllæ , Marij , Pompei , vel huiusmodi antiquorum ; qui fortitudine bellica præstiterunt .

Olim milites maximè solitos animari , & corroborari ad hostes prosternendos , interimendos , quod antequam pugna iniretur , multa pecora ijs videntibus immolarentur , ac Dijs sacrificarentur : ex ijs fiebat , vt delectarentur effusione sanguinis , inuitarentur ad edendas hostium strages , veluti pecorum , & armentorum .

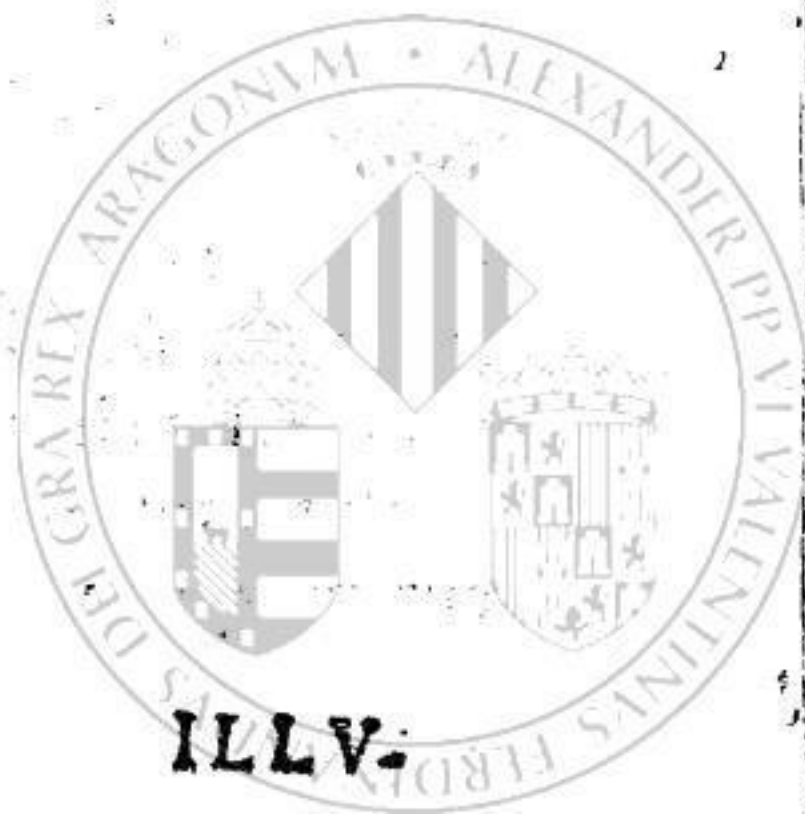
Sed quando hæc dixisse , videbat esse nimis inuidiosum , nimis execrabile Christianis , adiecit , horum causam non esse legem Christianam , sed eorum , qui interpretati sunt illam , ac mansuetudinis cuiusdam leges præscripserunt , indicans , vt apparet è multis , Pontifices Romanos , in eos culpam , si qua esset , omnem deriuans , & auertens .

Quocirca addidit ; Militum forti ductori viden .

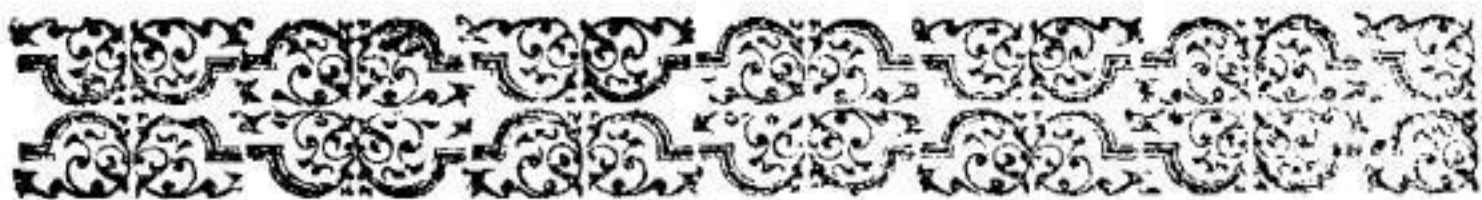
dendum, ne sinat sibi elabi è manibus occasio-
nes præclaras acquirendi, quod cupit; neque ex-
horrescat facinora quævis admittere. sic enim
subijcit, Ioannes Paulus Baleonus fuit effuge-
re sibi è manibus opportunitatem pulcherrimã,
cum Iulius Secundus Perusiam se contulit cum
Cardinalibus inermis, absque vlllo ferè præsidio:
nam poterat ille occidere omnes, ac suas res mira-
biliter promouere, ditiones que sibi magnas com-
parare.

Hæc qualia sint nemo non cognoscit. specia-
tim vero quàm sint impia, damnosa, ac verita-
ti contraria cum nemo videretur Innocentio No-
no satis bene adhuc ostendisse, placuit illi, vt ego
id oneris subirem. res erat maximi momenti ex
se ipsa; maximè vero, quod Macchiauelli scripta
teruntur manibus hæreticorum, vel aliorum ple-
rumque similium. rem totam perfecì. sed quando
ille migravit è vita; ac BEATITUDO TVA as-
sumpta est ad Apostolicum thronum, deferri ad
te hæc omnia debebant; quod in eis agatur de
dignitate sacrosanctæ Sedis, de cuius iussu quid-
quid est hoc operis absolui, & elaborauì. Re-
liqua porrò ab illo scriptis prodita, & non mino-
ri impietate in vulgus emissa alijs per nos libris
confutantur, quæ similiter S. T. dabuntur. Deus
autem, quem spectamus, per tuas manus, in qui-
bus

bus cælorum claves posuit, diuinis nos benedi-
ctionibus repleat; atque ex illis in Ec-
clesiam suam, genusque omne hu-
manum fælicitatis totius
abundantiam largif-
simam dedu-
cat.



ILLV.



ILLVSTRISSIMO AC REVERENDISSIMO
CARDINALI
PETRO ALDOBRANDINO



THOMAS BOZIVS



*I quis affirmaret à Principibus, qui regnant, non esse multi facienda tormenta ignea, quibus ad propugnacula conquassanda, ac deijcienda, ad maximas hominum strages faciendas, ad arcendos hostes utuntur exercituum Duces; adijceret prae-
rea, non esse cur ij nummos admodum curarent, non esse in illis multum ponendum; neque his contentus asseueraret non satis ad rem facere, multas equitum copias habere in praelijs conserendis; ac denique concluderet à Regibus esse negligendas Urbiumq; . atque arcium*

munitiones; homo iste, credo, qui quatuor hæc diceret, exhiberetur, ac stultissimi apud omnes loco foret. At qui ista ipsa Macchiauelli literis mandauit; & tamen eius scripta sunt in oculis semper, ac manibus hæreticorum, vel aliorum plerumq; huiusmodi hominum. quid ita? num quia Cerberis istis ad ostia Tartarea excubantibus obiecit.

Melle soporata, & medicatis frugibus offam, aditum aperiens illis patentissimum, quo breue aliquod in terris lucrum comparent, sed mox omnium iacturam facientes ad inferos præterea precipitentur? An quia stylo utitur spisso, & sæpe acuto, qui relinquat animis infixæ spicula humana, Deoq; inimicæ sapientiæ veneno imbuta, quibus sit quidã suffusus nitor extrinsecus pelliciens oculos? quæ tamẽ omnia ad extremum regnis, ac principatibus afferant ultimam perniciem, quod tum libro hoc, tum sequentibus argumento simili, qui sub prelo sunt, aperietur. Inter alia sanè, ut minus superiora miremur, est ausus asserere à Christiana religione fieri homines ignauos, & inertes ad prælia. quod esse falsissimum clarif-

clarissimis euentis, & omni testimoniorum genere nunc explicabitur. Ita ut, si quid hac in re peccetur, nō sit culpa vel religionis Christianae, vel Romani Pontificis, sed eorum, qui praesunt; ac neque semetipsos, neque subiectos populos ad arma exercent.

Cum verò hac, sint primitiae nostri agelli, quae seuimus CLEMENTE OCTAVO sedente, merito à nobis erāt offerēda nepoti illius, sacratissimoq; Proceri, qui maximè Dei, cui primitiae debentur omnes, locum tenet. idq; eò magis, quod à teneris annis insignem pietatem cum litteris coniunxeris; ac multa nobis humanitatis duae dederis experimenta; maioremq; omnium Virtutum quotidie spem facias amantibus Diuini honoris, tuaq; Amplitudinis incrementa. ad quorum maximū culmen, ut precamur, te cum Patruo Sanctissimo Deus euehat; vobisq; diu viuentibus ad omnia felicissimè aspiret.





ARGVMENTA CAPITVM TOTIVS OPERIS.



Prohemium.



VLTIS probatur esse fortioris sustinere, quam aggredi. idcirco iure fieri pluri iniuriarum patientes, quam *Vltiores* ab Ecclesia catholica. milites non efferos, sed mansuetos esse debere. ex proprietatibus leonis iuxta *Aristotelem* describitur miles catholicus contra *Macchiauellum*. in prohemio.

Cap. I.

Clarissimè ostenditur à Pontifice Romano studium disciplinæ militaris omnium maximè inter Christiano inductum, ac stabilitum. pag. 1

Cap. II.

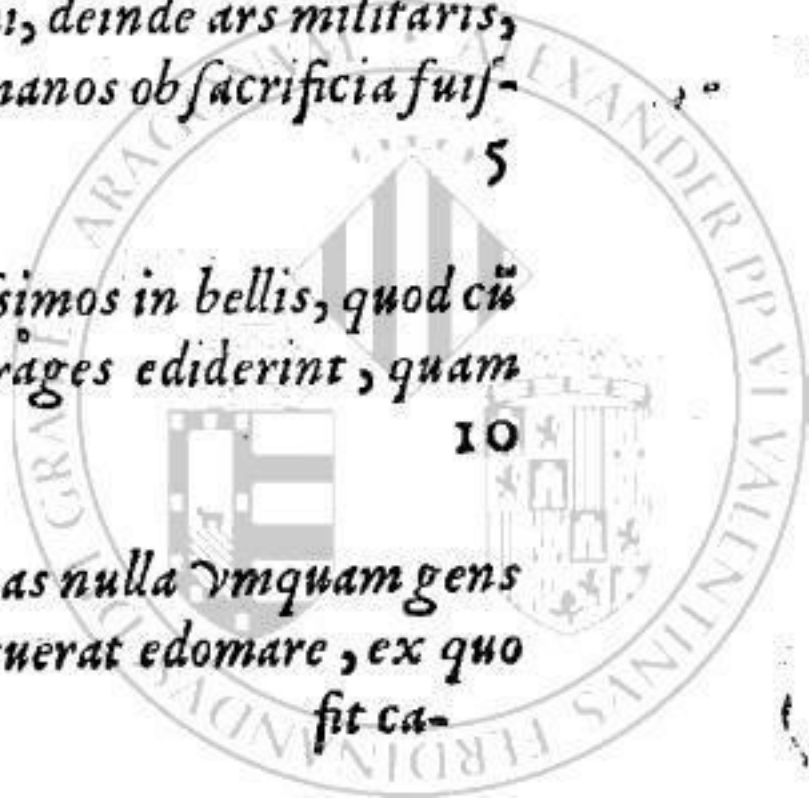
Curanda in primis diuina, ac virtutes animi, deinde ars militaris, quæ sine illis est nulla, falsumq. est Romanos ob sacrificia fuisse fortes in bello. 5

Cap. III.

Ostenditur catholicos longè omnium fortissimos in bellis, quod cū paucissimis suorum maiores hostium strages ediderint, quam quicumque à nobis alieni. 10

Cap. IV.

Catholici domuerunt plurimas nationes, quas nulla vniquam gens vel bellicosissima ex omni tempore potuerat edomare, ex quo fit ca-



Argumenta Caputum.

- fit catholicos longè omnium fortissimos dicendos.* 17
Cap. V.
- Ex amplitudine regnorum, quæ nostri sibi armis acquisiuerunt colligitur nos omnium fortissimos extitisse.* 24
Cap. VI.
- Cum nostri maxima imperia diutius conseruarint, armisq. tutati sint, hinc fit nostros omnium fortissimos existimando esse.* 33
Cap. VII.
- E collatione antiquorum Ducum, Regumq. in bellis clarorum, cum nostris colligitur nostros fortiores.* 84
Cap. VIII.
- E comparatione bellorum cum Persis gestorum à Romanis, & à catholicis, è bellicis machinis, tormentisque, & è fœminis militaribus apparet nostros Romanis, & omnibus in bello fortiores.* 54
Cap. IX.
- Soluuntur obiecta quædam Macchiauelli quantum ad paupertatem, & nomina Sanctorum, & contra ipsum retorquentur.* 60
Cap. X.
- Soluitur obiectum Macchiauelli, quo contendit imbelles homines fieri quod Christiana lex iniurias vlcisci vetet, & contra ipsum retorquetur.* 69
Cap. XI.
- Necesse ostenditur remittere iniurias, & contemnere ad amorem conciliandum, tuendumq. inter commilitones, quo nihil magis auget pugnatiuum vires, quæ diuinitus maximè augentur, cum quis ob bonum publicum se se ijs deuouet.* 74
Cap. XII.
- Per crucem, quæ singularem nobis patientiam designat, & quam nos secuturos profitemur exemplo Christi in tolerandis iniurijs maximas victorias partas.* 80
Cap. XIII.
- Catholici superant cunctos in amando Deo, & suis; ob id omnium fortis-*

Argumenta Capitulum.

fortissimi, amor enim pugnacissimos homines facit. cumque ob illum cuncta appetant, & oppugnent, maxime appetent, & oppugnabunt, atque ubi opus est, ad nihilum redigent, cum nihil potentius Deo, Deiq. amore.

84

Cap. XIV,

Omniū gentium regna insigniora conciderunt ob luxum, qui milites effœminavit, atque ex hoc concluditur milites catholicos omniū fortissimos, quod catholica religio maxime omniū reuocet à luxu, idemq. concluditur è fidei præstatione, & ope superiorum.

91

Cap. XV.

Catholici sunt omniū fortissimi, quod remotissima regna, ac regiones longissime disitas, non modo acquisuerint; sed etiam diu tutati sint, ac tutentur; & quidem contra fortissimas gentes. similiter haud sunt propepsi in suas terra, quamdiu permanserunt in fide catholica, tam frequentes irruptiones barbarorum. denique non nisi cum multo maioribus copijs, si quando vinci accidit, sunt profligati.

96



DE ROBORE BELLICO
DIVTURNS, ET AMPLIS
CATHOLICORVM REGNIS
ADVERSVS MACCHIAVELLVM.

A D L E C T O R E M

Operis Prohemium.

Multis probatur esse fortioris sustinere quàm aggredi. idcirco iure fieri pluris iniuriarum patientes, quam vltros ab Ecclesia Catholica. milites non efferos, sed mansuetos esse debere. è proprietatibus Leonis iuxta Aristotelem describitur miles Catholicus contra Macchianellum.



DORTITVDINIS duæ dicuntur esse partes sustinere, & aggredi: Ac prima quidem timorem, secûda moderatur audaciã, præscribuntq. ambæ mediocritatem, ne scilicet plus minusve audeamus, aut timeamus, quam decet; ac nequa istarum perturbationû nos abducatur ab officio virtutum. Statueruntq. nõ modo Theologi summi è nostris, sed etiam Philosophorû præstantissimi primam partem longè esse nobiliorem secunda. Nã fortitudinis excellentia potissimum versatur in exantlandis duris quibuslibet. At nihil æquè durû, quàm perpeti aliquod acerbum, nam quò magis fuerit acerbum, eò magis conabitur auellere nos à semita virtutis, ac pro inde ab ea nõ recedere laudabilius erit iudicadû. Rursus qui sustinet aliquid doloris, diutius, atq; immobilius persistit in præstãdo virtutis officio, quàm qui audacter fertur in obstantia. Hic enim mouetur, ac repellit illud, in quo exercet vim suam, & ad nihilur redigere conatur.

Ille velut pelagi rupes immota resistit;

S. Tho. 2. 2. q.
123. art. 6.
Arif. eth. lib.
3. c. 6. 10. 11.

De robore bellico

*Vt pelagi rupes magno veniente fragore,
Quæ se se multis circum latrantibus undis,
Mole tenet: scopuli nequidquam & spumea circum
Saxa fremunt; lateri q̄. illisa refunditur alga.*

Quin is qui suffert aliquid atrox, videtur maximè præliari, similem q̄. esse ijs, qui intra cancellos singulari certamine sunt dimicaturi, aut qui conseruerint iam manus, vt pes hæreat pedi. At qui adoritur hostes, si conferatur cum superiore, iacula è longinquo emittit, lata camporum spatia quærit. quibus igitur similes sunt patientes, & cum rebus asperis decertantes?

*Sunt, veluti ingenti Sila, summoue Taburno
Cum duo conuersis inimica in prælia tauri
Cornibus incurrun. pauidi cessere Magistri.
Stat pecus omne metu mutum; mussant q̄. iuuenæ;
Quis pecori imperitet, quem tota armenta sequantur.
Illi inter se se multa vi vulnera miscent,
Cornua q̄. obnixa infigunt; & sanguine largo
Colla, armos q̄. lauant, gemitu nemus omne remugit.*

Enimuero adhuc mihi potius videtur, qui patitur aliquid grauius, cum semetipso certare, prouidere, ne succumbat animus, ne se victum fateatur, ne det manus dolori, ac tormentis. penitus enim, nisi virtus sit præito, illabitur pavor, insidet venis, inheret præcordijs, totos quodammodo nos in se transfert; atque vnos secum facit. solus sui iuris est animus, qui cum perturbationibus intimis, cum sensibus intimis confligit. an non igitur huic conueniet illud?

*Fortior est, qui se, quàm qui fortissima vincit
Moenia. nec virtus altius ire potest?*

Quo circa sicut à radice arbor exoritur, & ab intima eius medulla cōseruatur, vel sicut ab animæ nostræ bono statu est vita corporis, sanitas, robur; sic à recta penetralium nostræ mentis disciplina, in quæ timor recedit, & in quibus occulit se se, atque immiscet, est omnium reliquorum, quæ nos circumstant, moderatio. Atque ita prima pars fortitudinis, nosmetipsum cū nobis bene disponit, vt cuncta sint inter se apta: Secundæ munus est, nos instruere aduersus alios. At nisi rectè sint nostra inter se composita, nihil aduersus alios valebunt. atque hoc est,
quod

Aduersus Macchiauellum.

- A** quod Philosophus ille aiebat, timorem facere, vt homines consilijs insistant; audaciã verò efficere, vt abiecto consilio, neq; audito præuolent; salus auté, sapiens inquit, est vbi multa cõsilia. Accedit ad hæc, quod obijcitur fortitudini semper arduum quoddam malum superandum, quocirca prius illi proponitur arduum, malum, ac per se inest, vt sit malumque, & arduũ simul, q̃ vt superetur, atq; ita illud difficile non audaciam, sed timorẽ parit; quẽ propterea cohibere, maioris est virtutis: est enim primus hostis in primis agminibus collocatus, ac præsens est. Audacia verò per aliud; quod abest, aduenit, per spem scilicet, qua confidimus difficultatẽ superandam. Nobilius porro est, quod per se, quàm si quid per aliud sit, quo circa veluti dictum fortissimi viri adfertur illud.

Arist. Rhet. 2. c. 5. eth. 3. cap. 7.

S. Tho. 1. 2. q. 44. ar. 2. 49. 45. art. 4.

Richar. lib. 3. distin. 33. art. 5.

*Est hic, est animus lucis contemptor, & istum
Qui vita bene credat emi, quò tendis, honorem.*

Quod ait primo loco se lucem contemnere, pertinet ad moderationem timoris: ex qua sequitur secũdo, vt tendat bene ad propositos honores. non bene alioquin secũdũ, nisi bene primũ.

- C** Ad tolerantiam præterea habendam nulla re, quæ sit extra nos; egemus; ad opera audacię secus plerumque est. semper denique minori motu, ac breuiori via peruenimus ad paciẽtiam, tristiumq; perpeffionem tranquillam, quàm siue illorum depulsionem, siue interitum.

- D** Ex his apparet meritò ab Ecclesia Catholica magis honorari, qui in stadio martyrii vitam ponunt, quàm qui in bello: ac pluris æstimari, qui patienter iniurias ferunt, quàm qui furenter vlciscuntur, aut repellunt. Cum tamen hæc rite facta non improbet Ecclesia, sed laudet: verum sicut ad illa nos hortatur, ac spe præmiorum caelestium, diuinæq; voluntatis gratificatione impellit, & quantũ decet, concitat; sic ad hæc nos admittit, atque vbi opus est, vbi exigat ratio, volentes inuitat. Quod si nonnulli martyribus præferunt beliatores, mansuetis impatiẽtes, vel martyrum splendorem, vel patientum lucem ferre isti non queunt; quod oculi, scilicet infirmi luminum tantorum radijs perstringantur.

*Vrit enim fulgore suo, qui prægrauat artes
Infra se positas.*

Sed si è qualibet domo, vicinia, ciuitate, regione, è toto orbe patientes exterminarentur, quid esset hominibus? aut potius

De robore bellico

vbi essent homines? si ad omne factum dictum, ad omnem gestum, vel omissionem, quæ nobis esset insuavis, indignaremur, ultionem machinaremur, aggredieremur, atq; ad exitum perducere contenderemus, num sublata patientiâ superesset homo in Orbe ullus? A

Quin Ecclesia vult idcirco maximè mansuetos homines, vt sint omnium maximè bellicosi. Audiamus Aristotelem, nisi velimus Ecclesiæ nostræ auscultare; qui sic Politicorum lib. 8. cap. 4. Vt iam sæpius diximus, inquit ille, neque ad vnam virtutem, neque ad exercitationes corporum, maximè respiciendū est ab eo, qui curam gerit institutionis; quod si ad hanc respiciet, non maximè consequetur, quod volet. neque enim vel in alijs animalibus, vel in alijs gentibus videmus adesse fortitudinē valde efferatis, sed potius mansuetioribus, & leoninis moribus. multæq; sunt gentes, quæ ad cedes hominum, comestionemq; profiliunt, quales circa pontum Achæi, & Heniochi, & è mediterranis aliæ gentes his similia, vel maiora patrabunt; quæ quidem clanculum per insidias latrocinantur, ad bellica tamen opera nihil valent: Ac scimus, Lacones, dum ipsi soli exercebantur præstitisse cæteris, nunc autem esse alijs inferiores; neque enim præstabant ob id, quod exercebant iuuentutem, sed quod ipsi exercitati contra non exercitatos pugnant. Itaque honestus, non autem ferus in prælio est præferendus; neque enim lupo, vel alia bestia pugnando subiret honestum periculum, sed magis vir bonus. Hæc ille eleganter ostendens prius, ac magis exercendos ad mansuetudinem, & honestatem adolentes; quàm ad bella, & certamen. sic enim concludit fore bellicosiores, & conuenientissimè inquit, fortitudinem adesse mansuetioribus, nempe a scitam patientiæ studijs in intimos animi recessus, vt disseruimus. Nam qui sunt impatientes, vbi vulnus, plagamue acceperint, transuersi aguntur, excæcati furore quodam mentis, neque ordinem vel ducis, vel rationis sequuntur, exemplo indomiti tauri, quæ solet Aquila è patentibus campis adigere paulatim in rupes præruptas, in quibus cū fuerit, insidēs illa capiti alas ante oculos explicat, lucēq; obtentu illarū præripit, eodēq; tēpore rostro ferit, ille versus in rabiē, cornuaq; demittens, atq; in aduersam procurrens, Vt excutiat ac feriatur, voluitur præceps in caput ad subiectas valles. Aquila vbi in altum sese attollens, vbi præcipitatum, discerptumque illum videt, ad cibum descendit. eodem modo milites, quibus animas non constat ad illatas plagas, iustusque indi-

Aduersus Macchiaveillum .

A inflictoſ, inconsiderati feruntur in ruinas. Sed videamus ad huc, quid ſit in cauſa, quòd Ariſtoteles dixit eos fore bellicoſiores, qui non modo fuerint manſuetiores, ſed etiam leoninis moribus. Leo numquam rapitur ad vllius animalis cædem, niſi extrema famiſ neceſſitate adactus. qui moſ pugnatoribus erit, cum non procedent in aciem, niſi iuriſ neceſſitate cogente cõpellatur. indicauit illud poſt Ariſtotelem de leoniſ natura ſcribentem latinuſ Poeta.

B *Impaſtus ſtabula alta leo ceu ſæpe peragrans
(Suadet enim veſana fameſ) ſi forte fugacem
Conſpexit capream, aut ſurgentem in cornua ceruum
Gaudet hianſ immane, comasque arrexit, & hæret,
Viſceribus ſuper accumbens*

Veſana igitur fame ſuadetur leo, qua nihil maiuſ beſtiæ contingit. ſed viro honeſtum, ſic enim loquitur Ariſtoteles, virtutiſque officium loco famiſ erit. Huiuſ erit illi eſurieſ. Hic animi cibuſ. Eadem vero, Homeruſ Iliadoſ 3.

C Ruruſ idem leo, ſi teluſ petatur, veluti iniuriis homineſ peti ſolent, nunquam ſe mouet, niſi vbi ſenſerit ſe grauiter vulneratũ, tũ demũ fert ſe aduerſuſ hoſteſ. expreſſit hoc idẽ Latinuſ:

*— Pænoruſ qualiſ in Aruiſ
Sauciuſ ille graui Venantuſ vulnere pectuſ
Tum demum mouet arma leo, gaudetque comanteſ
Excutiens ceruice toroſ; fixumque latroniſ
Impaviduſ frangit telum, & fremit ore cruento.*

D Qua leoniſ grauitate & conſtantiã monemur, deſpiciendãſ iniuriãſ, niſi grauioribuſ prouocati frangere illãſ velimur, veluti tela infixã, & experiri iudicio, ne nimis ampluſ iniurioſiſ adituſ aperiatur, ac ne nimiũ creſcat audaciã ipſoruſ, ad eaſ inferendãſ, ac ceteroſ lædẽdoſ. illud præterea de leonibuſ vnanimẽſ cuncti ſcribunt, illoſ numquã dimicare inter ſe. nam quãdã belluæ pugnant, vt tauri aduerſuſ tauroſ, equi aduerſuſ equoſ. ita vt commilitonibuſ hoc ſit maxime tenendum, inter ſe ne vnquam modo vllõ prælientur. iam vero tanta eſt generoſitaſ in leone, tantumque tutelæ inculpataſ moderamen, vt eum qui tela ſoluſ miſerit, ſed ipſum non vulnerauerit, arripiat ille qui dem, concutiat, raptet, ac ſternat, non vulneret; quando neque ipſe ab illo eſt vulneratuſ, percufforem, qui infixit plagã, ſoluſ petit, mira illũ præ cunctiſ obſeruatione dignoſcens. quod ſiquiſ

De robore bellicō

si quis in morem supplicis se prosternit, ac misericordiam ro- **A**
gat, veniam consequitur, illæsus relinquitur, quin si sæuierit, ille
in viros sæuierit, non in fœminas, aut infantes. Hos præterit, in-
tactos relinquit. Hinc Claudianus .

— *prostrataque more leonum*
Despicias, alacres ardent cum sternere tauros
Transiliunt prædas humiles.

Amplius si videat, sibi non esse pugnam parem; cognoscatq;
fieri non posse, vt vincat hostilem manum, non irruit in aduer- **B**
sos; neque tamen rapidè fugit, sed paulatim se subducens, ma-
turis gradibus sæpe respectans retro cædit.

— *Ceu sæuum turba leonem*
Cum telis premit infensis; atterritus ille
Asper acerba tuens retro redit & neque terga
Ira dare, aut virtus patitur; nec tendere contra;

En igitur, vt bellissimo exemplo Aristoteles explicarit con-
tra Macchiauellum mäsuetissimos esse debere iniuriarum con-
temptores, supplicibus, atque imbellibus parcentes, inculpatæ
tutelæ moderamen seruantes, aperta pericula vitantes, qui sint **C**
futuri pugnacissimi bellatores. alioquin efferos futuros, non
bellicosos & victores.

Ad summam quicumque vituperant iniuriarum tolerantiam,
rem laudabilissimam vituperant, quod in fine fusius aperie-
tur, quin caput ipsum fortitudinis obtruncant, radices ar-
boris, vt diximus, incidunt: ita vt miles vltionis auidus, im-
patiens illatæ ignominie, non mansuetus, ac mitis, sit instar
illius, qui infidet equo indomito, neque frænis parere assucto,
qui ad omne certamen ita est ineptus, vt neque equitis, neque
peditis vllum præstare vsum possit, ac funderetur sine dubio **D**
quicumque exercitus ex huiusmodi pugnatoribus constaret,
quos ira, quasi contumax equus transuersos trahit.

— *qui non moderabitur ira*
Infectum volet esse furor quod suaserit, & mens:
Dum pœnas animo per vim festinat inulto.
Ira furor brevis est: hunc tu compeſce cathena.
Fingit equum tenera docilem ceruice magister
Ire viam, quam monstrat eques.

Videtur autem mihi Macchiauellus, cum scribit humanarū
rerum

Aduersus Macchiauellum.

A rerum despicientiam, tolerantiamque iniuriarum fortitudini obesse, non aliud conari, nisi quod Pyrrhus Epyrotarum Rex, cum C. Fabricio Romano est conatus. quod cuiusmodi sit, non aliis verbis, quam Plutarchi commemorabo. Inter alios legatos ad Pyrrhum missos. C. Fabricius fuit, cuius Cyneas retulerat maximam apud Romanos haberi mentionem, ut viri boni quidem, belloque egregij, ceterum valde pauperis. Huic itaque Rex seorsum blanditur, atque ut pecuniam à se caperet, suadebat, non ob aliquam turpem causam, sed ob amicitiae, hospitalitatisque indicium. Renuente autem Fabricio tunc quidem

B destitit: postridie verò ipsum terrere volens iussit dum simul loqueretur maximum elephantum post aulae iuxta se constitui, ac deinde subito aulaeis sublati elephas ex improviso conspectus proboscidem super caput Fabricij extulit, ac vocem terribilem asperamque emisit, at Fabricius tranquille conuersus leniterque arridens inquit, neque heri aurum, neque hodie me bestia permouit. Hæc cum Fabricio Pyrrhus.

Haud aliter Macchiauellus; cum Christiana lex dicat, victum, & quibus tegamur habentes, his contenti simus, ait hoc officere robori bellico, quòd pecuniarum promissione, ac spe

C in primis augeri solet; & quasi alter Pyrrhus nos expugnare pecuniis conatur. verum si nummis crescit vis militaris, cur adeo fortis Fabricius, cæteri que tum viuentes Romani? Pugnator excellens ista haud curat, non ponit in huiusmodi fortitudinem suam, contentus est exiguo, quantum sit satis ad victum, neque vero dissimiles hac in re cæteri Romani erant. hinc Horatius:

Privatus illis census erat brevis

& rursus:

Gratus insigni referam camena

Fabriciumque.

Hunc & in comptis Curium capillis,

Vtilem bello tulit & Camillum

Sæua paupertas, & auitus apto

Cum lare fundus.

Afferebamus supra ex Aristotele, militem debere esse moribus leoninis. At leoni & hic mos inesse dicitur, ut simulatque comederit quod satis fuerit ad expellendam famem, reliquum largiatur aliis; atque id circo à scriptoribus vocatur liberalis.

Non

De robore bellico

Non igitur est assuefaciendus miles ad amorem pecuniarum colligendarumue opum, quod vult iste noster, longè secus est agendum nobis. ad huiusmodi omnia respuenda est assuefaciendus, ita ut acquiescat ei, quod sufficit ad vitam in dies tuendam, corpusque, & armandum, & vestiendum. si quid superest commilitonibus egenis id distribuatur. Ac rectè Menander.

Στρατεία δ' οὐ φέρι περισσίαν οὐδ' εμίαν

Εφήμερον δ' ἐκὼς προσητὴ βίον.

Militia non fert vllam opulentiam,

Sed vitam, qua viuitur in diem, ac fortuitam.

Ad hæc perueniri non potest? perueniamus, quò datur. tantum ne succendamus æstu avaritiæ militum corda. Imitemur Fabricium, Pyrrhi argentum & aurum respuamus. sed quid postea noster hic agit exemplo Pyrrhi? adduxit ex occulto animalia vastissima, quæ super capita nostra inclament instar elephantum illius prisca illa sua nomina Achilles, Diomedis, Æneæ, Herculis; his Vrbes, domus, agrosq. omnium Christianorum personare vult, ad incutiendum terrorem inimicis, animos dandos agnominatis. Quid hic agendum cum Fabricio? tranquille conuersi, leniterq. arridentes dicemus, si milites esse velimus ijs similes, de quibus est dictum.

Moribus antiquis res stat Romana, virisque.

Neque nummi tui, neque bestię tuæ nos permouebunt. Non omittendum quando ita ferre argumentum videtur. leonem de sententia ipsius Aristotelis non esse suspiciosum, neque dolos vllos texere, sed veluti amantem veritatis, ac magnanimum, neque limis aspicere quemquam. verum bonus hic homo suum, quem describit Principem, simulationibus, ac dolis vult esse vndiq. circumtectum, neque vllam fidei, promissionum, iustitiæ, religionisue habere rationem, cum potest aliquid lucrari, ita ut hac etiã parte nos belluis flagitiosiores efficere contendat. sed quibus similes volet? an serpentibus pestilentissimis, viperis ipsis? aduersus has itaque nunc scriptis hisce non est aliud nobis faciendum, quàm quod Virgilius docet.

Sape sub immotis præsepibus, aut mala taetis

Vipera delituit: cælumq. exterrita fugit:

Aut taetis assuetus coluber succedere, & vmbra,

Pestis acerba boum, pecoriq. aspergere virus

Aduersus Macchiauellum

1

A Fouit humum: cape saxa manu; cape robora Pastor,
Tollentemq; minas, & sibila, colla tumentem
Deijce: namque fuga timidum caput abdidit alte.
Cum medij nexus, extremæq; agmina cauda
Soluuntur: tardosq; trahit sinus vltimus orbes: 1

B Ex omnibus igitur, his, quæ hucusque diximus constat; iure ab Ecclesia Catholica mansuetudinem, patientiamq; tantifaciam, plurisq; esse sustinere molesta, quam inuadere contraria, atque illud haberi animi longè fortioris. Martyresq; longè præstantissimo loco esse: milites multo inferiori. Ad bellicosum pertinere, exemplo leonis esse iniuriarum despicientem, qui seruet inculpatæ tutelæ moderamen, sit cõtentus eo, quod satis est in diem, nõ commoueatur vlllo modo aduersus cõmilitones suos, fraudes nullas nectat, neq; aduersus illos tēdat, quos videt esse numero, ac viribus omnino superiores. Atque hæc summam dicta sint instar prohemij nobis ad sequētia. Vidēdū nunc an à Põtificibus Romanis, sit vllus militari fortitudini locus datus; cuius est pars maximè secūda, de qua locuti sumus.

C Clarissimè ostenditur à Pontifice Romano studium disciplinae militaris omnium maximè inter Christianos inducētum, ac stabilitum. Cap. I.



RIA sunt sine quibus imperia magna, ac Resp. vel diu stare, vel incrementa magna sumere in bonum nullo modo possunt, vitæ sanctitudo, disciplinarū liberaliū studia, tractatio rerum bellicarum. Ac primum quidē Deo conciliat humanum genus, & ex hominibus cælites facit. Secundum nos à belluis distinguit. Tertium tranquillitatem ad potiunda licitè terrena, superioraq; expeditius percipienda, quasi feras irruentes, ac bona, quæ diximus, interturbantes abigat, nobis parit. Atque ita non in primis corpora tuetur; illo animus humanus excolitur; supremo mens ipsa, vt diuinitati adglutinetur, expolita euehitur ad summum, terra cælo inseritur, cælum terræ infer-

tur, atque adducitur, Cum verò Christiana Resp. latissimè **A**
 semper ex omnibus gentibus conflata, ac toto Orbe dispersa
 in omnes mundi partes pertinuerit, ac post aetatem Constanti-
 ni imperia inter mortales potentissima continuerit, necesse
 est, vt Pontifex Romanus hæc tria maximè curarit, quando
 tantæ Reip. supremo nomine veluti Christi Vicarius è tot sæ-
 culis præfedit. Et quidem quàm magna, & admiranda præsti-
 terit ille in primo, ac secundo, latè explicauimus tomo primo
 de signis Ecclesiæ Dei; & aliquid attigimus libris de antiquo,
 & nouo Italiæ statu. Quantum porro spectat ad tertium, cum
 fuerit ausus dicere Macchiauellus à religione Christiana, atq; **B**
 ob id à Pontifice Romano fieri, vt homines ignaui sint, atque
 imbelles cum tolerandas iniurias decernant, percutienti vnâ,
 & alteram præbendâ dicant esse maxillam, sublata ab ipsis sint
 antiqua sacrificia, quæ milites impellebant ad sanguinem pro-
 fundendum, nomina Christianis imponantur hominum imbel-
 lium, veluti Petri, Andreæ, Franc. Benedicti, nō Herculis, Achil-
 lis, vel aliorum huiusmodi, id esse peruersissimè dictum cogno-
 scere poterimus euidentissimè ex hoc libro. Licet enim Pon-
 tifex supra omnes mansuetissimus fuerit in eos, qui crimen **C**
 agnoscentes, emendationis aliquam spem dederunt, vt alibi
 aperuimus, ac tales etiam sint Catholici omnes, quibus tran-
 quillitas in primis est cordi, non armorum tractatio, nemo
 tamen fuit in Rep. Christiana, qui ad illius commune bonū bel-
 lica magis curarit, quam Papa; cum nulla facta vnquam fuerit
 expeditio militaris aduersus Christi, & Christianæ religionis
 hostes non adnitente ante alios ipso, & quam non procurarit
 ille litteris, legationibus, omniq. ope, atq; industria. quod quia
 cunctis est notissimum, non est, quod multis confirmare nunc
 conemur. Adijcimus tamen, ab illo perfectum, vt religiosi mi-
 litum cœtus, atque ordines instituerentur, qui toti essent secun- **D**
 dum diuina ritè procurata in bellicis expeditionibus, atque
 exercitationibus ab omni rerum quarumlibet administratio-
 ne semoti. Nam sub annum 1095. cum primum cruce Vrba-
 nus Secundus milites signasset, atque ad Hierosolymas recupe-
 randas misisset, Amalphitani quidam curabant in ijs locis ex
 voto hospitales ædes in S. Ioannis. qui permoti exemplo adue-
 rantium in ea loca militum, crucis & ipsi suscepto insigni bel-
 lis pro commodo publico gerendis se se deuouerunt. Itatorum
 deinde exemplum secuti Galli, qui in eas oras innumeri ad ex-
 peditio-

Signo quæ-
 dragesimo se-
 ptimo libri
 vndecimi.
 cap. 5.

- A** peditionem sacram confluerant, & ipsi ordinem suum constituerunt ad templi defensionem, viasq. ab hostilibus incurfationibus tutandas, vt securi omnes venire Hierosolymas possent, ob id Templarij dicti. ad eos extant epistolæ quædam S. Bernardi. Hæc refert inter alios Guglielmus Tyrius illorum temporum Scriptor lib. 4. c. 18. Germani post Italos, & Gallos cum Duce Conrado, & Friderico Primo maximas in Orientem copias impulsu Pontificum Romanorum traiecissent, ædem S. Mariæ construētes ordinem Theutonicorum proprijs legibus informarunt, & à Cælestino Papa priuilegia multa obtinuerunt.
- B** Hos longe post in Hispania Castellani sunt imitati, ordinemq. S. Iacobi excitarunt anno 1176. Alexandri iij. septimodecimo, à quo fuit ille stabilitus. Vltimi fuere Lusitani, qui fundarunt ordinem Christi.

Atque ita quatuor hisce nationibus ordines militares fuerunt, Italis, Gallis, Theutonicis, Hispanis, in quos qui admittebantur, tria vota Deo nuncupabant obedientiæ, paupertatis, & castimoniæ, quò liberi ab omni cura terrenarum rerum, coniugumq. effœminatis amplexibus, & caritate liberorum possent bellicis rebus studiosius operam dare. quod Romanorum Pontificum fuit opus totum, cui soli erat olim subiectus eorum summus Præfectus, qui Magnus Magister vocabatur. Quantum porro fuerit horum militum robur, quanti olim progressus in vtilitatem publicam, Regumq. maximorum bonum, quid ad illos publicæ vtilitati conseruandos Papæ egerint, quid contra alij, liquet ex eis, quæ sunt alibi à nobis explicata.

- C** Illud in vniuersum de ipsis asseri potest, eos quibuslibet suæ nationis bellica fortitudine præstitisse. speciatim verò, opera Theutonicorum non modo Prussiam, Liuoniamq. amplissimas regiones adiectas Christianæ Reip. ingenti Germaniæ decore, imperijq. Germanici augmento, sed etiam Tartarorum, Scytharumq. aliorum conatus, & irruptiones in Europam totam repressas; Hispanicorum verò ope magnam partem depulso Arabas, ac Mauros è patrijs locis, quæ supra septingentos annos occuparant; quod Antonius Nebrissenfis testatur. Lusitanicorum denique armis plurimas in Africa oras apertas, belloq. acquisitas. Sed isti scilicet non ad augenda propria suos labores intenderunt, ac potentissimi Reges ipsorum laboribus, ac bonis Pontifice Romano ob temporum difficultatem, vel indulgente, vel non omnino aduersante, suas opes auxerunt, atque

idcirco

Lib. 3. cap.
4. de anti
quo, & no
uo Italiæ sta
tu.

Signo lxxx
cap. 1. lib
19. de signi
Ecclesiæ
Dei.

idcirco quid præstiterint illi, non elucet. Verum bellica eorum **A**
fortitudo semper extitit admiranda, ac diuina: nonnulla q̄. ip-
forum pene incredibilia gesta huius operis capite primo è do-
mesticis Scriptorum testimonijs aperimus. Nos sanè Itali nisi
haberemus expeditiones annuas Hierosolomitānorum, qui-
bus adiunguntur aliæ militum S. Stephani, multo quā̄m sint di-
rioribus Mahometānorum pyratarum incurfationibus pate-
remus. Istorum certè quidem fortitudo militaris nulli quæ sit,
aut vnquam fuerit, est secunda. & quamuis ferocissimas oppu-
gnationes sint perpessi supra omnes, quæ acciderint vllis ali-
quando; sustinuerunt tamen, cum paucissimi forent respectu **B**
hostium, gloriosissimèq̄. superarunt. Quod nisi hæresis euer-
tisset ordinem Theutonicorū, nisi mala mens Philippi Pulchri
Templarios, atque Hispanici permansissent in antiquis institu-
tis, quæ acceperant à Pontifice Romano, quòd Hierosolomita-
ni, qui propius Papæ subiecti fuerunt, egere, vniuersiq̄. ordines
quatuor nationum cōspirassent aduersus Christianorum per-
duelles, nec Reges aliqui in sua commoda ipsos traduxissent,
aut reliqui è nostris adeo fortes extitissent, quanta cuncti ab
ipsis, quod Papæ studebant, emolumenta percepissemus? Appa-
ret tamen hac in re Pontificum Romanorum studium præ cæ- **C**
teris Principibus, vt vigeat in Christianis bellica fortitudo, or-
dinibus huiusmodi militum constituendis. Producatur enim
quæso Rex aliquis, qui cætum tandiu permanentē, militumq̄.
adeo fortium formauerit inter Christianos, aut etiam morta-
les quoslibet, vt Pontifices Romani, quos prædiximus, ordines
instituerunt. Nunquid igitur Papæ ignauos, imbellesq̄. homi-
nes efficient, an potius omnium valentissimos, ac maximè for-
tes? Quid verò est, quod omnium bellicosissimi Reges ijdem
fuerunt Pontificibus Romanis addictissimi, veluti Constantinus,
Theodosius, Carolusq̄. ob res gestas cognomento Magni Impe- **D**
ratores? in singulis autem regnis, qui fortiora, & celeberrima
perfecerunt in bellis, eorundem studiosissimi fuerunt, quòd ali-
bi fuit à nobis explicatum. Hæc omnia manifestum faciunt
Christianæ religionis, ac Pontificis esse, vt homines Ca-
tholici militaria prudenter administrant, fortissi-
mèq̄. exequantur. Quod hic à nobis leuif-
simè perstrictum clarius è subie-
ctis apparebit.

A *Curanda in primis diuina, ac virtutes animi, deinde ars militaris, quæ sine illis, est nulla; falsumque est Romanos ob sacrificia fuisse fortes in bello. Cap. I I.*



B **E**D quemadmodum domus, non ex vno pariete, non ex vno membro corpus animantis, sic Resp. non erit, quæ vnus duntaxat artis studio tenebitur, cæteras autem nullo prorsus loco ducet. ac ridendus foret ille medicus, qui morbum conaretur expellere ex oculis verbi gratia solis, aut etiam capite, quamuis potissima nostri corporis parte, reliquum sperneret; eodem modo non est audiendus ille, qui Reip. partem curaret, alias nequaquam. pateret enim morti eidentissimæ miles ille, qui rueret in armatos hostes nudus ipse vndique, quamuis ferro brachia circundaret. Ac nemo potest negare in rerump. gubernatione plus operæ dandum rebus illis, quarum maior est excellentia, ac nihil non eò referendum, quorum finis est supremus. Atque ita scientia, cultusq. diuinorum primas sibi, ac præcipuas vendicabit. Deus nanque est omnium finis; inde omnis vita, omnis nostra beatitudo. Post hoc, doctrinarum liberalium studia, quibus excoluntur humanæ mentes, vel ad officia virtutum præstanda, vel ad naturalia perdiscenda, ac scienda, quæ præstant arti militari, ac bellicæ disciplinæ. non enim pax ob bellum, sed bellum geritur, vt in tranquillitate degamus; necessitateq. adacti mortales ad prælia compelluntur quietem respicientes, mentiumq. ornamenta, ac nobilitatem cælitus deriuandam: alioquin pugnando bestijs potius ratione carentibus videmur esse similes, quam præditis intelligentia naturis; scientia verò, ac sanctitudine cælitibus ipsis æterna, ac stabili pace fruentibus. Quocirca ingeniosiores belluæ, ac prudētiores veluti elephantes, grues, apes, minus amant bella, & feritatem, quæ truculentioribus, ac furentibus ingenita propellit ad pugnas, & cædes, vt angues, lupos, tigres, & cæteras id genus, quas maximè auersamur, odioq. cuncti habemus: constat præterea genus humanū prælijs conferendis, haud propagari, & expoliri, sed efferari, & excindi ad internecionem populorum, gentiumq. vastitates inferri agris, ruinas vrbibus, & ædificijs cunctis extremas. vt recte ille Terentianus dixerit.

Omnia prius experiri, quam armis sapientem decet.

Et apud Græcum poetam Iliados 1.

Ἀφρήτωρ, ἀθέμιστος, ἀνέσιος ἔστιν ἐκείνος

Ὅς πολέμου ἔραται ἐπιδήμιου ὀκρυρόεντος.

Id est.

Ex lex, fœdisfragus, nulli sociabilis ille est

In populo quicumque cupit lugubria bella.

Quocirca Romani quamdiu pacem magis, quam bella amarunt, atque hæc inierunt maximis prius, an iure sumerentur, habitis disputationibus cuncta referentes ad iustitiã, studiaq. quietiora tuenda, & maximis ipsi bonis potiti sunt, & imperij confinia latissimè amplificarunt, nullis propè seditionibus, nullis ciuiliū turbarum dissidijs exagitati vsque ad annos Urbis 650. plus minus, quibus tēporibus Polybius admiratur, ac summis laudibus extollit Romanorum virtutes, cum iam, scribit ille, multo amplioribus, quam Persæ, ac Macedones ditionibus partis non Orbis aliquam partem, sed vniuersum ferè subegissent. Ex hoc magis bella cupientes, quam tranquillitatem fidei, iustitiæ, ac pietatis sæpe immemores fuere. & quid tum nō mali perpeffa est Italia, ac Roma per annos prope centum? Socialia bella exorta, ciuilia inter Octauium, atq; Cynnam; deinde Marium, ac Syllam; postea Cæsarē, & Pompeium; mox trium viros, ac Brutum, Cassiumque; inde inter Octauium, & Lepidum; rursus inter illum, & Pompei filios; denique C. & M. Antonios; atque hoc temporis spatio ter Vrbs direpta, quater totius penè Italiæ agri expulsis, ac longissimè amandatis prioribus dominis diuisi inter milites; totque, ac tantæ Urbibus, ac locis omnibus clades allatæ, vt Lucanus adhuc ætate sua semirutas illas, & cuncta squallentia, in solitudinēq. adducta deplorat. ac testis est Tacitus imperante Nerone desertas Antiatū, Tarentinorumq. sedes permansisse, colonosq. idcirco deductos, neque tamen repletas, quamuis nemo ignoret eas regiones amœnissimas Italiæ semper fuisse. Hæc nimirum laus est iustitiæ, virtutumq. quibus animi perpoliuntur, vt non modo bellicosissimos homines efficiant suis temporibus, auocent ab inertia, sed omnia secum bona ferant.

Nunquid enim Romanis, aut Italis fuere militum duces excellentiores, postquam studium virtutum relinquere, inanes vmbas sectari ceperunt? Post Augustum vis est, vt proferrī possit

A possit è Romanis, qui sit ex aliqua parte antiquis in arte militari comparandus. Audiamus id conquerentem Venusianum.

— teneræ nimis

Mentes asperioribus

Formandæ studijs : nescit equo rudis

Hærerere ingenuus puer

Venariq. timet ludere doctior

Seu Græco iubeas throco,

Seu maui vetita legibus alea.

B

Et

Non his iuuentus orta parentibus

Infecit æquor sanguine punico

Pyrrhumq. & ingentem cecidit

Antiochum, Annibalemq. dirum.

Defuncto autem Nerua, neq; ex Italicis fuit vllus paulo præstantior, vel miles, vel militum Ductor. Ex hoc namque per annos quasi ducentos exteri omnes, ac barbari plerumque Imperatores Urbem simul, Italiamq. dilaniarunt, vt libris de nouo, & antiquo Italiæ statu declaratur. Sic igitur initium nobis est à Dei cultu, iustitiâq. & cæteris virtutibus faciendum, à quibus sane Romani primis temporibus minus abfuere, quam cæteræ nationes, vt merito S. Augustinus asserat illis ob eas imperium tantum diuinitus attributum. ac Plutarchus proprio libro palàm faciat, non minus vi militari, quam fortuna tantas à Romanis ditiones comparatas; fortunam vocans, quam nos prouidentiam Dei: quod scilicet Deus ipsis, eorumq. mentibus veras virtutes, quamuis aberrarent, affectantibus occurrebat, & aspirabat.

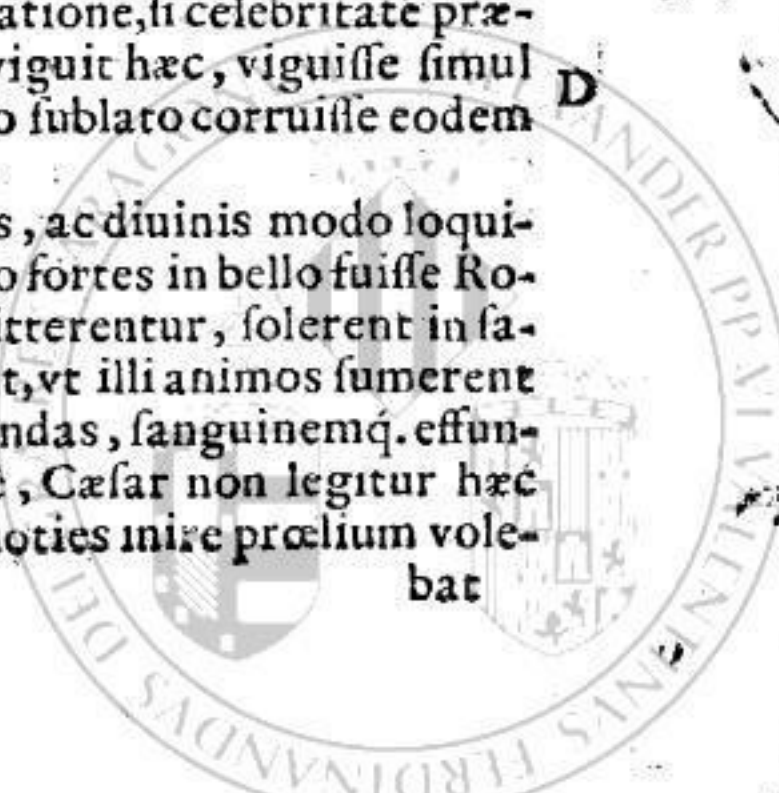
D Hæc itaque scientes optimè Romani Pontifices tum naturalia, tum diuina iura edocti, religionem, Deiq. cultum præ cunctis alijs curarunt: cum facièda sit etiam libentissimè omnium iactura pro illius incolumitate, quando reposita sint pro caducis hisce, ac fluxis amplissimo fœnore cælestia simul, atque æterna. Idcirco per eos, quos ipsi miserunt, excultum scimus, quidquid est terrarum supra Rhænum, Danubiumq; id verò est Europæ duplum. In ijs quippe locis olim nulla erat Vrbs, nulla literatura, nulla ars liberalis. quo perfecto apertus est aditus ad Africæ latissimas plagas, ad insulas, qua Oceanus circumfluit,

fuit, ad Indias Orientales, & Occidentales. Eorundem munus fuit religionem confirmare sex illis modis, quos alibi recensuimus: præterea verò confutandis hæreticis, concilijs vniuersalibus è toto Orbe conuocandis, vnanimi Doctorum consensu tuendo, aut lapsa doctrina, labefactataq. multis in locis reparandâ. cum certè vel in terris multo gloriosiora, atque honestiora sint hominibus sanctitate præstantibus apparatus præmia, quam bella miscentibus. Nam quis ex istis Italus est affectus honores Benedicti, Francisci, & aliorum, quos esset infinitum numerare, & quibus innumera toto Orbe sunt excitata templa, cælestesq. decreti honores? A

Sed quando non est omnium morti pro pietate vltro subeundæ se offerre, ac pro officijs virtutum præstandis nihili cuncta facere, pericula adire, quorumlibet apertum detrimentum patitur; idcirco Romani Pontifices ad imbecillos, ac paruulos defendendos, frangendamque, & coercendam flagitiorum confidentiam simul, & colluisionem, excitarunt Reges, Principes, ac populos ad arma sumenda, fœderibus aduersus hostes Dei coniunxerunt, militares ordines instituerunt, ita vt nihil vniquam præclarum sit gestû contra Christiani nominis oppugnatores, nisi impellente, promouente, aut in primis adiuuante Papa, vel Papæ studiosis. B

Atque ita Romani Pontifices, populusq. Christianus, merito magis operam dederunt, ac dant rebus diuinis, doctrinisq. ornantibus mentem, quam militaribus, quæ sibi in his postremum locum vindicare debent: inuersioq. esset ordinis totius, si præponerentur hæc illis; perinde ac si quis pedes capitis, caput pedum loco statuere vellet, & ad ruinas struendas parietibus imponeret fundamenta, tectum verò parietibus substerneret. possumusq. cognoscere in omni natione, si celebritatè præcipuam tulit artis bellicæ, quamdiu viguit hæc, viguisse simul etiam pietatis, iustitiæq. amorem, quo sublato corruisse eodem casu illam, quod alibi aperuimus. C

Ridendus porro hic (nam de sacris, ac diuinis modo loquimur) est Macchiauellus, qui vult ideo fortes in bello fuisse Romanos, quod antequam signa committerentur, solerent in sacrificijs pecora mactare, ex quo fiebat, vt illi animos sumerent ex huiusmodi aspectu ad cædes patrandas, sanguinemq. effundendum. Atqui, ò homo acutissimè, Cæsar non legitur hæc solitus facere cunctis suis militibus, quoties inire prælium volebat. D



- A** bat, & tamen omnium bellicosissimus est habitus, eius exercitus inuictus, timoris expers. quid hic dices? quid de Alexandro Magno comminisceris? qui similiter antequam manus cōfereret, haud legitur consuesse bestias immolare. Nunquid hunc imbellem vocabis, aut ignaum? Omittemusne Annibalem, vel si quis est alius laude militari præstans? Enimuero statuet aliquis talia sacrificia potuisse afferre animis socordiam quandam. Nemo enim dubitat facillimum esse pecudem, vel aliam bestiam perimere, difficillimum vero hostes armatos. Cum procedit igitur aliquis putans se inimicis ablaturum vitam, veluti pecoribus; experitur autem longe secus euenire, pugnandumq. sibi, ac vitæ discrimen adeundum, neque minus è suis cadere, quam ex aduersarijs, corripietur ille timore improuiso, qui excutiat omne robur, ac deiectus opinione, speq. sua, contrarium sortietur euentum. Atque ita multo aliter ex istis assumptis est concludendum. Persæ nulla cruenta sacra faciebant, nullas hostias litabant, & tamen viuentem Cyro, & Cambyse pugnacissimi fuere, & imperium latissimum compararunt. Quod si è pecoribus perimendis fortitudo nostris animis ingeneraretur, lanij forent omnium præstantissimi copiarum duces, aut bellatores valentissimi. id si Macchiauellus asserit, acumen ingenij, sicut in cæteris, iucredibile ostentabit. Certè in quolibet exercitu solent ad esum necessarium publicè, palamq. hodie cunctis inspectantibus armenta iugulari; quid itaque prohibet, si velit ita esse, quin ex istis occisionibus fiant milites animosi? quid reuocat obsoletas, ac detrusas cum suis ad inferos immolationes? Sed abominanda ista ad finem commodius confutanda duximus: Illud non omittentes, à nobis aliàs explicatum fuisse, magna imperia, quæ sine bellicis artibus conseruari haud possunt, plerumq. apud eas gentes olim fuisse, quæ minus aberant à vero Dei cultu, iustitiæq. præscriptis; sed hæc omnia maximè illustrantur ijs duobus libris, quibus aperimus, imperia pendere à veris virtutibus, non simulatis. Nunc ad rem veniamus.

Signo lxc. de euerfione gē rium, & regnorum.



B

Ostenditur



Ostenditur catholicos longe omnium fortissimos in bellis, quod
 tum paucissimis suorum maiores hostium strages edi-
 derint, quàm quicunque à nobis alieni.

Cap. I I I.



T quidem sicuti non inficiamur Catholicos
 vinci ab omnibus propè nationibus quantum
 spectat ad exercitationes bellicas, quod paci
 in primis studeant, ac tranquillitati: sic fal-
 sissimum prorsus est, quod Macchiauellus est
 ausus asserere, à Catholica religione fieri, vt
 homines timidi sint, ignaui, & imbelles, affe-
 rens inania quædam, solidè à nobis ad finem confutanda: nam
 clarissimè ostendemus è plurimis euentis, ac gestis, Catholi-
 cos, nisi pugnent pro regionibus hæresum plenis, quas Deus,
 & omnium maximè aduersatur, & efferis gentibus addixit, aut
 alioquin sint in Pontificem Romanum contumaces, vel foueāt
 iniustam causam, semper in bellis omniū fortissimos, quicunq;
 vnquā fuerint, extitisse. ob eas causas, quas infra adducemus.

Primumq; sit illud argumento. Nullam fuisse vnquam gen-
 tem, quæ cum paucioribus suorum tot, ac tantas in acie strages
 hostium fecisse vnquam memoretur, quot, & quātas nostri edi-
 derunt. Quod vt euidentissimum fiat, enumerabimus aliqua
 huiusmodi euenta; inter quæ poni posset illud etiam, quod cō-
 tigit M. Antonino Imperatori, qui confitetur epistola ad Sena-
 tum data se victoriā consecutum, siue precibus, siue etiā viribus
 simul Christianæ Legionis, quam fulminatricem vocauit, cum
 pugnaret aduersus Quados, & Marcomannos, cæterosq; popu-
 los Boreales sub signis habentes militum nongenta septuagin-
 ta quinque millia, quibus erat longissimè impar numerus suo-
 rum. attextur epistola operibus S. Iustini. meminere huius vi-
 ctoriæ per nostros habitæ Tertullianus in Apologetico cap. 5.
 Eusebius lib. 5. historiæ Ecclesiasticæ cap. 1. Orosius lib. 7. cap. 9.
 ante hoc prælium nunquam Romani pauciores aduersus plu-
 res victoriam sunt adepti, nisi Lucullo duce aduersus Tigranè.

Huic merito subijcietur, quod obtigit Imperatori Constan-
 tino, qui cum suis paucissimis ingentem armatorum multitu-
 dinem, copiasq; infinitas (ita loquitur Eusebius) quibus Ma-
 xentius Imperator omnem Italiæ locū repleuerat, tribus præ-
 lijs fu-

A lijs fudit; ita vt in hoc sint renouata antiqua euenta Hebræorum, qui numero exiguo innumeras hostium copias aliquando interemerunt. sic ille his temporibus viuens, & haud scripturus mendacium, cuius redargui poterat à cunctis, lib. 1. de vita Constantini cap. 31. Hinc apparet Zosimi vanitas, qui res nostras, quantum potest, extenuat, & abfuit longè ab hac ætate, & secus aliquanto rem scribit.

Haud dissimile contigit Imperatori Theodosio, qui cum tenues haberet militum suorum copias, haud veritus est signa conferre cum Eugenio, qui imperium Occidentale occupauerat; exercitumq. infinitum (sic ait Socrates horum temporum scriptor lib. 5. cap. 24.) ducebat iactans se excisurum Christianam religionē. meminerunt huius victorię tanquam memorabilissimę S. Augustinus lib. 5. de Ciuit. Dei. S. Ambrosius aduersus Symmachum scribens; miraculoq. est adscripta quod venti exorti iacula in hostes ipsos retorquerent; hinc Claudianus poëta à nobis alienus, alloquens Theodosium:

*O nimium dilecte Deo, cui fundit ab antris
 Aeolus armatas acies, cui militat æther,
 Et coniurati veniunt ad classica venti.*

C Non omittemus, quod huius filio Honorio scribitur accidisse, cum Duce Stilichone partim deleuit, partim cœpit ducenta millia, & amplius Gothorum, quos ad euertendum Christi cultum Radagaisus Romanam trahebat, euenit hoc in montibus Fefulanis. scribit S. Augustinus paucissimos nostros milites fuisse, eadem Prosper, & Orosius. addit ille è nostris nullum vel extinctum, vel vulneratum, quòd in tanta victoria Romanis vnquam contigisse, vel alijs haud legimus. insignis & illa victoria fuit, quam consecutus est Aëtius in campis Catalaunicis aduersus Attilam septingenta millia militum sub signis habentem, ita vt Sidonius illorum temporum scriptor cecinerit.

*— subito cum rupta tumultu
 Barbaries totas in te transfuderat Arctos
 Gallia —*

cæsa sunt hostium ducenta millia. Non habuit in acie suorum Aëtius triginta millia, quamuis auxiliū tulerint Gothi, & Burgundi, auxerintq. numerum nostrorum.

Præstantissimas præterea victorias retulere è Persis duces
 b 2 Theodo-

Theodosij iunioris, Mauriciusque, & Heraclius Imperatores, **A**
 qui & Persica regna occuparunt, & Persis Reges dederunt, vt
 infra aperiemus.

Postquam Vitiza, & Rodericus à Romani Pontificis obediē-
 tia discesserunt, atque ob id Sarraceni occuparunt Hispanias,
 Pelagius primus Castellæ Rex Catholicus anno 717. non nisi
 mille milites habens vigintimillia, & amplius hostium cecidit
 suorū nemine amisso, quod alijs accidisse vix est, vt in historijs
 memoretur. hæc Toletanus lib.4. cap. 11.

Carolus Martellus Pipini Regis pater anno 730. tercenta,
 ac septuaginta quinque millia Sarracenorum peremit, Sigi- **B**
 bertus ait tercenta octuaginta millia non amisit ille, nisi mille
 & quingentos è suis; vnum scilicet producentis triginta.

Sic eodem modo cum paucissimis suis occiderunt Sarrace-
 norū Froila primus quinquaginta quatuor millia post annum
 756. Alfonsus Castus septuaginta millia post annum 791. Ra-
 nimirus post 827. totidem; Ranimirus alter anno 905. ad se-
 ptimancas octuaginta millia; Ferdinandus Gundifalvus Ca-
 stellæ Comes anno 924. trecentis militibus fretus vicit Alman-
 farem Africae, & Hispaniæ celeberrimum Regem quinquagin- **C**
 ta, & plura hominum millia habentem, ita vt vnus è nostris pu-
 gnaret aduersus centum sexaginta, & plures. Rursus anno
 931. idem quadringentos quinquaginta equites habens, pedi-
 tumq. quindecim millia, vicit eundem copijs innumeris instru-
 ctum, ita vt prælium sit tres dies continuatum.

His omnibus est admirabilius prælium, cui Rodericus Ar-
 chiepiscopus Toletanus horum scriptor interfuit anno 1212.
 in quo Rege Alfonso sunt interfecta Mahometanorum ducen-
 ta millia, desiderati è nostris tantum viginti quinque. atq; ita
 pro vno è nostris perierunt octomillia inimicorum.

Veniamus ad propiora ætati nostræ anno 1500. Moschouia **D**
 Dux irrupit in fines Liuoniæ sub signis habens equitum Mo-
 schouitarum centum millia, Tartarorum triginta millia. it illi
 obuiam Vualtherus à Plettembùrgo Theutonicorum summus
 Magister adducens equitum Germanicorum septem millia, Li-
 uonicorum quinque. occisa sunt ex hostibus centum millia,
 vnus è nostris perijt pro illis centum millibus, nihil simile est in
 tota antiquitate.

Rursus anno 1564. Moschouitarū Dux in acie habebat equi-
 tum ducenta millia Lithuani neque millia triginta. ventum
 est ad

A est ad pugnam. è Moschouitis cæsa sunt millia nonaginta, è Lithuanis homines viginti. Hæc Tilmannus Bredenbachius libro de bello Liuoniensi.

Narrat Cromerius oratione funebri habita in obitu Sigismundi I. Basilium Moschouix Ducem sub signis habuisse apud Orsam bellatorum octuaginta millia. Polonorum ex aduerso tam tenues erant copix, vt Moschouitæ noluerint impedire, quominus nostri amnem tranarent, quod se eos flagris abacturos pecudum more iactarent. collata sunt signa. perierunt ex hostibus quadraginta millia, quinque sunt capta. è nostris, qui fuerint desiderati haud scribit auctor.

B Ferdinandus Cortesius in Indijs Occidentalibus bella gessit aduersus gentes pugnaces, & quibus huiusmodi tela erant, vt ijs quandoque vno ictu sit homo medius disseccatus. is tantum terrarum bello acquisiuit, vt æquent Europæ prope dimidium. cumque non nisi quingentos pedites, & equites quindecim haberet cum centum quinquaginta millibus hominum pugnantis victor extitit nullo amisso suorum, cæsis innumeris hostium; quamuis vnus aduersus quadringentos præliaretur. iterumq. cum centum milibus eodem modo manus conseruit, ac victoriam reportauit. nihil simile est in tota antiquitate inter alienos à nobis.

C At Franciscus Pizarrus tantumdem regionum ferro acquisiuit, præliaq. cum bellicosus populis iniuit; cumque non nisi quadraginta quinque equites, & pedites viginti quinque instruxisset aliquando, è quadraginta millibus armatorum victoriã retulit, plurimos hostium peremit, suos incolumes reduxit, cum quilibet ex eis aduersus quadringentos, ac plures staret.

D In Arabiæ terras neque Alexander, neque Romani penitus vnquam peruadere armis potuerunt, vicit ille Indos, ac Persas effæminatos, atque ob id Magnus est vocatus. Atqui Alfonso Alburquecius plurimas in Arabia terras occupauit armis, in ipsa Persia, regnumq. Armuzij nobilissimum Lusitanicæ ditioni adiecit, in India verò cis, & vltra Gangem, ad quas neque Persæ, neque Alexander armis peruenerunt, innumeros Reges, eosq. latè dominâtes vicit, ac tributarios fecit, sæpiusq. cum quingentis tantum militibus, & aliquando etiam paucioribus aduersus triginta, & quadraginta armatorum millia, quibus ignea tormenta maiora, & minora erant, sicut & nobis, pugnavit, ac victor extitit, cum quilibet è suis haberet ex aduerso quin-

fo quingentos, quibuscū res illi præliando foret. quæ latè Oso- **A**
rius lib. 5. vsque ad decimum persequitur.

Odoardus autem Paciecus cum non nisi iēptuaginta & vnū
Lusitanos haberet aduersus quinquaginta septem millia Ara-
bum, & Indorum manum conferens dilapsis ab eo quingentis,
qui opem ferebant, Indis, hostes fudit, ac semel mille ac trecen-
tos eorum necauit, iterum ducentos ac nonaginta, tertium
sexcētos, quartum mille & quadringentos, quintum multo plu-
res nemine amisso vnquam suorum, cui rei nihil simile è tota
antiquitate inter alienos à nobis proferri potest. Hæc Oso-
rius lib. 3.

Almeida cum decem & nouem tantum naues haberet aduer- **B**
sus centum pugnavit omni tormentorum, militumq. genere
instructissimas, in quibus erant octingenti Mamalucchi mili-
tes fortissimi à Sultano Aegyptiaco missi, cæsisq. hostium qua-
tuor millibus, suorum triginta duobus duntaxat amissis victo-
riã reportauit. Hæc Oforius lib. 6. plura adferre potuissemus,
sed hæc ad propositum satis esse nobis videntur.

At inquiet aliquis, effœminati, & imbelles erant isti, qui-
buscum nostri pugnarunt. & quales quæso milites Tigranis,
quibuscum Lucullus est præliatus, vt infra dicetur? an non hu- **C**
iusmodi, vt Romanos puderet Strabone id testante, & in Lu-
cullio Plutarchus refert, quod aduersas huiusmodi mancipia
induissent arma? & quinam fuere illi, de quibus Cæsar Pompei
trophea deridens ad Senatum scripsit: Veni, vidi, & vici? qua-
les denique erant Persæ, quos Alexander deuicit? An non igna-
ui, & imbelles?

Age verò conferamus hæc nostra cum celeberrimis Græco- **D**
rum, & Romanorum. Græci nobilissimas è Persis victorias re-
tulerunt, quibus audent se cunctis ob eas præferre. Harum pri-
mam sunt adsecuti in campis Marathonijs aduersus Darium
Hyrtaspis filium. In eius narratione mirum quàm ridicula pro-
diderit è Trogo Iustinus. scribit enim Persarum sexcenta mil-
lia stetitisse aduersus decem millia Atheniensium, milleq. Pla-
teenes. cæsa adijcit è Persis millia ducenta. & Cynegirum
quendam dextra apprehendisse nauim Persicam fugientē, qua
amputata ab hoste, iniiecisse sinistram, quam cum similiter ho-
stis truncasset, ore mordicus nauim tenuisse. Hæc ille. Atqui
Herodotus Græcus scriptor, qui refert se cum ijs locutum, qui
pugnæ interfuerunt, & nihil omittit, quòd faciat ad laudē Græ-
corum

A corum lib. 6. ait, nō millia ducenta, sed sex millia ac tercentum duntaxat è Persis interempta, ex Atheniensibus centum nonaginta duos. Addit copias omnes Persarum sexcentis trimibus vna cum suis equis aduectas, ita vt quiuis cognoscat, quando equi in nauibus erant, haud potuisse exponi militum quinquaginta millia plus minus. Cynegyro, ait, dextram tantum præcisam, dum puppim summam capere conaretur, atque ob id occubuisse. cætera apparent esse fictitia. alioquin haud filuisset.

B Quocirca placet pro fabuloso isto Cynegiro referre, quod reuera contigit quinque Lusitanis, qui scapha inuecti cum facerent auationem in flumine insulæ Taprobanae, ad ostia conclusi fuerunt à classe inimicorum maxima, multisq. militū milibus instructa. & nihilominus illi eam mediam pertransierūt. cumque tres magnæ naues affecutæ essent scapham, eamq. oppugnarent, quinque illi in vnam ex eis insipientes interfecerūt centum quinquaginta viros, eamq. captam perduxerunt in columnes Malacham, vbi conseruatur ad memoriam posteritatis æternam; quod scribit Oforius lib. 12.

C Alteram victoriam consecuti sunt Græci aduersus Xersem ad Plataeas, cum scilicet ille decies centena hominum millia armauit aduersus Græcos, ponte Bosphorum iunxit, Athon perfodit, perennia flumina exsiccauit, & Athenas euertit. sed quamuis tot milites adduxerit, quingenta tantum millia Mardonio reliquit pugnaturo aduersus Græcos, idq. astu Themistoclis deceptus. steterunt contra è Græcis centum millia, vt lib. 11. bibliothecæ narrat Diodorus. vnus itaque ex illis pugnavit aduersus quinque neque habet aliquid, quod cum nostris conferatur.

D His proximæ sunt Alexandri victoriæ. quarum prima est, cū ad Granicum flumen est pugna commissa, in qua, vt refert Plutarchus in vita Alexandri, adfuerunt illi, qui numerum minorem dicunt, peditum triginta millia, equitū quinque, qui maiorem, peditum triginta quatuor millia, equitum quinque tradunt. Aduersus eum pugnarunt si credimus Diodoro lib. 17. equitum quindecim millia, peditum centum millia; sic igitur vnus erat pro tribus, aut quatuor. Arianus autem, qui in conscribendis Alexandri gestis omnes à se superatos esse gloriatur lib. 1. refert Persis adfuisse equitum viginti millia, peditum totidem, quocirca par vtrinque numerus prope erat.

Secunda est, quam retulit in angustijs Amani montis, in quibus ait Arianus, nullus usus equitum Dario fuit, atque ob id est victus. Habuit hic in acie quadringenta hominum millia, ut vult Diodorus, interfecta sunt centum decem millia peditum, equitum decem millia, è Macedonibus perierunt equites trecenti, equites quingenti. Iustinus ait lib. 11. è Darianis perempta peditum sexaginta millia, equitum decem. & hæc igitur nostris haud conferenda. A

Tertia fuit ad Arbela vicum, in qua ceciderunt è Darij militibus nonaginta millia, ex Alexandri quingenti, vnus pro quadraginta quinque. Arianus lib. 3. scribit in hoc prælioeducta ab Alexandro in aciem equitum septem, peditum quadraginta millia: Iustinus ait, à Dario producta peditum quadringenta, equitum centum millia. sic vnus Alexandri miles stetit aduersus vndecim. B

Omnes has superat, & quæcūque ab alienis proferri possunt, quam reportauit Lucullus è Tigraue, ita ut, referente Plutarcho dixerit Antiochus Philosophus à Sole nunquam visam parem; Liuius autem nunquã Romanos signa cum hostibus contulisse tanto numero inferiores: non enim victores æquaerunt vigesimam partem inimicorum. stetit igitur, de sententia Liuij, vnus è Romanis aduersus viginti, aut paulo plures. Habuit Tigranes peditum centum quinquaginta, funditorum, & sagittariorum viginti, equitum quinquagintaquinque millia, è quibus erant cataphractorum decem & septem millia; quibus tamen non erant armata femora, & crura. summa erat omnium ducentorum viginti quinque millium. Appianus Alexandrinus ait, Lucullo adfuisse peditum decem millia, equites mille plus minus. Interfecta sunt è partibus Tigranis peditum centum millia; equitum pauci effugere: è Luculli centum milites vulnerati, quinque occisi. atque ita pro vno è Romanis perierunt hostium prope triginta millia. quòd tamen non æquat victoriam Theutonicorum in Moschouitas, & Tartaros; è quibus centum millia sunt perempta pro vno; neque, quam retulit Stilicho è Gothis, cum nemo è suis est vulneratus, neque similiter, quas Cortesius, Pizarrus, Alburquecius, & Paciecus reportarunt. C

Atque hi sunt conflictus, in quibus alieni à nobis cum suorū paucissimis hostium maximas strages ediderunt. in quibus, ut apparet nullo modo ij nostris sunt comparandi, atque idcirco nostri D

A nostri longè fortiores antiquis, verèq. vates ille summum Catholicis robur futurū designans ex oraculis Sybillinis, (quamuis inscius aliò rem referret) nobis in bello nostros Heroas, & Achilles cecinit ad futuros, Eclog. 4.

*Alter erit tum Typhis, & altera, quæ vehat, Argo
Delectos Heroas; erunt etiam altera bella:
Atque iterum ad Troiam magnus mittetur Achilles.*

B Catholici domuerunt plurimas nationes, quas nulla vnquam gens vel bellicosissima ex omni tempore potuerat edomare, ex quo fit catholicos longè omnium fortissimos dicendos. Cap. IIII.



C VLTAE sunt nationes, quas nullus vnquam populus, aut Rex potuit adijcere suis ditionibus, quamuis id sint conati, & tamen Catholici sub imperium suam misere armis, & bellica virtute, quòd facit, vt hac parte cunctis præcellant.

Inter has primam ponere possumus ipsos Romanos. Nam cum Constantinus adhuc cathechumenus Britanniam, Galliasq. solas bello post obitum patris adsecutus esset: at Romam cum reliquo imperio Occidentali Maxentius teneret Romanis quidem ciuibus inuisus, quorum nonnulli Constantinum vocabant, non item militibus Romanis, & Italicis; Constantinus aduersus Maxentium bellum mouit, ac ter in Italia cum maximis Italicorum, Romanorumq. copijs conflictit; primum quidem in campis Taurinorum, iterum Veronæ, postremo ad pontem Miluium in conspectu Vrbs anno 307. atque ita Romam cœpit. hæc Nazarius in Panegyrico, Zosimus lib. 1. Zonaras, & Cedrenus annalium tom. 3. in vita Constantini, Eutropius lib. 10. Eusebius lib. 1. de vita Constantini.

Rursus Theodosius senior Orientis Imperator ad Aquileiã pugnavit cum Eugenio, qui Occidentale imperium occupauerat, copiasq. innumeras è Romanis, Italis, gentibusq. diuersis conflatas ducebat iactans se Christi religionem subuersurum. vicit Theodosius. Romanos ab Eugenio stetisse scribit Zosimus lib. 4. ad finem, quamuis rem totam perversè narret. testa-

tur tamen ibi Romanum Senatum noluisse, quamuis id expo- **A**
 sceret Theodosius, à cultu Deorū recedere, quod in causa fuis-
 se ait ident, vt Constantinus Vrbe abscederet, Constantinopo-
 liq. imperij sedem collocaret, nouam Romam vocās, nouumq.
 in ea Senatum constituens. Hæc ille ad medium libri secundi.
 sic à Christianis Imperatores, copiæq. Romanorum sunt de-
 uictæ.

I. Responso. At inquires; imperantibus Christianis, est imperium Roma-
 num euersum. Respondemus primo loco id esse falsum. euer-
 sum nanque est, imperantibus hæreticis, Momylo scilicet Augu-
 stulo in Occidente, ac Zenone in Oriente hæreticis ambobus, **B**
 vt scribit annalium tom. 3. Zonaras, & Paulus Diaconus lib. 15.

Secundo. Deinde addimus Italiam captam à Gothis, quod Imperato-
 res ipsi ad hoc Gothos impulerint, ac miserint. Zeno enim, qui
 Orienti imperabat, & ad quem cura Occidentis pertinebat, mi-
 sit Theodoricum Ostrogothorum Regem, qui Italiam caperet,
 & sibi haberet, quod ille non tam vi, quam scelestæ fraude per-
 fecit. quod referunt Procopius lib. 1. belli Gothici, Paulus Dia-
 conus lib. 15. Iornandes lib. de bellis Geticis.

Tertio. Dilaceratum verò est imperium à Visigothis, Vandalis, An-
 glis, & Francis, non vi, & fortitudine militari, sed incredibili **C**
 perfidia, qua sunt vsi in Imperatores Christianos. Nam Theo-
 dosius senior reliquit Honorio filio decenni tutorem Stilicho-
 nem sanguine Vandalico, & hæretico prognatum; hic vt para-
 ret imperium Eucherio filio suo, & eriperet illud Honorio, Vā-
 dalos, & Gothos suis sedibus exciuit, in Galliamq. & Italiam
 vocatos admisit, vt omnia præsidijs nudata, quod essent in ip-
 sius administratione, occuparent. sic Numatianus, Zosimus,
 Orosiusq. illorum temporum scriptores, & Iornandes libro de
 rebus Geticis. Cum iam gentes istæ in visceribus essent Ita- **D**
 liæ, & Galliæ fraudem cognouit Honorius; Stilichonē strangu-
 lari iussit, pacemq. cum barbaris composuit. Alaricus præte-
 xtu pacis Romam Gothos trecentos misit, qui liberè, ac sepa-
 ratim nihil mali suspicante vlllo vagabantur, ac re composita
 noctu portas aperuerunt, cæterosq. Gothos, qui de improviso
 aduolarant, introduxerunt. atque ita capta est, ac direpta Ro-
 ma. mox iidem secesserunt in Gallias ex fœdere, Vandaliq. in
 Hispanias, & in ijs locis quieti per aliquod tempus manserunt;
 donec Bonifacius in Africam missus falsis Iniuriarum suspicio-
 nibus irritatus Vandalos ex Hispanijs in Africam vocauit; ij
 contra

A contra fœdus cum ipso ictum ciuitates multas occuparunt; Carthaginemq. post pacem iterum compositam dolo cepere; ac denique eiusdem pacis simulatione Romam, quod in chronico Cassiodorus adnotauit, & Procopius lib. de bello Vandalico.

Franci similiter Valentiniano permittente in Gallijs confedere, atque illas deinde cōtra iura fœderis de improviso adorti occuparunt. Angli eodem modo acciti à Britannis amicitia, ac societatis prætextu per summum scelus insulam subiecerūt, Beda initio Anglicæ historiæ refert.

B Adijcimus eò tempore has prouincias hæreticorum plenas fuisse, quod proprio libro de prouidentia diuina testatur horū temporum scriptor Saluianus Mafsiliensis. speciatim verò Hispania Priscillianistis abundabat, quod Seuerus Sulpitius refert; Africa Donatistis, quod constat è scriptis S. Augustini; Britannia Pelagianis, quod in vita Augustini Romani tradit Beda. nullam verò eximiam fortitudinem Catholicis esse fate-
mur cum pro hæreticorum plenis regionibus pugnant. Quarto.

C Denique iis imperantibus hæ prouinciæ in barbarorum potestatem sunt adductæ, qui in Pontificis Romani decreta contumaces Ecclesiasticæ immunitatis, potestatis, ac libertatis iura omnium maximè imminuerunt, vt è Codice Theodosiano apparet tit. 45. cap. 3. lib. 9. & lib. 16. tit. 31. & 33. & in nouellis. tit. 12. At Catholicis Regibus nullum robur insigne attribuimus, cum sint iniuriosi in Pontificias leges. Quinto.

D Secundo igitur loco deuictæ sunt à nobis duæ nationes ex omni tempore indomitæ Ostrogothi, & Vandali, e quibus illi duos Imperatores Romanorum peremerunt Decium scilicet, Valentemque hæreticum: quin Vandali per multa sæcula eosdem fatigarunt, Africæq. imperio per annos circiter centū spoliarunt. vicit hos Iustinianus felicissimè primis annis, Vandalosq. omnino deleuit ad interneccionem, cum Pontificis Romani, pietatisq. Catholicæ studiosissimus esset, vt ex ipsius litteris ad Ioannem Papam datis apparet, quæ sunt in Codice tit. de summa Trinit. & fide Catholica. Sed cum recepta Italia descuisset à semetipso, Syluerium Papam Roma expulisset, ac sede Pontificia, Vigiliumq. illi substitutum Constantinopolim captiuum duci iussisset, & in carcere multis iniuriis diuexatū detineret, tum Roma penè euerfa, Italia fœdissimè est vastata per Ostrogothos, qui tamen ad extremum victi, necatiq. aur

capti omnes, vt liquet è libris Procopij de bello Gothico, & A
Vandalico.

Tertio loco sunt Germani cunctis antea sæculis indomiti. licet enim multi Imperatores Romanorum plurimis Germanos prælijs attriuerint, nunquam tamen sub imperium suum mittere omnino potuerunt. Atque hoc est, quòd maximè Tacitus libro de moribus Germanorù demiratur, à Romanis imperio coërcitos Britannos toto Orbe diuisos, extremos similiter Hispanos, ac longissimè positas ad Orientem, Austrumq. gentes, ipsos Thracas, Dacos, Pannonasq. ad Aquilonem, Germanos verò in ipsis Italiæ confinibus positos ab ipsis vnquam domari hand potuisse. Alexander eorundem superba responsa, quibus iactabant se nihil aliud timere, nisi vt cælum rueret, ipsosq. opprimeret admiratus, attingere noluit. & hos tamen, quos nulli Imperatores Romanorum, nullæ quamuis pugnantissimæ gentes in suam ditionem redigere potuerunt, vnus Carolus Magnus multis prælijs domitos subiecit, regnumq. inter eos nobilissimum fundauit, quod ad nepotes, ac posteros suos transmisit, vt è Reginone apparet. B

Quarto, sunt innumeri populi Scythiæ Europæ à nullis vnquam Regibus, aut gentibus sub imperium missi, nisi à Catholicis. ac tales sunt Hungari, Sarmatæ, Poloni, cunctiq. Daniæ, qui olim Cymbri, siue Cymerij vocabantur, Noruegiæ, Suetiæ, Prusiæ, Liuoniæ, ac denique totius Septentrionis mortales, qui Scythiæ Europæ ab antiquis ascribebantur. Conatus est quidem Darius Hystaspis filius eos subijcere, sed infecta re profugere est coactus, vt Herodotus lib. 4. refert. Transgressus est ad eos Sesostris, & in eorum terra titulos collocauit, sed illos imperio tenuisse nullus asseuerat. Contra autem Scythæ Europei ex Europa in Asiam transferunt, in potestatemq. adduxerunt Mediam, reliquamq. Asiam, quam multos annos tenuerunt, vt lib. 1. Herodotus refert, & Iustinus 2. Quin ab ijs profectos Troianos, Phrygas, Bythinos, multosq. in Asia populos vult lib. 7. Strabo. C D

Hos igitur ex omni antiquitate inuictos populos Catholici Reges domuerunt, eorùq. Reges sibi tributarios reddiderunt. Nam Daniæ, Hungariæ, Poloniæ, Pomeraniæ, Rugiæ, Bohæmiæ, Slauiorùq. gentes innumeræ propè Balthicum mare sitæ, & ab Imperatoribus, Regibusq. Germanis deuictæ sunt, & tributum pendere cum suis Regibus, & Principibus coactæ; quod testatur

- A** statur de Polonia, & Slaui Helmioldus lib. 1. c. 1. annalium Sla-
uicorum, Ottho Frisingensis lib. 6. cap. 28. de Hungaria Her-
mannus Contractus in chronico suo sub annum 1045. & 1047.
de Dania Frisingensis lib. 2. de gestis Friderici cap. 5. à quo non
dissentit patrius Daniæ, siue Cymbricæ Chersonesi scriptor Sa-
xo lib. 14. notissimum porro est cunctis, qui vel primoribus la-
bris historias Germanorum degustarunt à Theutonicis mili-
tibus Prussiam, Liunionemq. subactas. Vendicarunt autem se
in libertatem populi, Regesq. Septentrionis ab Imperatoribus
Germanis, ex quo Fridericus secundus Pontificiam potestatem
- B** conatus est omnino extirpare, nec modo se in libertatem vindi-
carunt, sed finitimos præterea populos Septentrionis imperio
suo adiecerunt; ac nobilissima regna, & qualia ex omni totius
antiquitatis tempore in ijs locis non memorantur, excitauere.
Apparet itaque fuisse Catholicos omnium gentium fortissi-
mos, quando toti antiquitati, Regibusq. omnium potentissi-
mis indomitas gentes, & domare potuerunt, & imperio conti-
nere. quod eò magis est mirandum; quod Scythiæ Asiaticæ po-
puli, qui cõmuni nomine nunc Tartari dicuntur, & in ipsas Scy-
thia Asiatica morantur, à nullo vnquam subijci potuerunt, sicut
- C** à Catholicis subacti sunt Scythæ Europæi.
Quinto loco sunt igitur isti Tartari, qui sub annum 1240. ex
Asiatica Scythia mouentes Asiam totam sibi parere coegerunt,
Persis, Turcis, Medis, Bactris, Parthis, Indis, atq; extremis de-
nique Seribus deuictis; inter quos potentissima regna excita-
runt, ac per annos plurimos tenuerunt; vt latè proprio libro
prosequitur Hayto Armenus, Marcus Polus Venetus, horumq.
meminerunt Gregoras Græcus lib. 7. & multis in locis Ioan-
nes Villaneus. Cum vero ex eadem natione fortissimi Duces
cum copijs immensis in Poloniam, & Hungariam peruasissent,
- D** easq. triennium prædationibus, & incursionibus fœdassent,
Moschouiamq. Græcanicis hæresibus addictam subiecissent,
ad extremum tamen ab Hungaris deuicti omnes, concisiq. fue-
runt, vt Cromerius, & Bõfinius tradunt. Quibus igitur in Asia,
quanta quanta est, nulli populi quamuis robore bellico præstā-
tes, in quibus Turci erant, aduersari potuerunt, sic obstiterè ijs
catholici Reges, vt quicumq; in eorum regiones ausi sunt, licet
immosos exercitus ducerent, penetrare, tuerint eodem tem-
pore à nostris deleti.

Sexto sunt quilibet populi rei militaris excellentia præstan-
tes,

tes, qui à Regibus catholicis ad extremum domiti sunt, ac de- **A**
 uicti; modo Reges isti catholici pro terris hæreticorū plenis,
 aut Regibus hæresi addictis haud pugnarint. Inter hos autem
 populos deuictos sunt Persæ, ac Parthi de quibus infra agemus.
 Sequuntur hos Saraceni, qui regnante in Hispania Roderico
 Hispanias occuparunt. Hic vna cum Vitiza, qui ante ipsum
 Rex fuit, ab obedientia Pontificis Romani desciuerat; ipso uq̄.
 permisso licebat cuilibet ordinibus sacris initiato vnā plures-
 ve vxores ducere, ac vetitum fuerat omnibus appellare ad Pō-
 tificem Romanū. quæ testantur Rodericus Toletanus, ac San-
 ctius in historiis suis. Ab iisdem capta est Sicilia, Sardinia, non- **B**
 nullaq̄. Apuliæ, & Calabriæ loca, cum parerent ijs temporibus
 Michaeli Balbo, & Leoni Isaurico hæreticis, vt annalium to-
 mo 3. in vita ipsorum scribunt Zonaras, & Cedrenus. & Sarra-
 ceni quidem, qui Hispanias occuparunt sic à Regibus catholi-
 cis sūt deuicti, vt anno 1216. nemo foret in Hispania Princeps
 Saracenicis nominis, alioquin Mahometi addictus, qui tribu-
 tum Ferdinando III. Castellæ Regi non penderet. sub imperiū
 deinde sic missi sunt omnes, vt ex Hispania vel fuerint expulsi,
 vel Christo nomen dederint Ferdinādo V. regnāte anno 1492.
 Qui vero occuparūt Siciliam uicti sunt à Roberto Guiscardo, **C**
 ac fratribus, & filijs eius catholicis, vt narrat in historijs suis
 Fazelus, qui denique Sardinia, à Genuensibus, & Pisanis. sic igitur
 Saraceni, qui aduersus hæreticos Reges inuicti fuerūt, ijdē
 sunt à catholicis omnino uicti, & spoliati suis olim regnis.
 Quodq̄. sit maximè obseruandum, catholici tantum terrarum
 Mahometanis eripuerunt in Europa; quātum Turci Mahome-
 tani eripuerūt in eadem Europa Græcis hæreticis. eripuimus
 nos ijs Hispaniam, Baleares, Sardiniam, Cretam, Cephale-
 nē, Zacynthum, Siciliam, Italia, adde Africæ etiam loca quædam:
 Græcis illi, & hæreticis abstulerunt ipsam Græciam, Cycladas,
 Daciam, Mysiam, Illyrium, Pannoniæ, Dalmatiæq̄. partem.

Si quis igitur obijciat nobis Turcos, dicatq̄. ab illis nos bel-
 lo superari, ac proinde nobis esse fortiores, Respondemus.

Primo loco, nihil adhuc à Turcis occupatum fuisse è regio-
 nibus nostris, quod hæresibus non fuerit contaminatum, ita vt
 quamuis anno 1526. Solymanus ad Mochazum fudisset Hunga-
 ros; Ludouicusq̄. Rex aufugiens in palude demersus obijset,
 cum nonnisi triginta hominum millia plus minus in aciem pro-
 ducens ausus fuerat non expectatis aliorum copijs signa con-
 ferre

A ferre cum quadringentis Turcorum millibus, tamen Hungaricæ ditioni nihil deperierat, nisi ex quo in Hungariam peruasit hæresis Lutherana, annoque 1542. Solymanus est ab Isabella Regina accersitus, melioremq. illius regni partem transtulit in suam potestatem. quamobrem non nobis, sed hæreticis Turci fortiores.

Videmusq. numquã congredi audere nobiscum pari numero, quod sciant, se robore bellico inferiores, sed incredibili multitudi-
tine exercitus aduersus nos expediunt.

B Et quamuis fusi simus aliquando ab illis ob innumeras eorũ copias, dum pro hæresum plenis terris pugnamus; maior tamẽ semper est eorum cædes edita, quam nostrorum, quod est omnibus notum.

Cumque manus conseruimus cum illis, neque pro hæreticis bella gessimus nobilissimas ex eis victorias retulimus. Nam quis ignorat, quas adsecuti sunt Ioannes Huniades, Matthias Coruinus, alijq. Hungariæ Duces, cum nulla hæresis in Hungaria foret. quis potentissimam Turcorum classem ad Echinadas Pio V sedente profligatam?

C Turcos vero istos, antequam Græci desciscerent omnino à nobis, catholici non modo vicerunt, sed sub annum 1096. cū nostri in expeditione sacra traiecissent in Asiam, bis eorum exercitus fuderunt, quorum alter constabat è tercentum sexaginta millibus armatorum, qui ferè omnes occisi, alter è centum millibus equitum, peditumque multitudi-
tine infinita vt Robertus, qui bello interfuit, narrat. eripuimusq. illis Asiam totam vsque ad extremos Armeniæ fines, & Euphratẽ, quæ reddita est Græcis, excepta Syria, vt idem tradit, ac post eum Guglielmus Tyrius, & Gregoras Græcus lib. 4. cumq. per annos ducentos nostri continuerint ea bella, fregerintq. eorum vires, numquam

D Turci potuerunt per illud tempus resurgere, quamuis Græci nihil non mali in nos molirentur, quæ suis exprobare haud verentur ipsi Græci Scriptores, & in his Coniatus lib. 7. rerum à Manuele Comneno gestarum, & lib. 11. Isaacij Angeli.

Sed postquam Michaëli Paleologo Imperatori, qui fidem Catholicam pro virili inter Græcos amplificare est conatus, defuncto Andronicus eius filius sepulturam negauit: Græciq. omnes communi decreto ab Ecclesia Catholica efecerunt; eo ipso tempore circiter annũ 1300. rursus Asiam per nostros recuperatam non modo Turci occuparunt, sed Othomanum

sibi Regem crearunt ad extremam Græcorum perniciem, ut **A**
lib. 6. & 7. Gregoras narrat.

Ita verò futurum Græcorum rebus adhuc florentibus in Europa, prædixit Brigida sanctissima fœmina, asserens id euenturum ob hæreses eorum.

Ex his patet bellicosissimas quasque nationes, & ex omni tẽpore indomitas, à nobis tamen esse victas, ac vinci; cum nõ pugnamus pro regionibus hæresi contaminatis (nisi magno nostrorum studio repurgari illæ possint) iustamq. causam fouentes Pontifici Romano sumus obsequentes, ac proinde nos omnium fortissimos esse in bellis.

Haud negamus tamen occulto Dei iudicio contingere interdum, ut cui sanctior esse causa videtur, succumbat; quod euenit Hebræis pugnantibus, & quidem de sententia Dei aduersus tribum Beniamim. Verum nos decernimus, quod plerumque accidit, exitumq. rei supremum fortitur. Non enim bene victor, nisi qui ad extremum reportat vltimam victoriam. Galli anno conditæ Urbis 363. illam cœpere, & euerterunt. mox eiecti, ac fusi varijs euentibus per annos tercentum cum Romanis bella gesserunt. donec anno 695. Gallia decreta est C. Cæsari, qui eam spatio annorum nouem redegit totam in potestatem. exitus itaque post annos tercentum intra annos nouem declarauit esse fortiores Romanos. cum contigerit, quod Brigida prænuñciauit, ut Græci, & hæretici huiusmodi contracti ærumnis, & contusi agnoscere qualitercunque crimen suum possint; tunc, inquit illa, est futurum, ut Deus eos respiciat; ac Turci, vel succumbant omnino, vel manus dent Christo.

Ex amplitudine regnorum, quæ nostri sibi armis acquisierunt, colligitur nos omnium fortissimos semper extitisse. Cap. V.



NAM verò cum sint omnium fortissimi vocandi, qui bello sibi omnium latissima imperia compararunt, hinc profectò fiet nostros esse omnium fortissimos quibus amplissima omnium plerumque imperia semper fuerunt bellico robore parta post Constantinum: ex quo scilicet adfuit nobis, cui fuerit auctoritas publica indicendi belli iustas ob causas. Ut autem, quod asserimus

A rimus evidentissimum fiat, afferemus in medium Regum successiones illas, quibus maxima terrarum spatia paruissime vnquam scribantur.

Atque vt omnia sint apertiora, neque locus vllus dubitationis relinquatur, explicabimus hic, quanta sit vniuscuiusq; Provinciæ longitudo, ac latitudo. sic enim sciemus, quod imperiũ sit alteri æquale, & quodnam maius, aut minus. & quando vel Scriptores inter se variant, vel diuersa interdum pro temporũ diuersitate confinia regionum fuerunt, nos earum terminos ascribemus, medianq; inter auctorum dissensiones viam sequemur, quod etiam seruabimus in varijs quorumlibet locorum dimensionibus tradendis; nam cum longè illa, latèq; protendantur, modo fines eorum coangustantur, modo autem dilatantur, & nos igitur in his neque breuiiores, neque ampliores fines ascribemus, sed medios proponentes in singulis, quæ sint maiores, aut minores amplitudines terrarum non aberrantes à veritate dispiciemus. noti porro sunt, qui Geographi hæc litteris mandarunt exactius, è Priscis quidem solus est Ptolomæus, qui gradus descripserit, è recentioribus Ortelius, Mercator, Phineus, Castaldius. incipiemus itaque ab extrema Europa, vt solemus; longitudinemq; vocamus ab ortu in occasu, latitudinem contra ab Austro in Septentrionem.

Hispaniæ media longitudo est graduum decem, latitudo sexdecim.

Galliæ intra Rhænum, vltimosq; Heluetios, & alpes longitudo vndecim, latitudo decem.

Germaniæ intra Alpes Rhæticas, & mare Balthicum, Rhænumque, & Vistulam longitudo est graduum tredecim, latitudo duodecim.

D Italiæ intra alpes, & vtrumque mare longitudo est graduum duodecim, latitudo duorum, ac dimidij.

Corficæ longitudo vnus ac dimidij, latitudo duorum.

Sardinia similiter vnus ac dimidij, latitudo trium.

Siciliæ longitudo, ac latitudo duorum.

Istriæ, Liburniæ, vtriusq; Pannoniæ, ac Daciæ longitudo quindecim, latitudo trium cum dimidio.

Græciæ adnumeratis Illyrio, Thessalia, Macedoniaq; longitudo est quatuor, latitudo septem.

Mauritaniæ, Libiæ, Numidiæq; habitabilium longitudo est quadraginta, latitudo quatuor.

Cyrenes, & Aegypti intra Syenem, Casium montem, mare, **A**
ac deserta, longitudo est sexdecim, latitudo duorum.

Asiæ usque ad Euphratem longitudo est sexdecim, latitudo
sex seclusa Iberia, Colchide, Arabia, & Cælesyria.

Ab Euphrate ad Indum sunt gradus quadraginta quinque
longitudinis, seclusa autem Bactris, & Hircano mari sunt lati-
tudinis gradus sex.

Atque hæc sunt illa loca, quæ veniunt in comparationem, si
regna regnis quoad amplitudinem conferantur. hæc enim ma-
ximis imperijs Assyriorum, Aegyptiorum, Persarum, Græco-
rumq. subiecta fuerunt. Deinde pleraque Romanorum siue fue **B**
rint à nobis alieni, siue nobiscum senserint post Constantinum.
post hos autem reliquorum, de quibus est sermo: vt cognosca-
mus quibus fuerit vis maior siue ad acquirenda, siue ad tuen-
da. sed in his est illud etiam considerandum gradus latitudinũ
quibuslibet terris esse æquales ab Arcto in Austrum, longitudi-
num verò ijs tantum locis, qui cæli eodem tractu continentur.
alioquin sunt maiores ijs, quæ propius accedunt ad æquinoctia-
lem circulum. & superiores quidem, vt nonnulli volunt, confi-
cient milliaria septuaginta. at alij plura, vel pauciora, quò ma-
gis, aut minus absunt ab æquinoctiali plaga. Quocirca possu- **C**
mus in vniuersum definire.

Hispaniam magnitudinis esse maioris, quam terras omnes
Asiaticas, quæ sunt ab Helleponto usque ad Euphratem non
adnumerata Cælesyria, & Colchide. Nam cum sit Australior
Hispania, quam loca hæc Asiæ, gradus longitudinis in Hispania
continent plura milliaria, quam in regionibus his Asiæ. At nos
Hispaniæ diximus esse gradus decem longitudinis, sexdecimq.
latitudinis. Asiæ verò signatis oris gradus longitudinis sex-
decim, latitudinisq. sex. Hinc fit Hispaniæ totius Reges latius **D**
dominatos, quam si qui sunt in Asiæ terris adductis domi-
nati.

Similiter apparet Hispaniæ totius ampliores esse ditiones,
quàm fuerint Aegypti, & Cyrenes, cui longitudo est sexdecim,
latitudo duorum, quòd est à nobis adnotatum.

Eiusdem præterea Hispaniæ cõstat ex allatis esse latiora re-
gna, quam Græciæ, Illyrij, Thessaliæ, ac Macedoniæ simul; cum
sint his locis gradus longitudinis quatuor, latitudinis septem.

Amplius liquet Hispaniæ amplitudinem non longe abesse ab
amplitudine Lybiæ, Numidiæ, ac Mauritaniam habitabilium,

A nam quamuis quadruplo maior sit his locis longitudo quam Hispaniæ, huic tamen quadruplo maior est latitudo, quam terris illis. Hoc interest, quòd harum longitudo pluribus milliariis constat, quam longitudo Hispaniæ, sed non multo sanè pluribus.

Rursus apparet regiones, quas ab Aegeo mari terminant Euphrates Hircanum mare, Bactri, & Indi, esse duplo ampliores, paulo minus, Hispania, cum sint illis gradus longitudinis quadraginta quinque, latitudinis sex. Quamobrem, cum Magnus Alexander ab Illyris scribatur processisse vsque ad Indû, **B** continueritq. imperio Aegyptum, & Cyrenem quadruplo latius regnauit, quam totius Hispaniæ Reges. at Nabuchodonosorus, paulo præterea amplius, quam Magnus Alexander, cum subiecerit Hispanias ipsas, quamuis non sit progressus in Asia ultra Armeniam. Atque hæc quidem de Hispania sola, sed tota nunc ad Gallias veniamus.

Galliæ vt Pyreneis, Alpibus, ac Rhæno terminantur sunt Hispanijs angustiores, si latitudinem consideremus tertia parte, & amplius, siue sesqui altera; si longitudinem, nulla. nam quamuis his sint gradus decem longitudinis, at verò illis vndecim, **C** tamen cum borealiores sint Galliæ, sunt etiam, quod aduertimus, breuiores ipsis longitudinis gradus.

Idemq. iudicium de Germania, vt eius confinia posita fuerunt à nobis, est faciendum.

Horum singulis quadruplo ferè minor est Italia; cum pateat in longitudinem gradus duodecim, in latitudinem duos, ac dimidium; cui si annumeretur Sicilia, Corsica, Sardiniaq. duplo.

At verò Istriæ, Lyburniæ, vtriusque Pannoniæ & Daciæ paulo maiora sunt spatia terrarum, quam terris Italiæ: nam quauis longitudo sit illis maior in graduum dinumeratione, angustiores tamen sunt gradus, quòd magis ad Aquilonem vergant. **D** His positis ad amplitudinem regnorum conferendam veniamus.

Assyrij dicuntur omnium primi latissimè dominati. Sed hi tamen, vt ait Dionysius Halycarnasseus initio historiarum suarum tenuerunt Asiæ modicam partem. & sanè necessariò sic est dicendum, vt capite sequenti aperietur. omnium reuera inter ipsos maximè imperauit Nabuchodonosorus, sed is tamen in Asia ad Indos non peruenit, neque processit ultra Armeniam, vt è Megasthene refert lib. 15. Strabo; in Europa Hispaniam

niam tenuit, in Africa Cyrenem, & Lybiam. primasq. Aethyopum terras. quæ tradunt Iosephus lib. contra Appioné secundo. Eusebius lib. 9. de præparatione Evangelica. A

Aegyptij similiter amplissimè scribuntur Imperasse. Nam Zethus, siue Zethosis, aut Thossus, ut vocat eum S. Theophilus, Phœnicas, Cyprios, Medos, Assyrios, adduxit in potestatem. Scribit hoc Manethon apud Eusebium lib. 2. contra Appionem. Rham, ses eodem modo asseruit in inscriptione obelisci Thæbei, quod refert lib. 11. annalium Tacitus se dominatum Lybiæ, Aethiopiæ, Medis, Persis, Bactris, Scythis, Armenis, Cappadocibus, Lydis, Bythinis. At Sesostris in Asia paulo ultra Gangem processit, quod non contigit Alexandro Magno, & Nabuchodonosoro, ut vult Diodorus lib. 1. antiquarum rerum cap. 1. in Europa Thracas vicit, & Scythas, in Africa usque ad ostia Diræ in mari rubro peruenit. Sed neque hunc ad Indos peruenisse refert è Megasthene idem Strabo. B

Aethyopes etiã feruntur latissimè dominati, & inter hos Tarachus cuius est mentio 4. Reg. c. 19. Isaiæ. c. 27. Hunc Strabo lib. 15. è Megasthene ait, usque ad Herculis columnas penetrasse.

Sed omnes hi reuera, excepto Nabuchodonosoro potius Orbem sunt peruagati cuncta armis peruadentes, obuiosq. vincentes, quam fundarint imperia. hinc nihil ad posteros leguntur transmisisse. C

Persæ post hos imperarant ab Indo usque ad fines extremos Aegypti, ac prima Zonæ torridæ loca tunc inhabitabilia, Scythas fugarunt, non etiam ditioni suæ potuerunt subijcere, ita ut in Europa nihil potuerint stabile potiri, quod discimus ex Herodoti lib. 4. sic itaque in Europa, & Africa nihil habuerunt. Sed neque ab his Indi deuicti, ut eodem libro è Megasthene refert Strabo. omnino autem sic esse, illud conuincit, quod Ctesias, qui Persarum res post Herodotum scribit, & in Persia fuit, fabulosissima, & apertè falsissima de Indis scribit. non scripsisset autem, si res Indorum Persis cognitæ fuissent. D

Græci Alexandro regnante Asiatica regna acquisuerunt usque ad Indum, in Europa verò Macedonia, Græciæq. nonnulla loca, Illyrium, Thraciam, Pannoniam, Triballorumq. terras, in Africa nihil. ultra Indum non processisse Alexandrum prodit lib. 6. Arrianus diligentissimus scriptor è commentarijs Ptolomæi Regis, qui rebus gestis interfuit, & Strabo lib. 5. mentiuntur itaque Curtius, Diodorus, & qui hos sequuntur, nihil enim

A enim certius testimonio Regis Ptolomæi.

Romani cunctos hosce superiores amplitudine imperij vicerunt. Nam possedere in Europa, Africa, & Asia quidquid est intra Rhanum, Danubium, Colchorum, Iberumq. cōfinia, Euphratem, deserta Arabiæ, & Aethyopiæ, Atlantem montem, & Oceanum. sic latè differit cōferens multa eorum, quæ diximus initio Historiarum suarum Dionysius Halycarnassens, & Appianus in Lybico. Nam licet Romani non sint progressi plerunque ultra Tigrim, & Alexander peruenerit vsque ad Indū; Sesostris sit eodem progressus, totus ille tamen tractus, qui Tigri, & Indo includitur non est tantus, quātæ sunt regiones, quibus in Europa dominati sunt Romani, & quas illi neque attigerunt. Ex his verò omnibus nemo constitit in locis torridæ Zonæ, quod ijs temporibus essent inhabitabilia, nullus Arabiā possedit, vt tradit Herodotus lib. 3. Diodorus lib. 2. antiquarum rerum cap. 12. Scythas aliquos aliqui vicerunt, sed imperio continere nunquam potuerunt. vt post alios tradit Iustinus lib. 2.

B Saraceni præter hos latissimè visi sunt imperare. Nam tenuerunt in Asia, quidquid est cis Parthos, Carmanos, Hyrcanū mare, Colchorum fines, Arabiam præterea potiti sunt, Africæ quantū Romani, in Europa aliquādo Hispanias, Baleares, Siciliam, Sardiniam. Quocirca & hi non æquant Romanos, sed multis partibus sunt inferiores. quamuis enim tenuerint Arabiam, & quod est intra fines Carmaniæ, Parthorumque, & Tigrim, id tamen est longè minus, quam reliquum Europæ, quod Romani habuerunt. Adde ab his non omnem Arabiam deuictam, sed quod est cis fœlicem.

C Turci nunc amplissimè inter alienos à nobis dominantur. sed his multo angustius est imperium, quam fuerit Saracenis. Non enim paret illis in Africa Numidiæ, vel Mauritaniæ vlla regio; & ultra Assyriam nihil tenent. Quod in Europa possident, par videtur ijs locis, quæ Saracenis obediebant. quæ omnia è tabulis Geographis optimè dignosci possunt.

D Hæc sunt igitur omnium latissima imperia, quæ contigerūt alienis à Catholica religione. Nunc ostendamus aut æqua omnino, vel propè nobis fuisse, aut nostra longè amplissima, & maiora, vt nunc etiam sunt. & quando recensuimus octo imperia huiusmodi, nunc totidem nostra his opponamus; Regumque octo successiones.

Et tamen longè impar est comparatio. Haud enim mirandum

dum si post Orbem conditum tam lata aliquibus imperia con- **A**
 tigerunt supra annorum quater mille spatium in vniuersa ter-
 ra. At Catholici cætum suum constituerunt ab illapsu Spiritus
 sancti in Apostolos annis iam mille quingentis sexaginta dun-
 taxat labentibus; & nihilominus, vt videbimus, superant hac
 parte nationes cunctas.

Prima est igitur series Imperatorum, quibus vtrumque im-
 perium Romanorum contigit Orientale, & Occidentale. Hi
 fuerunt Constantinus, Constantius quandiu nobiscum sensit,
 Iouinianus, Valentinianus, Gratianus, Theodosius senior. Vt **B**
 autem sciamus quanta his fuerit amplitudo imperij, sciendum
 in ipsis Romani imperij ditionibus fuisse diu Reges aliquot,
 qui Romanorum socij dicebantur, neque illis erant subiecti, ac
 nè longè abeamus, imperante Nerone, erat adhuc in Italia
 Rex Alpium Cottiarum, quem Nero de medio sustulit; impe-
 rante Tiberio Archelaus in Cappadocia, qui tū deiectus est. Ve-
 spasianus insulam Vectim Britannię proximam Romano adie-
 cit imperio; idem Achaïam, Lyciam, Rhodum, Byzantium, Sa-
 mum, Thraciam, Siciliam Thraciam, Comagenem, quæ sub
 Regibus amicis erant, in prouinciarum formam redegit, quod
 Eutropius testatur; Traianus Daciam Romanis acquisiuit, Ar- **C**
 meniamque, Assyriam, & Mesopotamiam cum quadam parte
 Arabiæ, quamuis Hadrianus tres superiores prouincias dimi-
 serit, Euphratemq. imperij Romani finem constituerit; sed re-
 ceperunt Antoninus Pius, ac Septimius Severus. Constantinus
 itaque deuictis Maxentio, & Licinio imperium cunctis, quas
 recitauimus ditionibus amplificatum suscepit, & in maxima
 pace per multos annos administravit, nullamq. illi prouinciã
 Tyrannus vllus occupavit. quod superioribus ante ipsum Im-
 peratoribus rarò accidit, ita vt Gallienis imperantibus trigin-
 ta Tyranni varijs in locis propè cunctas imperij prouincias in **D**
 suam potestatem adduxerint. quod proprio libro persequitur
 Trebellius Pollio. Quamobrem verè asseri potest, Constantinũ
 latissimè omnium, qui fuerint ante ipsum, regnasse, quando ini-
 uit imperium sæculo illo, quo magis, quam prius longè latèq.
 portendebatur. Eum sequuntur cæteri, quos recensuimus, Im-
 peratores.

Secunda est Imperatorum Occidentaliũ, quibus paruit Mau-
 ritania, Numidia, Africa, quidquid est in Europa cis Rhænum,
 Danubium, Illyrium, & Mæsiã, nempe Hispania, Gallia, Italia
 cum

A cum suis insulis, Britannia, Pannonia, Istria, Liburnia, Rhætia, Carnia. quod asequitur superiorum Regum, qui nostram religionem non coluerunt, latissimas ditiones, aut exiguum est inter ista discrimen.

Tertia est Imperatorum Orientalium, quibus obediebant Illyrium, Thracia, Dacia, Mæsia, Græcia cum suis insulis, quidquid est in Asia vsque ad Euphratem, Aegyptus, Cyrcne, & Arabiæ nonnullæ regiones. Imperante deinde Iustiniano vsque ad Constantem Heraclij nepoté paruerunt Imperatori Orientali Lybia, Mauritania, Numidia, & vsque ad Michaelem Balbum Sicilia, & Sardinia, denique Italiæ magna pars vsque ad annum 1042. Apulia nimirum, & Calabria, quas Normanni occuparunt. sic igitur in Europa plures terras habuerunt, quam Magnus Alexander, cui non fuit subiecta Attica, Thessalia, Epirus, Achaia, Peleponessus, Cyclades, Euboea, Salamin, Rhodus, Creta, Corcyra, Zacynthus, Cephalene. ab istarum namque regionum populis Dux belli est electus aduersus Perlas, non etiã Rex cõstitutus, vt habet Diodorus lib. 16. & quãuis nihil fuerit Imperatoribus Orientalibus ab Euphrate aut Tygri ad Indũ. loco huius, præter eas, quas in Europa diximus regiones, fuit

B Numidia, Mauritania, Lybia. Igitur hoc imperium Turcico, & Saracenicò maius, & Alexandri ditionibus æquale. Nam Turci non possident Numidiam, Mauritaniam, Siciliam, Sardiniam, vel Italiæ vllam partem; Saraceni nihilin Græcia, Thracia, Illyrio habuerunt, in Italia nonnullas duntaxat per exiguum tempus Vrbes.

Quarta est Regum Gallicanorum Pipini liberis Imperantibus; quibus paruit, quidquid est in Hispania ab Ibero anne decepta Asturia, Galliciaque: paruit etiam Gallia, Italiæ maxima pars vsque ad Apuliam, & Calabriam, Istria, Liburnia, Pannonia, Dacia, Germania, vsque ad Oceanum, & Vistulam fluium quòd refert in vita Caroli Magni Eghinarthus eius scriba. Hoc igitur imperium Saracenicò, ac cæteris non videtur inferius.

Quinta est Regum Germanicorum, sub Otthone Magno ac plurimis sequentibus; quibus Noricum, Carnia, Rhætia, Italiæ magna pars, & aliquando Sicilia, Sardinia, Calabria, Apuliaq., Gallia Belgica, Heluetiorum terræ paruerunt, tributarij fuerunt Reges maximi Bohemiæ, Hungariæ, Poloniæ, Daniæ, eorundem agnouit imperium Prussia, & Liunia; ita vt non

longè

longè absit hæc Regum series ab magnitudine superiorum. A

Sexta est Regum quorundam Tartaricorum, qui post annū 1254. quantum colligimus ex Haytonis cap. 9. & 10. Christo nomen dederunt, hi sunt Mangus, Cobila, Haloon, Nicolaus, Baidus, Cassanus. ex his postea Nicolaus recessit à Christi cultu. Halooni non fuit confirmata Regia potestas à Cobila, qui Tartaricorum Regum summus erat Imperator, & cui paruit, quid quid est à Syriæ, & Armeniæ finibus vsque ad extremos Seras vna cum Scythia Asiatica, exceptis insulis, quas Oceanus Indicus circumfluit, aurea Chersoneso, & regionibus, quas in India Maldiuarium vocant. Quocirca videntur hi superasse ipsas B etiam Romanorum ditiones amplitudine sua, vt è chartis Geographicis apparet. Cobila imperauit annis 42. vt vult Hayto, cap. 5. vel 40. vt Marcus Polus, lib. 1. cap. 44. Cassanus quam mirabiliter ad Christi cultum concesserit narrat Ioannes Villaneus, lib. 8. cap. 35. Ab his missi sunt legati ad Concilium Lateranense sub Gregorio X. vt habet Blondus lib. 8. Decade 11. & ad Ludouicum Galliæ Regem, quòd refert Gaguinus lib. 7. Clemens porro V. ordinauit illis Ioannem è monte Coruino Frãciscanum Archiepiscopum Cambalunensem, nouemq. illi suffraganeos dedit; & Ioannes XXI I. ordinauit iisdem ex ordine C Prædicatorum Archiepiscopum Sultanensem, septemq. illi suffraganeos assignauit vt est in libro Cancellariæ Apostolicæ, in quo episcopatum numerus habetur. Marcus Polus lib. 1. cap. 1. & lib. 2. cap. 2. narrat à Cobila missos ad Papam legatos Nicolauū, & Maffeiū Polos, qui nomine illius peterent à Pontifice Romano ad se mitti episcopos, & sacerdotes, qui eum Christiana sacra edocerent. Sed quando iter longissimum susceperunt ob alias causas, & iam certior factus erat multo ante Pontifex ea de re, quàm possent illi explicare legationem, Cobila videtur interim baptizatus. Ad summam fuit his omnium D latissimum imperium ex ijs, quæ celebrantur. & adhuc in Cataio, vbi est Cambalum, quò missus est Ioannes è monte Coruino Archiepiscopus, dicitur esse Rex Christianus. quod refert in suo itinerario Martinus Ignatius cap. 12. ignoramusq. an sit è nepotibus superiorum,

Septima est Regum Lusitanicorum, quibus parebāt oræ omnes maritimæ in Africa, quas alluit Oceanus, cum ijs, quas circumfluit; insulis vsque ad vltimas Molucchas, excepta Taprobana, lauisque, in Persia, & Arabia Armuzij regnum, tractus omnes

A omnes maritimi in India cis Gangem, & ultra Gangem Aurea Chersonesus, Brasiliaque. & quamuis aliqui dicant eos nō admodum progressos in continentem terram; nihilominus Reges, qui tributa eis pendent, progrediuntur, & ipsi ex omni parte innumeras insulas possident, ut merito imperijs omniū maximis hoc sit adnumerandum: cum portendatur à Brasilia vsq; ad extremas Moluchas; quod spatium propè est graduum ducentorum ab Oriente in Occidentem in ipsa etiam torrida Zona. Neminiq; hucusq; contigit procedere, vel centum.

B Octaua est Hispanicorū Regum; quibus est adiunctum, quidquid Lusitanici potiebantur. Horum ditioes tam latæ sunt, ut Orbis terrarum tertiam partem conficiant, & hoc imperio nihil vnquam par ex omni antiquitate vllō modo memoretur, si latitudinem terrarum metiri velimus: quod est peritis notissimum, facilèq; è tabulis Geographicis colligi potest.

C Ex his omnibus fit Catholicos omnium fortissimos reuera esse, non modo, quod cum paucis militibus maximas hostium cædes faciunt, quales à nullo memorantur factas vnquam; & nationes à nullis vnquam sub imperium missas ipsi miserunt; sed etiam quia latissima, quæ fuerint in terris, imperia possederint, ac possideant adhuc ætate nostra.

Cum nostri maxima imperia diutius conseruarint, armisq; tutati sint, hinc fit nostros omnium fortissimos existimandos esse. Cap. VI.



D

ED quando fortitudinis bellæ est, non modo armis imperia maxima sibi comparare, sed etiam, quin multo magis ea retinere; Videndū nobis est, an Catholici diutius ea retinuerint, quàm cæteri.

Quæri autem potest, an diutius retinuerint amplitudinem iam constitutam, licet aliqua interdum facta sit eius variatio, an ex quo maximè constitui cœpit vsque ad eam iam dilabentem, neque amplius restauratam; an denique ex quo oriri cœpit regnum, verbi gratia, Romanorum, vsque ad eius extremam ruinam, cum natio prorsus extera illud occupauit, aut deleuit. Hæc tria dispiciamus, & conferamus.

Assyriorū regno, quod Ninive consedit, ab ipsius prima origine

E

gine

gine, vsque ad vltimum casum, deletamq. Niniuem, tribuit Eusebius annos 1243. Velleius Paterculus 1070. Agathias lib. 2. 1400. ac plures; Iustinus 1300.

Regnante Nino, ac Semiramide volunt Iustinus, ac Diodorus amplitudinem maximam fuisse huic imperio: Scribuntq. cis Indos in Asia vsque ad mare Mediterraneum cuncta illi fuisse subiecta, exceptis Scythis, Arabibus, & vltimis Aethyopiæ populis. Sed hæc omnia sunt longè fabulosissima, idq. è diuinis libris, & consonis aliorum historicorum narrationibus constat. In primis enim cuncta hæc excepta sunt è Ctesia Gnidio, qui plurima certissimò fabulosa suis libris inseruit, vt apparet ex ijs, quæ summam refert Photius in sua bibliotheca.

Deinde apertissimè Diodorus, qui primus ea maximè diuulgauit fabulosa esse, atq; vt fabulosa ab antiquis existimata scribit in proëmio, vt videas immeritò adduci harum rerum quasi veræ sint, à quodam scriptore, qui hæc sequitur, testem Diodorum. idcirco Dionysius iure ait ab Assyrijs Asiæ modicam partem possessam.

Deinde à diluio ad Abrahamum colliguntur (quòd è Genesiliquet) anni ducenti nonaginta duo, quo tempore Ninus necessariò regnabat, vt temporum ratio constet, & Eusebius in chronico notauit. At Iustinus lib. 1. scribit à Scythis in Asia regnatum mille ducentis annis ante Assyrios, quamobrem oportet Abrahami tempore per multa sæcula Scythas, non Ninum, Semiramidemue, & eorum posteros regnasse, nisi dicamus tam exiguo tempore ab his imperatum, vt nullo sit habitum loco imperium Nini, ac Semiramidis. Abraham præterea nondum transacto ætatis anno octuagesimo sexto vicit cum tercentum decemq. & octo vernaculis Regē Sannaar, quæ est Assyria Mesopotamiæ, in qua Babylon, ac Niniue erant, qui quatuor sibi Regibus adiunctis aduersus quatuor alios Palestine fuerat præliatus, quod hi seruissent annis duodecim Regi Elamitarū, qui sunt populi Arabibus adnumerati à Plinio lib. 6. cap. 28. sic igitur populi Palestine non Assyrijs, sed Arabibus subiecti erant sub tempora Semiramidis, & omnium tenues erant copię. Amplius gentium dispersio colligitur facta post annum à diluio circiter tercentesimum nato Abrahamo, haud potuit itaq; Niniue, & Babylon ad eam magnitudinem condi, quam prædicant fuisse Nino, & Semiramide regnantibus, cum viueret adhuc Abrahamus, ideo nanque Deus gentes disperfit, vt Babylonis

- A** Ionis molitionē turbaret, vt habetur cap. 11. Genes. quam conditam ē spolijs gētium victarū scribit Diodorus lib. 2. antiquarum rerum cap. 1. & 4. Cum Deus itaque gentes disperferit, vt ædificationem Babylonis dissiparet, & in ea non remanserit, nisi vnum caput familiæ ex eis septuaginta duabus, quæ recensentur cap. 10. Geneseos, & velint isti conditā intra annos quinquaginta post dispersionem tam Niniuem, quàm Babylona, conditamq. ē diuitijs gentium domitarum, quò fieri hoc potuit tēpore tam breui à tam paucis contra consilium Dei? & maxime cum dicant Niniuem ē quolibet duorum laterum patuisse
- B** stadijs centum quinquaginta, ex alijs verò duobus, quibus constabat, nonaginta: multo autem mirabiliora referant de Babylonicis structuris.

Stet itaque initio Assyriaci imperij amplitudinem nullā dari posse, ac Scythis in Asia potius eam deberi, vt vult Iustinus. Neque verò post Ninum, Semiramidemq. Regibus Assyriacis fuit aliquid magnum: quod apparet ē pugna Abraham, quæ cōtigit, si temporum rationem sequamur ab Eusebio tractatam, sub annum ab obitu Semiramidis trigesimum secundum. neq; sequenti similiter tempore fuerunt ijs amplæ ditiones. in Genesi nanque recensetur Aegypti Reges, veluti potentissimi, ad quos omnes prouinciæ confluerent. cumque Moyse, ac Iosue sapius cum multis populis bella gesserint, nunquam leguntur Assyriaci Reges vel pugnasse, vel vllis tanquam sibi subiectis, ac positis in eorum tutela opem tulisse. Rursus autem per multos annos Hebræi post obitum Iosue cōtinenter cum finitimis pugnarunt, & à nullius parte Assyriaci steterunt, aut hos, illosue deuicerunt, nisi Cusamus Rex, qui tempus exiguum dominatus est Hebræis, vt habetur Iud. cap. 3. At Dauidi, ac Salomoni Regibus Syria tota paruit, non Assyrijs, vt est 2. Reg. 3. & 3.

D Reg. 4.

Consonant hæc prophanorum scriptorum testimonijs. Herodotus enim, cui cæteri consentiunt lib. 1. refert Herculis nepotes Heraclidas dictos Lydia potitos annis quingētis, & quinque; totoq. illo tēpore Aeolas, Ionas, ac Doras in Asia liberos fuisse. Post Heraclidas regnavit familia Gygis vsq; ad Cræsum annis tercentum. Hinc Cyrus, qui imperium Assyriacum Babylone constitutum subuertit.

Quocirca per octingentos, ac plures annos ante Assyriaci principatus interitum nihil ei fuit in Asia minori. Ante Hera-

clidas dicuntur regnasse Teucris, ac Phryges, quos, ac Bythinos, **A**
 aliosq. à Scythis ortos vult Strabo lib. 7. cui consentit Iustinus
 asserens à Scythis Asiam possessam, vt supra referebamus. Nul-
 lus est igitur locus in Asia minori, qui Assyriacis Regibus relin-
 quatur vlllo tempore, vt merito dixerit Herodotus lib. 1. eam
 primum domitam à Cyro Persa.

Aperuimus hucusque in Palestina, & Asia minori nihil fuisse
 Assyriacis Regibus. Reliqua foret Asia, quam superiorem vo-
 cat Herodotus; eamq. scribit ab illis possessam quingentos vi-
 ginti annos. continet illa Pontum, Armeniam, Mediam cū Me- **B**
 sopotamia, aut si quid est aliud. Dioces Medus centum quin-
 quaginta annis ante Cyrum primus abstulit eis Mediam. mox
 huius filius Phraortes plures Asiæ regiones: at Cyaxares ne-
 pos Asiam totam trans Halym, Niniuemq. siue Ninum regni
 primariam sedem.

Quamobrem Regibus istis non fuit tanta amplitudo impe-
 rij, quanta Gallicanis, & Germanicis, & eam tamen sæpius di-
 minutam fuisse necesse est fateamur à Sethoso, Khampse, & Se-
 fostri Regibus Aegypti, qui varijs temporibus ante Nabucho-
 donosorum regiones illas occuparunt, nisi sint fictitia, quæ de
 ipsis iactantur; à Taracho similiter Aethyopum Rege, vt supe- **C**
 riori capite est explicatum. & quidem Sefostris fuit annis pro-
 pè quadringentis ante Nabuchodonosorum; Sethosus, ac Rhā-
 pses sexcentis plus minus; Tarachus autem quinquaginta fe-
 rè. & quidem tres illi primi scribuntur Assyriacum regnum si-
 bi subiecisse.

Nabuchodonosoro imperante latissimæ Assyrijs ditiones
 fuerunt, vt supra dicebamus. Quin, quæ de Nino, ac Semirami-
 de traduntur admiranda, sunt opera Nabuchodonosori, & con-
 iugis eius, vt horti pensiles, muri Babylonis è bitumine, tem-
 plumq. Beli ædificatum; quod è Bezoso, & Abydeno scribit Io-
 sephus lib. 2. contra Apionem, Eusebius lib. 9. cap. 4. de præpa-
 rat. Euangelica. Idq. non modo è patrijs, & antiquissimis scri-
 ptoribus hi tradunt, Sed & Herodotus lia. 1. asseuerans Semi-
 ramidem distasse generationibus quinque à Labynito, quem
 Cyrus vicit expugnata Babylone, Assyriorumq. imperio euer-
 so. & sanè res ita est. nam post Nabuchodonosorū, coniugemq.
 eius regnarunt Euilmerodachus, Niglifarū, Labosardachus,
 ac postremus Labynitus, vel vt vocant Berofus, ac Megasthe-
 nes, Nabonitus, qui & Balthasar nominatur Danielis cap. 7. re-
 gnatum

A gnatum verò est ab his omnibus, vt prædicti volunt, annis ad summum septuaginta septem, è quibus dant Nabuchodonosoro quadraginta tres.

Videamus itaque, quãdiu steterit hæc amplitudo imperij parta à Nabuchodonosoro. in primis autem stet illud, Nabuchodonosoro nihil trans Armeniam fuisse. id è Megasthene scribit Eusebius lib. 9. c. 4. Anno igitur vigesimo tertio regni sui Aegyptũ cœpit, quod Iosephus narrat lib. 10. antiquitatũ, inuuntq̃. Hieremias cap. 43. Ezechiel cap. 32. quo tempore eodem victoriæ cursu Lybiam videtur, & Hispaniam subiecisse. Sed postquã

B cecidit in insaniam Nabuchodonosorus, in qua perseueravit annis septẽ, cuncti ab ipso defecerunt, & in his Medi. Nam Cyaxares Phraortis filius, Cyriq̃. auus Mediæ Rex, arma in illum sumẽs Persiam, cunctaq̃. illi abstulit in Asia excepta Babylonis regione annis quadreginta antequam regnaret Astyages Cyri auus, quamobrẽ viuente adhuc Nabuchodonosoro, vt est apud Herodotum lib. 1. similiter Apries Nechi, quem Nechaonem vocant libri sacri, Sidonem cœpit, ac diruit, Phœniciam subegit, Cyprios nauali prælio vicit, ac regnavit vsque ad Amasim: qui regnante Cambyse Cyri filio vixit, Apriemq̃. strangulauit, vt

C prædixit Hieremias cap. 45. E quibus omnibus fit hanc amplitudinem non stetisse multos annos. Nam cum regnauerit Nabuchodonosorus annis quadraginta tribus, ac vigesimo tertio peruenerit ad supremum culmen, vigintiq̃. supersint vsque ad quadagesimũ tertium, & intra hos viginti factus amens nihil retinuerit nisi Babylonicam regionem, in tanto fastigio, verisimile est non durasse annis decem. resipuit enim postea, & aliquod tempus in priori magnificentia vixit Astyage Cyri auo, Cyaxarisq̃. filio inter Medos regnante.

D Vt igitur omnia colligamus, siquidem regnarũt Assyrii tam qui Niniue, quàm qui Babylone confederunt (ambo nanque Assyriaci fuerunt) annis mille, & quadringentis, ac forsan etiam pluribus ab Abrahami ætate vsque ad Cyrum, nunquam pertigerunt ad magnitudinẽ Gallicani, & Germanici regni, sed Nabuchodonosoro imperante superarunt illam, breui tamen tempore annorum decem plus minus. Quamobrem nostra hæc duo minora nostris omnibus, quæ recensuimus, fuerunt Assyriaco ampliora. Nam Gallicanum durat iam supra mille, ac propè centum annos nulli omnino subiectum; Germanicum verò supra annos octingentos. sed hæc fusius infra aperietur. illud ta-

men adiecisse non pigebit, in Mesopotamia vsque ad Macedonas haud fuisse nisi duas Vrbes Ninum, & Babylona. reliqua vici erant, vt Plinius testatur lib. 6. cap. 26. eodem modo Media vsque ad Diocem in vicos dispersa erat; ciuitates nullæ; quod Herodotus scribit lib. 1. quæ volui dixisse, vt nemo putet ad istorum regum magnificentiam multum facere incredibilem Nini, & Babylonis magnitudinem: nam si in Italia nõ essent nisi duæ Vrbes, ac quidquid est ædificiorum magnificum coiret omne in duas Vrbes, quatuorue, aut quinque moles, sine dubio Nini, & Babylonis magnificentia, & amplitudo nulla præ illis esset.

Aegyptij post Afsyrios ponuntur à nobis. hi plerumq; Aegypto sola potiti sunt. Tribus autem regnantibus latissimas habuerunt ditiones Zeto, siue Sethoso, aut Thosso, qui fertur annis quinquaginta quinque imperasse, & Rhampse superioris successore, qui sexaginta sex. Videntur hi fuisse ante tēpora Heli sacerdotis summi Hebræorum; dominatiq; feruntur Lybiæ, Aethyopiæ, Medis, Persis, Bactris, Scythis, Armenis, Cappadocibus, Lydis, Bythinis, non tamen in Europam transierunt. Tertius post hos est Sesostris, qui transijt in Europam, vt refert Herodotus, Thracasq; deuicit post Sethosi, ac Rhampsis obitum ducentis, ac pluribus præterea annis.

Sed quæ de Sethoso, ac Rhampse iactantur valde suspicor esse fabulosa. mouet me, quod accepta sunt à solis Aegyptijs, qui inuentores omnium fabularum fuerunt, ijsq; omnia nedum humana, sed etiam diuina fædarunt, & obscurarunt. Ab ijs commenta Deorum turpissima ad Græcos translata, vt Herodotus lib. 2. refert. Omnium porrò effusissimi fuerunt in laudem, suarumq; rerum siue falsam, siue veram ostentationem, quod cognoscimus ex inanibus structuris pyramidum, obeliscorum, & huiusmodi molium. Idcirco vix est, vt aliqua possit fides haberi ijs, quæ de Sethoso, ac Rhampse dicuntur ex inscriptionibus obeliscorū, pyramidumue accepta. ipsi hæc de se, ac suis rebus iactabant, fabulosissimi erant, suarumq; rerum vanissimi præcones. Nunquid habeas his fidem?

Dissentiunt præterea ab ijs, quæ cōstanter traduntur ab alijs profanarum rerū scriptoribus, & diuinis etiam scriptis videntur repugnare. Nam Iustinus vult lib. 1. Scythas Asiæ dominatos (excepta, crediderim, Ninive, Ionibus, & Græcis in Asia cōmorantibus) mille ac ducentis annis, qui si numerentur à gentium dispersione incidunt in annos Sethosi, ac Rhampsis.

A fus ait Herodotus Cræsum è barbaris primum fuisse, qui Ionas, Aeolas, ac Doras in Asia subiecerit.

Qui vero fieri potest, vt isti duo Reges Syriae sint dominati, neque mentio sit in libris Iudicum dominatos esse Hebræis? quod erat necesse, quando Hebræi sedes habebant in Syria, optimamq. istius incolebant regionem.

B Atque hæc quidem de Sethoso, ac Rhampse; de quibus apud Græcos, & alios nulla est mentio, nisi ex inscriptionibus obeliscorum, & libris Manethonis Aegyptij sui gentilis, patrijsq. rebus additi. Quamobrem siquid istis Regibus tribuimus, id tantum ducimus tribuendum, quod in multas regiones vi irruerint, vicerintq. aliquos obsistentes, non autem continuerint imperio, quod priscis Regibus vsitatum fuisse narrat Iustinus lib. 1.

De Sesostris non eadem prorsus dicimus: mentio namque illius est 3. Reg. 9. 11. & 14. quod vicerit Hebræos: & Herodotus libro secundo scribit, se multa illius monumenta vidisse, & facta inuestigasse curiosius. Sed cum regnauerit hic annis triginta-tribus, & ad posteros Aegypti solius imperium transmiserit, quin ab eo frater descuerit Aegypti, finitimarumq. regionum sibi imperium vëdicans, atque ob id ille in Aegyptum coactus sit redire, fugatusq. frater Argos occupauerit, Danaosque de suo nomine vocauerit, ex his fit huius imperium breue extitisse. è triginta enim tribus annis plures insumpsit in cursu victoriarum, & in Aegyptum redire est coactus.

Aethyopes autem neque diu sunt ipsi dominati. Tarachus enim, quo viuento contigit eis imperij magnitudo, viginti annos dumtaxat regnavit, vt habet Eusebius in chronico; quorū cum sint aliqui dandi imperio parando, pauci supererunt amplitudini partæ.

D Persæ, ex his omnibus reliqui sunt, qui ducto initio à Cyri imperio vsque ad Darium ab Alexandro victum regnarunt annis ducentis sexaginta sex plus minus. Nullaq. est imperij magnitudo hucusque diuturnior ea, quæ Persis fuit. & Cyrus quidem subegit quidquid est à Bactris, & Carmanis vsque ad Ageū mare, terminaturque Arabia, Aegypti, Cholchidis, & Scythiæ, confinibus, regnavitque annis triginta. Cambyfes filius adiecit Aegyptum, & Aethyopas Aegyptiis finitimos; dominatusque est annis nouem, vt Eusebio placet Herodotus vero attribuit illi septem dumtaxat annos, & menses quinque. Huic Da-

rius Hystaspis succedens Thracas, ac Scythas, & alios quosdā **A**
 populos in Europa vicit: sed paulopost à Græcis fusus in campis Marathoniiis non modo amisit, quidquid habuerat in Europa, sed & Aegyptus ab eo defecit. ac licet filius Xerxes eam receperit, Achemenidiq̄ue fratri regendam commiserit, hic tamē à Psammitico est occisus; qui diu tenuit Aegyptum, sicut etiam nepos eius Psammiticus, & huic succedentes ex ordine Achor, Tachus, ac Neftenabus, vt ab vndecimo libro persequitur vsq; ad decimumquintum Diodorus, donec Artaxerxes Ochus Phæniciam, Cyprum, & Aegyptum recepit, & ex hoc illa vsque ad ultimum Darium Persis obediit annis sexdecim plus minus, **B**
 quibus si adiungas annos Cambyfis, Darij I, Xerxis I. circiter annos quadraginta fuit illis subiecta, quibus sanè amplitudo maxima Persis in Asia fuit à Bactris, & Carmanis vsque ad Aegeum mare, Cyrenem, Scytharumq̄ue, & Aethyopum fines intra terminos Colchorum, Arabum, & mare Hyrcanum. Indos eis non fuisse subiectos è Megasthene probat Strabo lib. 15. reliquis autem centum nonaginta quatuor non tam magna Persis fuit amplitudo, quod nihil eis esset cis Phæniciam. Quamobrem plerumq̄ue maior imperij magnitudo quibuslibet nostris, quos supra recensuimus fuit, vt infra ostendemus. **C**

Græci latè regnarunt, quandiu vixit Alexander, qui cū duodecim annis cuncta absoluisset, non benè annis duobus constitit in tanto fastigio. Sic igitur breuissimum fuit in vno Rege imperium illorum: mox in plures est dissectum. Ex his latius dominati sunt Seleucidæ, & Ptolomæi, quorum tamen regna non illam sunt nacta latitudinem, quam superiora & aliena, & nostra. & Seleucidæ, quidem regnarunt vltra ducentos, ac septuaginta annos, inquit in Syriaco Appianus; Ptolomæus ducentis viginti septem, vt Eusebius scribit.

Romani cunctos hos diuturnitate amplissimarum ditionū **D**
 superarunt, ita vt nihil eis simile videri possit. Cū namque anno 363. fuisset Vrbs à Gallis diruta; mox ij fusi, fugatiq̄. fuissēt, Romani sic vires auxerunt, vt cunctas in Italia regiones cis Padum subegerint vsque ad annum 489. quo bellum gerere in Sicilia cœperunt aduersus Pœnos; & quamuis post annum 535. vsque ad 551. Pœni Annibale duce in angustum redegerint illos, vt neque Italiae tertiam partem retinuerint; ex eo tamen paulatim peruenerunt in amplitudinem suam, cum post annū 722. Augustus adiecit imperio Romano Aegyptum, Cantabriam

A briam, Dalmatiam, Pannoniam, Aquitaniam, Illyricum, Rhætiam, Vindelicos, Salassos, omnesq. Ponti maritimas ciuitates, Claudius Tiberius Britannias, Orchadas, Vespasianus autem, Traianusq. Antonini, & Seuerus alias regiones.

Sed quandò Cæsar post annum septingentesimū Gallias, Numidiam, Mauritaniãq. in prouinciarum formam redegit, ex illo verè asseritur peruenisse Romanos ad imperij maximam latitudinem, quam non mediocriter auxere Augustus, Claudius, Vespasianus, Traianus. Hinc ad Constantinū Romæ imperantem numerantur anni tercentum sexaginta sex. & quamuis re-

B gnantibus Gallienis imperium propè Romanum fuerit, inquit Eutropius, dissolutum, cum per annos nouem variæ gentes, ac Tyranni triginta, de quibus proprio libro Trebellius, varias prouincias occuparunt, alijsq. temporibus alij similia perpetrarint, verè tamen asseuerari potest nullos hucusque aut Romanis latius dominatos; aut in tanta, quam sibi armis pararunt, amplitudine imperij constitisse. Quod si colligas annos, ex quo Galli euerterunt Romam, ad Constantinum, numerabuntur septingenti; quibus si agreges, qui ducuntur à cõdita Vrbe, fient mille sexaginta tres.

C Saraceni regnare ceperunt anno 632. cum Dux eorum Mahometes successorem sibi reliquisset Ebubezerem, cui successus Haumarus Afsyriam, Aegyptum, Persiamq. debellauit, obiit anno 655. Muhauias Ciliciã, Lyciamque, mortuus est 680. Habdemelichus Armeniam, & Africam, decessit 689. Haumarus Hispaniam, migravit è vita 717. Gizidus Sardiniam, mortuus est 724. Euclidus Cæsaream Cappadociæ, Gizidus Cyprum, defunctus est anno 744. Atq; hæc maxima imperij Saracenici amplitudo. Sed anno 750. diuisum est in hostiles factiones, alijs alias regiones occupantibus, & ob contrarias impietatis sectas in

D exsecrationes erumpentibus. Quatuor autem præcipui Reges fuerunt, Habubalas, qui Arabiam, Persiamq. possedit; Salim, qui Aegyptum; Habdallas, qui Syriam, & Mesopotamiam; Muhauias, qui Africam. & Hispaniam. Rursusque hi principatus in alios sunt diuisi subeuntibus Chorasmijs, Numidis, Mauris, Turcis, Curdis, Mamalucchis, qui bello cuncta ad se transtulerunt, Saracenicisq. sanguinis Reges deleuerunt.

Permansit amplitudo imperij Saracenici ab anno 655. vsque ad 750. per annos nonaginta quinque ad summum; duxit extremam ruinam sub annum 1180. cum Saladinus Aegyptum

sibi vendicauit; Numidæq. in Africa Saracenos omnes Regia **A**
potestate exuerunt, ab ortu ad occasum numerantur anni 648.

Turci post hos ex alienis latissimè regnarunt. Hi circiter
annum 1055. aduersus Persas duce Tranglophice sumpserunt
arma, annoq. 1095. cuncta propè occuparunt à finibus Choras-
miorum vsque ad Hellepontum, Mediam scilicet, Persiam, Sy-
riam, Ciliciam, Isauriam, Pamphiliã, Lyciam, Pisidiam, Lycao-
niam, Cappadociam, Galathiam, Pontum, & Asiæ minoris par-
tem; quibus temporibus nulli superiorum potest æquari, & ideo
non veniet in collationem. Sed anno 1100. reiecti sunt vsque ad
Euphratem à nostris, vt supra explicauimus, & intra Mediam, **B**
Mesopotamiamq. conclusi, donec sub annum 1185. Saladinus
natione Curdus (sunt Curdi Mediæ populi) Mesopotamiã cœ-
pit, mox Syriam, & Aegyptum; cuius posteris de medio subla-
tis Mamalucchi in Aegypto instituti. Tartari deinde post an-
num 1240. adduxerunt cunctas Asiæ regiones vsque ad Arme-
niam, Syriamq. in suam potestatem, ita vt nihil Turcorum, Sa-
racenorumue foret, quod è Marco Polo, & Haytone apparet.
perstiterè itaque Turci in hoc principatu, qui superiorum nul-
li est æqualis non bene annis ducentis.

Sed circiter annum 1300. Turci resumtis viribus Androni- **C**
co Paleologo imperãte delegerunt Otthomanum sibi Regem,
à cuius posteris imperium Turcicum nunc videmus maximè
amplificatum, ita vt ab Assyriæ finibus extremis vsque ad Li-
burniam pertingat in Europa, & in Africa Lybiam, & aliqua
Mauritanix Cæsariensis loca. sed anno 1403. cunctæ eorum res
accisæ, ac propè funditus euersæ fuerunt. Consistit maximè am-
plitudo Turcici imperij post annum 1470. cū Mahometus Con-
stantinopolim, Græciam propè totam, Mysiam, Daciam, Pontū
Armenix partem. Selimus I. Ciliciam, Syriam, Arabix partem,
Aegyptum, Solimanus Mesopotamiam, Rhodum, Pannoniæ ma- **D**
ximam partem, Lybiamque; Selimus II. Cyprum; Amurathes,
qui nunc regnat, Armenix reliquum, Mediæq. partem cœpe-
runt. A prima origine nondum peruenit ad annos tercen-
tum, stat adhuc in amplitudine sua annis centum viginti octo.

Atque hæc est exteris imperijs, quæ maxima omnium fuerint,
diuturnitas ortus, amplitudinis, & vtriusque casus. nunc ad no-
stra veniamus.

Vtrumq. imperium fuit in nostris ab anno 323. quo Constan-
tinus Licinium deiecit, vsque ad 424. quo post Maiorianum, &
Anthe-

A Anthemiū Iulius nepos factus est Imperator Occidentis à Leone I. Imperatore . perstitit annis cētum quinquaginta duobus. & quamuis duo forent imperatores, alter Occidentis, alterq. Orientis; tamen si quis eorū decedebat absque successore dato, solebat superstes Imperatorem creare, sic verò vterque administrabat, vt leges de communi consensu plerumque ab vtroque subscriptæ promulgarentur, vt apparet in Codice Theodosiano.

B Rursus eiectis à Iustiniano Gothis ex Italia vtrumque imperium coijt in vnum anno 552. amissa Hispania, Gallia & Britānia continens non modo, quod nunc Turca habet, sed Italiam præterea, Istriam, Liburniam, Dalmatiamq. totam, Mauritaniam, Numidiam, Sardiniam, Corsicam, Siciliam, Cretam, Corcyram. sed Italiæ dimidium Longobardi eripuerunt post annum 570. Africamq. Saraceni post 680. Vtrumque imperium sic coniunctum permansit vsque ad annū 900. quo Carolus Magnus Occidentis Imperator est à Leone III. creatus. Quocirca perstitit annis centum septuaginta quinque, quos si superioribus centum quinquaginta duobus adiungas, colligentur tercentum viginti septem, si intermedios adiungas fient quadringenti septuaginta septem.

C Occidentale imperiū stetit ab anno 312. quo Cōstātinus Roma potitus est, vsque ad 475. per annos centum sexaginta tres, vel nouem ex quo ille in Britannia suscepit imperiū anno 306. Orientale imperium ab anno 323. quo iniuit illud Constantinus, vsque ad obitum Michaëlis Paleologi sub 1286. perstitit annos nongentos sexaginta tres. sed quando Ioannes Paleologus subscripsit concilio Florentino, defunctusq. est in fide catholica imperio Constantinopolis adhuc stante anno 1445. Hinc rectè dici potest à Catholicis illud imperium sustentatum mille centum viginti duobus annis. Permansit in amplitudine vsque ad annum 744. quo Saraceni eripuerant illi Afsyriam, Aegyptum, Ciliciam, Lyciam, Africam, Armeniam, Cappadociam, Cyprum, Sardiniam; retinens Bythiniam, Phrygiam, multasq. alias Asiæ minoris regiones, Thraciam, Græciam, Illyrium, Cycladas, Cretam, Siciliam, Calabriam, Apuliam, per annos quadringentos viginti plus minus.

Ad summam si amplitudinis diuturnitatem spectemus, ortumq. & occasum prima, & tertia successio nostrorum superauit Romanos, atque ita cunctas Regum superiorum series.

quod enim quidam supra hoc spatium ab origine ad ruinam numerandum permanferunt, illud est in causa, quod nostri non inceperant regnare, nisi post Constantinum. **A**

Gallicanum regnum à Clodoueo scimus excitatum, qui nomen Christo dedit anno 495. & adhuc à nulla externa natione vicaptum perdurat mille nonaginta octo annis inter Catholicos. ad Amplitudinem maximam peruenit sub annum 780. Caroli virtute auctum, perstitit in Ludouico ipsius filio, qui defunctus est anno 840. In posteris pluribus agnationis eiusdem usque ad Carolum Crassum, quo imperante rursus omnia regna in vnum sunt coniuncta: decessit hic anno 887. post hæc Germania prima, & secunda, maximaq. Italia pars Arnulpho eius nepoti paruit; post obitum verò illius, id est post annum 896. Ludouico Arnulphi filio usque ad annum 911. Germania sola. In Gallia porrò sui Reges fuerunt, à quibus adhuc tenetur illud regnum, quamuis nō ex agnatione, sed sanguine tamen Caroli Magni. Hæc igitur Regum Gallicanorum successio duravit in amplitudine imperij sui centū propè annos. minorq. est illi diuturnitas, quàm Persico, Romano, Turcico, maior quam reliquis à nostra religione alienis. **B**

Germanicum regnum Carolus Magnus excitauit, solusque iniuit eius nepos è Ludouico pio Ludouicus anno 840. vel 842. ad maximas ditones est euectum 962. cum scilicet Ottho Italiam cœpit, Calabriamq. & Apuliam Græcis eripuit, quas tamen Græci receperunt (vt auctor est Sigibertus) anno 982. Regibus eius Neapolitanum regnum, Siciliaq. & Sardinia, vt Henrico V. & Friderico II. obedierunt; at Sigismundo Hungaria, Mysia, Dacia; post ætatem Friderici II. paruit ex aliqua parte Prussia, Liuaniaq.; Carolo demum V. Germaniæ Regi subiectæ erant Hispanicę ditones, quamuis non Germanici regni iure, post Friderici II. & Ludouici Bauari facinora in Pontificè Romano perpetrata cæpit labascere amplitudo illius. stet ita annos tercentum ab Otthone Magno usque ad Friderici II. vitam, stat ipsum tamen regnum septingentos quinquaginta annos, si numeres illos à filio Ludouici Pij, fin à Carolo Magno octingentos. **C**

Maiorq. est huic regno diuturnitas amplitudinis, quàm cæteris omnibus à nostra religione auersis, excepto Romano. **D**

Tartaricum regnum perstitit in magnitudine sua regnantibus Christianis Mango, Cobilaq. annis sexaginta, aut pluribus etiam

A etiam, vt è Marco Polo, & Haytòne Armeno constat. & hoc igitur superat amplitudinis diuturnitate Afsyriacum, Aegyptiacum, Aethiopicum, Græcum; superatur à Romano, Saracenicò, Turcio. An verò hæc successio duret adhuc post annum 1253. ex quo Mangus addixit se Christo, vt refert Hayto cap. 9. incertum nobis est, quòd scilicet in Cathaij terris ipsis, in quibus horum Regum sedes fuit, sit Rex Christianus, vt supra referebamus. Cùm verò Tartarici Reges potiti sint amplissimis Sinarum, siue Serum regnis supra annos nonaginta tres, vt scribit Ioannes Gonzalezus lib. 3. cap. 1. siquidem sunt iidem cum Regibus Cathaij, his non modo maior amplitudo erit, verum diuturnitas etiam, quam Saracenis; Romanosq. magnitudine dūtaxat imperij superabunt, ac Turcos etiam amplitudinis duratione, siquidem vera sunt, quæ litteris produntur à nonnullis de Rege Cathaij Christiano, & Catholico.

Lusitanici regni amplitudo perstitit vsque ad Henricū Cardinalē, Regēq. supra annos octuaginta in vno Rege; superatq. omne à nostra doctrina dissidentes, exceptis Romano, Saracenicò, ac Turcico regnis. eius ortus est supra annos quingentos.

C Hispanicum iam peruenit ad annos centum maiora in dies incrementa sumens; ab origine illius post Recharedum catholicum sunt anni propè mille. Duratione igitur magnitudinis neque Romanum, neque Turcicum vincit hætenus. magnitudine omnia, quæ fuerint hucusque regna.

Atque hæc quidem de regnorum, quibus sit vnus potitus, duratione, amplitudineque simul, allata sunt, discussaque à nobis. Quod si de pluribus Regibus qui ex eadem natione prodierint, eodemq. tēpore sint dominati, agatur, nihil est par Gallici sanguinis Regibus. Henricus enim Secundus Angliæ Rex originē duxit è Comitibus Andegauēsis; Henricus I. & Alfonsus Portugalliæ, siue Lusitaniæ è Comitibus Bononiæ Celticæ; Vuidus Lusitanus Cypri è Pictonibus; Gottifredus Hierusalem, posteri q. ipsius ex iisdem Comitibus Bononiæ Celticæ; Balduinus, & eius successores Constantinopolis Imperatores è Gallia Belgica; at Carolus Siciliæ, Neapolisq. Rex è gente Hugonis Capeti; à quo orti nepotes Carolus Hungariæ, Mysiæ, Daciæq. Rex, ac Ludouicus tum istarum regionum, tum verò Poloniæ. quod si Comites Lutzbulgerfes sunt Gallici sanguinis, cum reuera sint intra fines antiquos Galliarum, Henricus VII. Imperator, Carolus IV. ac Sigismundus Germaniæ, Bohemiæ, Italiæq. Re-

ges extiterunt, quin Princeps Antiochiæ cui Cilicia obediebat, **A**
 Comesq. Edeffæ trans Euphratem, vt habemus è Guglielmo
 Tyrio, Galli fuerunt. Horum porrò plurimi eodem tempore
 sunt dominati, ac latissimas, vt apparet ditiones, & imperia po-
 titi sunt; ac Lusitanici quidem supra annos quingentos persti-
 terunt; Anglici tercentum triginta duos. Quamobrem Galli ab
 vltimis Moluchis vsque ad Brasiliam propter Lusitanos domi-
 nati sunt, ab ortu scilicet in occasum per gradus ducentos. Fur-
 lus propter eosdem, Anglicosque, & Lutzburgenses ab insula
 S. Laurentij, promontorioq. bonæ spei vsque ad mare Balthicū,
 supremosq. Liuoniæ fines, ab Austro scilicet in Aquilonem per **B**
 gradus nonaginta in directum protensos; quæ est quarta pars
 ambitus Orbis terrarum.

Si quis autem reges in vnam religionem coeuntes,
 vniue Pontifici in diuinis, diuinorumq. æterna doctrina om-
 nino subiectos, & quam latè, diuq. imperarint, velit cognosce-
 re, nihil vnquam par nobis fuit ex omni æuo.

Non modo enim Romano Pontifici paruerunt Reges à no-
 bis commemorati; sed etiam Scotiæ, Angliæ, Dania, Noruegiæ,
 Sueciæ, Gothiæ, Polonia, cæteri q. omnes in Europa, in Africa
 verò Aethyopum Reges. narrat enim Ruffinus in historia sua **C**
 Auxumitensibus Regibus Aethyopum fuisse ab Athanasio da-
 tos Episcopos, constatq. ex apologia Athanasij ad Constantiū,
 Christianos illos fuisse. Hinc Adad Axumitensium Rex anno
 xvj. Iustiniani Christianus esse perhibetur, ac Rex Archetas
 Aethyopum Iustino Iustiniani successori auxilium tulit aduer-
 sus Persas, vt scribit Paulus Diaconus lib. 16. Hi latissimè re-
 gnantes vsque ad nostra tempora Presbyteri Ioannis nomine
 vocantur; eorumq. Legati ad Concilium Florentinum sedente
 Eugenio venerunt, eiusq. decretis adsensere, & ad Clementem **D**
 VII. litteras obedientiam testificantes miserunt, vt est in hi-
 storijs Aluaresij, ac leguntur adhuc illæ typis excusæ. Sunt verò
 his è tanto tempore, quod est supra mille annos, in Africa latif-
 simæ ditiones, neque magnum discrimen amplitudinis est his,
 ac Turcorum regnis. Nunc feruntur, haud ita nobiscum sen-
 tire, licet Aluaresius narret, ipsorum quendam Regem noluisse
 accipere Episcopos à Patriarcha Alexandrino, qui dissentie-
 bat à nobis, sed expectasse diutius à Pontifice Romano. fuerunt
 in Africa, & Nubiæ Reges Christiani, quorum mentionem facit
 Burchardus, qui ante annos tercentum fuit, & Aluaresius cap.

A 33. & latius cap. 137. vbi inquit Ecclesiæ Romanæ fuisse olim subiectos, nunc autem vehemēter percupere, vt sint, qui Romanæ fidei præcepta ipsis tradant. Sunt, & Reges his minores Maniacongi de quibus Oforius lib. 3.

In Asia porrò à temporibus Constantini fuere Iberes, Cholorum, Abasgorumq. Reges de quibus Theodoretus cap. 24. Procopius lib. 2. de bello Persico, & Agathias lib. 4. quamuis à Romani Pontificis obedientia defecerint. ex quo tempore Greci similiter à nobis se abalienauerunt. Addi possent his Armeniæ Reges, qui diu nobiscū sensere, vt est apud Haytonem, & Marcum Polum.

B Quamobrem nullus vnquam Pontifex fuit, cuius doctrinæ in diuinis omnino fuerint tot Reges, ac tandiu regnantes subiecti, vt Romanus. Nam si de Mahometanis agatur plures sunt ipsis Pontifices, qui mutuis se execrationibus detestantur, vt Leo parte tertia descriptionis Africę, & Fessæ refert. idque non multo post obitum Mahometis, vt scribit Tyrius lib. 1. cap. 3. & lib. 5. cap. 24. Trans Indum porrò, montemq. Imaum nihil propè, ve exiguum quiddam, excepto Cambaiæ, & Mogoris regno Mahometanis in Asia paret, sicut in Africa trans Nigrū, & Nubiam. eorum porro imperia ad annum millesimum non dum peruenere.

C Ad summum necesse est Catholicos esse omnium fortissimos in bellis, quando è tãto tempore sint tot, ac tanta regnati, ita vt ex quo Regiam potestatē sunt nacti, & in fide Pontificis perstiterunt, post Constantinum scilicet imperantē, maximas ditiones armis aduersus hostes plurimos sibi conseruarint; multo diuturnius quas gentes vllæ, vel omnium maxime pugnaces.

D *E collatione antiquorum Ducum, Regumq. in bellis clarorum cum nostris, colligitur nostros fortiores. Cap. VII.*



ED adhuc illustriora hæc fient, si circumspiciamus oras omnes catholicarum nationum, memoriaq. repetamus antiqua euenta Hispaniæ, Lusitaniæ, Galliæ, Britanniæ, Germaniæ, Bohemiæ, Hungariæ, Poloniæ, quam Sarmatiæ præsci ascribebant. Ex his enim regionibus non inuenimus ab Orbe condito per annos quater mille, & amplius prodijisse tam fortes, ac sapientes militum duces, vt prodierunt
ex quo

ex quo Christi cultum sunt secutæ . Nam quos quæso Prisci Hi- **A**
 pani opponerent tot Alfonso, ac Ferdinandis Regibus? quos
 celebri illi Cido, Consaluo Magno, Pètrõ Nauarræ, Antonio
 Leuæ, Ferdinando Duci Albæ? At Lusitani antiqui nunquid ha-
 buere similes vltos Reges, tot Henricis, & Alfonso Regibus, aut
 duces Vasquio Gamæ, & Alfonso Alburqueio comparandos
 Dē Gallis quid dicemus? Habuitne antiquitas tota vllum pa-
 rem Clodoueo, Dagoberto, Pipino, Carolo Magno, Roberto,
 11. Philippo Augusto, Henrico secundo, aut Carolo, & Roberto
 Neapolis, Gottifredoue Hierosolymorum Regibus? Quid hic
 referemus tot Duces, in quibus Carolus Martellus Pipini pa- **B**
 ter principem locum tenet? Illud, quantum pertinet ad Bri-
 tannos, & Scotos, est certum, ante Christi religionem à Bri-
 tannis susceptam nullum fuisse inter eos militem, qui præci-
 puam sibi laudem vindicare posset, nisi forsan tabulas quas-
 dam sequi velimus. Iam vero Germanica vetustas quem com-
 parabit Othonibus, Henricis, Lothariis, Fridericis, Carolis, Ro-
 dulphis, Maximilianis, Lothariis, Conradis, Ludouicis? Bohe-
 mia porro quos conferet Orthocaris, Boleslais, Vêceslais? De
 Polonis, Hungarisque non est, quòd verba faciamus. Horum
 namque nomina prisci neque cognouerunt. Nunc qualis, **C**
 quantusque fuit Geyzas, Stephanus primus, Ludouicus pri-
 mus, Matthias Coruinus in Hungaria? quales in Polonia Ca-
 zimiri, Boleslai, Vulasdilaus primus, Stephanus Battorius?

Sed omitemusne Noruegiam, Daniamque? è qua profecti
 Northmanni non modo in Anglia, & Gallia, ex quo Christo se
 adiunxerunt, latè, diuq. sunt dominati, sed è Sicilia regnoque
 Neapolitano depulsis Græcis, ac Saracenis Tunetenses in Afri-
 ca Reges, plurimasq. in Græcia Vrbes sibi subiecerunt, multoq.
 tempore præclarissima gesserunt, nobilissimumq. in Italia re- **D**
 gnum Neapolis, ac Siciliae constituerunt. profectus est hæc
 post alios Sigonius libris de regno Italiae. Quid quod ijdem
 Norhtmanni Antiochiam, principatumq. Antiochenum tenuerunt
 in Oriente, & armis diutius aduersus bellicosissimas gen-
 tes sunt tutati? An nõ autem Danici sanguinis illa Margareta,
 quæ ductauit exercitus, & quatuor sibi regna adiunxit? An non
 Canutus ille Magnus, qui Britanias, Daniam, Noruegiam, Go-
 thiam, Suetiamque continuit imperio? Quid hic filebimus Go-
 thiam, Suetiamq., è qua prodire Visigothi, quorum stirps Re-
 gia durauit vsque ad ætatem nostram, quique tot, ac tanta præ-
 stiterunt

- A** stitere aduersus Mahometanos in Hispania, vt nos ostendimus signo de felici posteritate Catholicorum, & quorum auspiciis ad Indias Orientales, & Occidentales aditus est apertus.
- Sed aliquis dicet, Italia, & Græcia haud dedit vllos vnquam Romanis ducibus æquales, vel Alexandro illi Magno. Videamus quæ tempora veniant in comparationem. Nam Roma præclarissimos quosdam nacta est copiarum Duces ab anno quingētesimo vsque ad septingētesimum, & quinquagesimum, aut paulo amplius: Antea vero, & postea tales tulit, quales Italia plurimos post Constantinum produxit è nostris. Atque ita
- B** intra annorum circiter quatuor millia duobus sæculis floruit; Græcia porro maxime excelluit Alexandri ætate, ac paulo supra; Miltiadis scilicet, ac Themisthoclis tempore, eodemque sæculo. Nobis autem post Constantinum nondum sunt elapsi anni milles ducenti nonaginta. & tamen, audere posset aliquis Alexādro Magno opponere Belisarium, ac forsan Mauritium, Basiliumque Macedonem Imperatores. Res enim fuit Alexandro Magno cum gentibus efformatissimis. at Belisarius pugnauit cum Vandalis in Africa, cum Ostrogothis in Italia, cū Slauinis in Dacia, Mæsia, & Illyrio, cum Persis in Asia bellicosissimis tum populis, omnes acie vicit, quamuis exiguas copias ductaret, Africam, & Italiam cœpit: sed quando neque clarissimos, vt Alexander, nactus est scriptores; neque præfuit summo cum imperio, nomen eius iacet: nihil tamen ei defuit ad maximi Imperatoris bellicas laudes. At Mauritius Persiā cœpit, ac nobilissimis victoriis partis Orientale imperium, Africam, Italiamque gubernauit, neque abest à gloria Imperatorum, qui fuerint, maximorum; quod etiam de Basilio Macedone non immerito posset affirmari. Atque hæc quantum ad Græcos. In Italis elanguisse vires bellicas, prudentiamque militare post Augusti imperium, nedum post ætatem Constantini non temere quis dicat. Verum non imperitè adnotauit in suo chronico Matthæus Palmerius ante annos ducentos ex Italis excellentissimos rei bellicæ Duces extitisse. In his fuere Attendolus Cotignola siue Sfortia, Braccius Montoni Comes, Nicolaus Piccininus, Franciscus Sfortia, Philippus Scholarius Florentinus, qui à Sigismundo Imperatore militum Dux factus viginti, præliis vario tempore Sarmatas, & Turcas in Christianos Europæ ruentes superauit, Iacobus Piccininus, Guidantonius & Fridericus Vrbinatium Duces, Dominicus Malatesta, Bartho-
- G lomæus

Iomæus Coleo, Hercules Estensis Ferrariæ Dux, Robertus Se- **A**
 uerinus, Franciscus Maria Ruereus, Marcus Antonius, Prospe-
 rus, Pompeius Columnæ, Alfonsus Daualus, Ferdinandus Gon-
 zaga, Emanuel Philibertus Sabaudię, Alexander Farnesius Par-
 mæ Duces, qui sanè priscis nulla re cædant. Sed omittemusne
 tot Vrsuos, Vitellios, Baleonos, Vicecomites? an silebuntur
 Farinata Vbertus, Martinus Turrianus, Vguccio Fagiolanus,
 Castruccius Castracanis, Albericus Balbianus, Franciscus Buf-
 sonius Carmagnola, Gattamelata, Iulianus, & Ioannes Medi-
 cei, Bartholomæus Liuianus, Iacobus Triuultius, Franciscus
 Gonzaga, Pyrrhus Stipicianus. Hoc interest, quòd antiquorū **B**
 multi clarissimas nacti occasiones rerum gerendarum, nobi-
 lissimosq. scriptores nomen illustrissimum sunt adepti, quod
 nostris vtrumque non euenit. Cæsar prouectæ erat ætatis, &
 nullo propè loco habebatur, nihil ei magnum, in quo potuisset
 ostentare suas virtutes, commissum fuerat. annorum sexdecim
 spatio occasiones habuit maximas, quibus honorificentissima
 transegit, decennio Gallias administrauit, sexennio aut bellis
 ciuilibus est occupatus, aut his expeditis Remp. dictator admi-
 nistrauit. Quod nisi has occasiones Cæsar habuisset, nihili fie-
 ret à nobis. quod autem de Cæsare dicimus, eadem de reliquis **C**
 dici possent. atque ita non ea de causa Itali nostræ ætatis, ac
 superioris, quos memorauimus, minoris æstimandi sunt à no-
 bis, quàm quicumque in Romana Rep. rei militaris scientissi-
 mi iudicantur, ac celebrantur, quod non tot, ac tanta gessere;
 gessissent enim, si incidissent in similia tempora, ac res. Hinc
 vsque ad annum quingentesimum Romæ nõ fuit militū Ductor
 vllus, qui memorabilia gesserit, quàm supra à nobis recitati,
 atque alij præterea plurimi, qui post exactos per Calorum Ma-
 gnum Longobardos extitere. Nam quomodo Venetorū, Ge- **D**
 nuensiumq. Resp. ex tanto tempore incrementa tanta cœpif-
 sent, nisi valentissimis, bellicarumq. rerum peritissimis viris
 abundassent? Videmus imperium istarum maius, quàm Roma-
 norum foret anno quingentesimo, neque vnquam fuisse aut Ve-
 netiæ, aut Genua excisæ ab vllis hostibus, veluti Roma à Gallis
 euersa. Et Genua quidem tibi proferet inter alios Guglielmū
 Embriachum, qui multis alijs egregiè gestis Cæsaream Palesti-
 næ expugnauit, Ansaldum, & Hugonem, qui Biblium: At ex alia
 parte Ansaldus Auria, Vbertus Turrius, Philippus Longus, An-
 saldus Pizo, Balduinus Ingo, Almeriam Derthusiamq. in Hispa-
 nia

- A** nia Saracenis eripuerunt, Simon Vignosius Chium, Phocæam vtramque Genuensium imperio adiunxit, Petrus Fulgosius Cyprium tributariam fecit, Renatus Grimaldus Theodosiam in Meotide palude sitam cœpit, Alfonso Carrerus Corsicam, Philippus Auria Chalcidem in Græcia, Tripolimq. in Africa, Raphaël Adornius Meningem, Petrus Spinola Naxum, & Andrû in mari Aegeo, vt Antonios, Andreas Aurias, cû plurimis alijs nostræ ætatis omittamus. Nam de Venetis quid dicemus? silentio maxima ipsorum, fortissimaq. gesta prætereunda, quando paucis explicari non possunt. Non minus igitur Itali nunc
- B** fortiores, quam fuerint temporibus vllis priscis. Sed nostris scilicet, non eadem, quæ illis, adfuerunt facultates. Amplius autem quando iniecta est mentio de Genuensibus, ac Venetis, si dixerimus hos in rebus naualibus præstare omnibus antiquis repræhendi non possumus, quod si quis negat, producat is mihi quæso vllum parem Christophoro Columbo Genuensi, Marco Polo, Nicolao Zeno, & Aloysio Musto Venetis; qui non solum regendarum nauium doctrina, sed etiam committendarû pugnarum fuere excellentissimi. Et Christophorus quidem Columbus non modo Indias Occidentales aperuit, iterq. ad illas
- C** posteris omnibus expediuit, sed etiam bella multa transegit. At Marcus Polus peragrauit, quidquid est ab vltimis Seribus vsque ad Persicum sinum, cuncta circumlustrans; Nicolaus omnes oras Boreales, Mustus Australes vsque ad æquinoctialé circulum: barbarorum verò populi multi singulis superandi fuerunt. Vtraque verò Resp. est huiusmodi, vt neque in Italia, neque vllibi extiterit vlla, quæ tam latum simul, ac tam diuturnû possederit in libertate imperium. fuit quæ latius, vt Romana, sed non tam diuturnum simul. Nec verò hæc fieri potuerunt, absque arte militari. Resp. Romana post expulsos Reges libertatem tueri non potuit nisi ab anno 244. vsque ad 665. per annos scilicet quingentos viginti vnum. Istæ autem post expulsos Longobardos multo plures, & maximè Veneta. Cuius quanta sit etiam præstantia in arte maritima ad vsus bellicos perspicari potest ex antiquissimo nauali, cui nunquam fuit, aut est simile in terris. perspicari potest etiam ex varijs nauium formis ad pugnas apte conferendas inuentis.
- D**

Verum enim verò vt vniuersumq. argumentû, quod præ manibus est, tractemus; & cognoscamus non defuisse nobis catholicis Duces in prælijs, quos omnibus antiquis opponere possi-

mus: siquidem prisca se iactant in Alexandro Magno, & Cæsare; **A**
 non minores istis fuere è nostris tres cognomēto, & ipsi, ac re,
 Magni Constantinus, Theodosius, & Carolus. Themistius qui-
 dem Philosophus quamuis à cultu Christi alienus oratione pri-
 ma asseueranter non modo affirmat, sed multis, ac validissimis
 argumentis clarissimum facit, Theodosium præstare Alexan-
 dro Magno robore, ac peritia militari. Numquid autem no-
 stra ætas vetustati cædet? Equidem, sicut hi præclarissima ges-
 sere, neque minora, quàm Cæsar, & Alexander, Carolus etiam
 Quintus haud vllis cædet. Numquid enim postponetur hic vlli
 Regi, Imperatori, aut Duci? An non hic Germaniam totam, **B**
 principesq. illius bellicosissimos in potestatem redegit? an nō
 primarias vrbes Italię cunctas, Venetijs exceptis, cœpit? an nō
 rebellantes Hispanos domuit? Gallorum fortissimum Regem
 Franciscum prælio superatum per suos duces sui iuris effecit?
 Solimanum Turcorum Regem cum potentissimo exercitu ex-
 incredibili armatorū multitudīne conflato in Germanias ve-
 nientem retro perterritum timore abire coegit? Profligatis
 in Africa Maurorum, Numidarum, Lybicorū, Turcorumq. co-
 piis innumeris Tunetense, & alia quædam regna sua fecit? In
 Indijs præterea Occidentalibus per Franciscum Pizarrum, & **C**
 Ferdinandum Cortesium admiranda gessit? in Orientalibus
 autem per Magaglianum, quo duce nauigationibus totus tel-
 luris ambitus, Oceaniq. est peragratus, neque maritima mo-
 do disciplina, sed ferro etiam multis prælijs aduersus plurimas
 gētes feliciter commissis itinera ignota aperta, ac totius Or-
 bis circuitus est perlustratus? Quis igitur ex antiquis Carolo
 Quinto æqualis in bellicis rebus? Cæsari, & Alexandro fuere
 bella cum populis Asiaticis omnino imbellibus, & effœminatis.
 Galli, quos ille domuit ferocitate, & animis indomitis polle-
 bant, non scientia militarium rerum. Gloriam meritò sibi ven- **D**
 dicabit cum pugnandum fuit ei cum Romanis ipsis, Pompeio,
 ac filijs eius. At Carolo Quinto pugnandum semper fuit cum
 pugnacissimis Germanis, Italis, Gallis, Hispanis, Turcis, Afris.
 tam latè verò imperia protulit, vt nemo vnquam latius. Huc
 neque fabulando antiqui ad suorū laudes amplificandas per-
 uenire potuerūt. Hercules ille in Deos relatus incredibile fert
 laudem, quod Hispaniæ fines attigerit, columnas posuerit,
 ultra quas nemo nauigarit. Carolus autem Quintus quò pe-
 netrauit? Quod si de Alfonso Alburquecio, ac Ferdinando Cor-
 tesio

- A** tesio loqui uelimus, prisci omnes nullo à nobis loco reputabuntur, siquidem facta omnium comparemus inuicem. Ferdinãdus enim Cortesius neque mille Hispanis instructus plures in Indijs Occidentalibus prouincias, & Vrbes innumeras, & quidẽ celeberrimas aggredi, & oppugnare ausus est; aggressus autem plurimis, maximisq. periculis superatis expugnauit; resq. illi fuit non cum inermibus, & imbecillibus, sed armatis, ac fortibus uiris. Vrbes multæ natura, & arte munitæ illi capiendæ fuerunt; varia fœdera cum populis alijs aduersus alios ineunda; neque enim mille hominibus, aut etiam paucioribus suorum perficere tot, ac tanta potuisset, quamuis pauciores illis habens acie dimicarit aduersus armatorum centum millia. Denique paucissimis annis tantum terrarum spatium omni opum genere abundantissimũ suo subiecit imperio, ut penẽ æquet quidquid Alexandr ille Magnus deuicit. At Alfonso Alburquecius eodẽ modo vix mille armatos sub signis habens multas Arabiæ Vrbes, Armurijq. regnũ, cui multæ in Arabia, Persiaq. regiones obediabant, expugnauit, similiter Goæ, finitimarumq. Urbium, & insularum ditiones, & incredibili ausu vsque ad aureã Chersonesum penetrans, Malachẽ amplissimum Regnum cœpit emensus
- C** tantum telluris tractum longitudine quidem pari, non latitudine, quantum propè Alexander ipse, vel eius Duces. cum Persis verò ipsis congressus est acie; & Indis, quibuscum res fuit Alexandro. Armuzium namque Persici sinus Vrbs est, atque insula. Quocirca Ismaël ille Sophus Persarum potentissimus Rex missa legatione, & muneribus maximo Alburquecium in honore, & exultatione semper habuit. Duobus autem ducibus istis Ferdinando Cortesio, & Alfonso Alburquecio in omnibus, quas fecerunt, expeditionibus paucissimi milites erant, auxiliũ nullum, vel tenue sociorum, terræ prorsus incognitæ, dissidia multa suorum superanda, quod ipsis non esset imperium supremũ, plurimæ denique inimicorum insidię, perfidæq. fraudes euitandæ. Alburquecij gesta litteris mandarũt Hieronymus Oforius, Lopezius, ac Petrus Maffeijs; Cortesij verò Lopezius alter, alijsq. quorum scripta habentur inter libros Indicarum navigationum. & quando hic agimus de militum ducibus, adnectendi his essent Ioannes Huniades, & Georgius Castriotus Epirotota; quorum facta egregia superare videntur humanam fidem paucissimosque, ac propè nullos, nisi sequi uelimus fabulas, habet ex antiquis, qui comparari ipsi possint. E quibus omnibus
- con-

constat, maximam Catholicis esse fortitudinem, bellicumque **A**
 robur.

*E comparatione bellorum cum Persis gestorum à Romanis, & à
 Catholicis, et è bellicis machinis, tormentisque, et è fœminis
 militaribus apparet nostros Romanis, & omnibus
 in bello fortiores. Cap. VIII.*



DERSÆ, Parthiq. olim Romanis illis anti- **B**
 quis formidabiles Imperatorem Valerianum
 cœperunt, in seruitutemq. miserrimè abdu-
 xerunt. Iulianum verò interfecerūt intra an-
 nos ad summum quadringentos, ex quo bella
 gerere cœperunt cum Romanis. quid porrò
 in causa fuit, quod ijdem Persæ, siue Parthi à dedicatione Con-
 stantinopolis vsque ad Monomachum, quo imperante primum
 se Græci à nobis abiunxerunt, ab anno scilicet tercentesimo tri-
 gesimo vsque ad millesimum quinquagesimum primum per an-
 nos septingentos viginti tres nullum cœperunt è nostris Impe-
 ratoribus, catholicis scilicet, aut necarunt? Postea Diogenes, **C**
 qui fuerit necne è nostris incertum, à Turcis perfidia suorū ca-
 ptus est in Asia; qui verò è Græcis Imperatoribus à Mahome-
 tanis spoliati fuerunt nobilissimis imperij locis, vt ostendimus
 signo de interitu fidei Christianæ lib. quarto, ij fuere hæretici
 omnes, & à nobis auersi. Quod igitur nostris Imperatoribus
 haud contigerit id cladis, vt neque caperentur, neque occide-
 rentur à Persis, quod alienis à nostra fide contigit, ac Romanis
 illis antiquis adeo bellicum robur ostentâtibus, non nisi à pru-
 dentia, fortitudineq. militari euenire potest. Nam quod postea
 Persæ, vel alij terras imperij Occidentalis occuparint, id eue- **D**
 nit hæreticis imperantibus, sicut imperante Iuliano accidit, vt
 ijdem nonnullas regiones cœperint, exercitumq. Romanū ne-
 cato Imperatore adduxerint in extremum discrimen, ex quo
 coactus Iouinianus eas illis relinquere, quas tamen prius viuo
 Iuliano ceperant: vt videas gentilium scriptorum peruersita-
 tem, qui cum fateantur viuo Iuliano regiones illas à Persis ad-
 ductas in potestaté, tamen id vitio vertunt Iouiniano, quod sci-
 licet ex pacto eas Persis reliquerit, vt incolumis cū exercitu ad
 extrema omnia per imprudētiā Iuliani cōpulso dimitteretur.

Ex illo

A Ex illo etiam colligitur bellica catholicorum laus, quod nūquam Romani Imperatores à Christo alieni sunt id affecti per annos quadringentos, ex quo cum Persis bella gessere, vt illis bello denictis Regem darent, nisi semel imperante Traiano. Sed nostri intra annos trecentos bis dederunt Regem Persis bello domitis. Mauritius enim Chosroem Narfete Duce armis in Persiã reduxit, & in paterno solio collocavit, sic inquit ad illum, memor sis Chosroe præsentis diei; Romani tibi regnum donant; vt Paulus Diaconus, ac Nicephorus testantur, quamuis hic Chosroem sibi hæc verba dixisse scribat. Heraclius

B deinde cum nobiscum bene sentiret, neque vel Lateraniædes Romæ spoliari mandasset, vel incidisset in hæresim, Persas multis præliis debellauit, eorumq. omnia adduxit in potestatem, vt latè Paulus Diaconus tradit lib. 18. Syroemq. eis capto, & interfecto Chosroe Regem dedit: atque ita non exactis trecentis annis, ex quo à nostris Cōstantinopolim translātū est imperium, Persæ victi à nostris Regem bis acceperunt; quod antea Romanis à nostra religione auersis intra annos quadringento semel tantum legimus contigisse.

Quod si quis obijciat catholicis non esse vllum regnū, quod

C à tam paruis initiis profectum peruenerit ad amplitudinem tantam, quanta imperij Romani fuit, cui sanè principium dedit exigua pastorum, vel vt aliqui adhuc dicunt, latronum manus, idque credat ad fortitudinem militarem spectare, quāuis reuera non ita sit, & nihil nō ab initio parū detur, si reuocetur ad prima exordia, tamen vt omnibus satisfaciamus, nos admirabile euentum producemus hac in re in medium. Anno Domini septingentesimo decimo sexto Pelagius cum mille dū taxat Hispanis delitescerat intra specum propter metū Sarcenorum. Res Hispanicæ prorsus accisæ, atque vt apparet, sepultæ erant; omnia possidebant hostes. Egressi sunt illi è latibulo, congressi fuderunt inimicos, paulatimque sequentibus annis maiora Hispaniarum spatia adduxere in suam potestatem, nunc eò ventum, vt Orbis terrarum tertiam partem, vt aliqui metiuntur, obtineant, ac regant. Qua similiter in re perspici potest, quid hæretici à Catholicis differant. Eodem namque anno, quo conclusi erant Hispani illi in speiunca, Imperatores Constantinopolitani tenebant imperio Italiæ magnam partē, Rauennæ exarchatum, Romam, Ducatumque eius, Apuliam, Calabriam, Sardiniam, Siciliam, Græciam, minoremque Asiã

cum suis insulis, & multis finitimis locis. Desciuere Græci à nobis: Hispani cum regnantibus Vitiza, & Roderico descuiissent antea, mox redierunt. Nunc aspice, quò peruenerint bellica fortitudine Hispani illi mille intra specum conclusi, vt nunc Orbis terrarum tertiam propè partem contineant imperio. contra nunc aspice, quantam fecerint hæretici Græci ruinam, quò sint depressi ex altissimo illo Imperij gradu: & tamen nihil magis cõtendebant Mahometani quàm vt Hispanias tenerent; & nos nihil magis conati sumus quàm vt Græciæ labenti opem ferremus. atq; Hispani præ Græcis in auxilijs ferendis nullo propè loco fuerunt. adeo nulla vis hæreticis, nullum militare robur adnitentibus frustra catholicis eos adiuuare, quos Deo firmum, fixumq. est conterere, & ad nihilum redigere. sic Hungaria non prius expugnata, quàm virus hæreticorum illam peruaserit & contaminarit.

Illud autè clarissimè ostendit, quanto nostri interuallo post se relinquunt antiquos in bellis administrãdis. nam potissima illorum bene expediendorum pars est posita in machinis, & instrumentis. Hinc ille Demetrius cognomento expugnator Urbium dictus maximæ apud omnes admirationi fuit, quod in illis plurimum valeret. Hinc Archimedes ille apud Romanos, eum Syracusas diu oppugnarent in multa existimatione habebatur. Hinc ijdem Romani apud Gallos immensum sibi honorem cum magno hostium timore compararunt, quod machinas admirandas tractarent, ac mouerent. Sed vetusta illa nugæ sunt, atque vmbre futiles præ nostris. Nam quid habent arietes, & catapultæ, quod conferatur igneis nostrorum tormentis? Cuniculi, quos agebat Cæsar ad inuadendas Vrbes, nunquid comparandi cum ijs, quos Petrus Navarra dicitur inuenisse, quique igneo puluere replentur, atque vbi inieceris igne, continuo videas maxima propugnacula, totas arces à fundamentis conuelli, in aëra sublimes disijci, omnia sursum deorsum ferri? Suspiciebatur Archimedes, quod vitrea quædam specula inuenisset quæ cum Sol percussisset, flammæ concipiebant, & naues procul positas adurebant. Nunc haud opus Sole, è tormentis nostrorum globi emittuntur, ac longissime projiciuntur; qui continuo attollant incendia, vbi insederint, & omnia latè corripiant, & exurant, ita vt Stephanus Battorius Poloniae Rex plurimas Vrbes, & arces Moscouitici imperij, quibus erant mœnia firmissima vallis, ac propugnaculis optimè muni-

A munita, facile tamen cœperit, quod domus intra ambitum murorum positæ lignæ forent. Risum moueat si quis antiqua his nostris ausit opponere. Quantum præstant itaque hæc nostra priscis illis, tanto nos præstamus antiquis arte militari.

Audiamus aliud. Anno millesimo quadringentesimo vigesimo secundo, cum Carolus Francorum Rex obiisset, Angli omnia Gallicani regni munita, ac præcipua loca occuparât, iamq. actum de rebus Gallicis omnino erat. Carolus nanque septimus bis acie fusus in summam suæ fortunæ desperationem venerat. Sed Ioanna puella annorum non amplius octodecim ad

B Carolum venit prædicans se à Deo missam, vt obsidione Aureliam liberaret, vtq. cum Rhemos ad vnctionem sacram perduceret. examinata à præstantissimis Theologis sanctissimè respondit, ac prudentissimè. Idcirco ad Aureliam obsidione soluendam, commeatumq. importandum cum exigua militû manu ire iussa, armis fulgens, equoq. insidens, signû militare candidi coloris, in quo Christi imago liliû manu gestantis conspiciebatur, tulit, & spectantibus hostium copijs Urbem cum commeatu intrepide est ingressa. Anglosque, vt ab obsidione recederent prius monitos, neque obsequentes sexto Kal.

C Iun. millesimo quadringentesimo vigesimo nono adorta profligauit. in ipso ardore pugnæ ictu sagittæ vulnerata inter humeros, & collum, neque pedem retulit, neque obligari vulnus est passa, quin acerrimè prælians hasta, gladioq. multos hostium prostrauit. Multas deinde Vrbes bello eadem fortitudine, ac felicitate recepit, atq; Anglos plurimis prælijs fudit, Regemq. Rhemos ad inaugurationem sacram suscipiendam per medios hostes viriliter produxit, & Gallorum res omnino accisas, oppressas, ac perditas subleuauit, erexit, atq; in pristinum robur, ac statum reuocauit. Post quæ cunctis res ex omni sæculo haud

D visas, vel auditas demirantibus, fortè in manus hostium venit; qui liuore suffusi, odioq. iniquissimo inflammati fortitudinem puellæ diuinam magicis artibus attribuentes, atrocissimo crudelitatis exemplo puellam concremarunt. Sed anno millesimo, quadringentesimo sexto è rescripto Calixti Romani Pontificis causæ cognitores cõstituti Ioannes Archiepiscopus Rhemensis, & Vuilelmus Parisiensis in numeros testes omni exceptione maiores super eius innocentia, modestia, castitate, & religionis puritate examinarunt, eamq. innocentissimam compererunt, ac pronunciarunt. actaq. seruantur adhuc in scrinio

Parisiensis Ecclesiæ, quod testatur Papirius Massonus. Eadem **A**
 scribunt Alanus, qui res Caroli Septimi Gallico sermone scri-
 psit, Gerson Theologus ætatis illius, Leonicus Chalcondylas li-
 bro secundo de rebus Turcicis, Æneas Sylvius, qui hac ætate vi-
 xit, Fulgosius libro tertio, Sanctus Antoninus, Corius Mediola-
 nensis, Paulus Æmilius, eius etiam gesta latè narrat Polydorus
 Virgilius in vita Henrici sexti, sententiamq. latam in illam lō-
 gè, latèq. post homines natos durissimam vocat. Ut igitur an-
 tiquitatem totam peruestiges, exemplum simile Ioannæ puel-
 læ non inuenies; Virgo nulla se offeret, quæ enses strinxerit, in
 acies armatas hasta incurrerit (hoc tamen commune illi cum **B**
 multis) exercitus præterea duxerit (& hoc etiam fœminæ ali-
 quot egere) sed quæ cum rebus hisce simul regnum aliàs inter
 alia totius Orbis regna florentissimum mox pene euersum re-
 stituerit manu, consilioq. suo in antiquum, celebreq. decus id sa-
 nè solius est Ioannæ Tullensis. Potuit Tomyris Scytharum Re-
 gina siue suo, siue suorum consilio, incertum, pertrahere in insi-
 dias Cyrum, profligare ipsius exercitum, sed an sua id industria
 perfectum sit, ignotum. Neque tamen enses strinxisse legitur,
 neque regnum nata est rebus omnino desperatis. sicuti neque
 Zanolbia illustrissima Palmyrenorum Regina, quam deuictam **C**
 duxit Aurelianus in triumpho. Amazonum verò narrationes
 meritò vt fabulosas deridet Strabo lib. vndecimo. Quod si Va-
 laschæ Bohemicæ gesta sunt vera, laudes quodammodo Ioannæ
 Tullensis assequeretur, si vel tot Vrbes cœpisset, vel aduersus
 bellicosissimam, nec minus armis, quam consilio, & opibus in-
 structissimam tunc Anglorum gentem pugnasset; non autem
 aduersus homines suæ gentis ferocia potius, quam belli cōsilijs
 valentes; aut denique Bohemicum regnum tanti tunc fuisset,
 quanti Francorum, & Galliæ totius. Ioannam Tullensem lon-
 go intervallo consequitur Maria Puteolana Virgo, cuius me- **D**
 minit Petrarcha, laudesq. recenset libro quarto epistolarum,
 Ursina Taurella, Montisfortis Comitissa, Orietta Auria, quæ
 omnes armis ipsæ in acie steterunt hostes feriendo, fugando,
 occidendo; meminitq. illarum Baptista Fulgosius lib. 3. cap. 2.
 Et Orietta quidem cum classis ingens Amurathis Turcarum
 Regis insulam Lesbum obsedisset, oppidaniq. viribus, atq; om-
 ni re ad obsidionem sustinendam deficientibus deditiōem spe-
 ctarent; ipsa absente Catalusio viro insulæ Domino armata in
 medium profiliit, cunctosq. viriliter hortata incredibilis auda-
 cia

- A** ciæ exemplo eruptione facta consistens, ac procurrens in acie prima tanto impetu in Turcas incurrit, vt eos fuderit, ac maxima strage edita in ciassẽm se recipere coegerit, insulamq. liberarit; quòd post alios Vbertus Foglietta in Eløgijs testatur. Eant nunc Romani Clæliam suam laudibus summis extollant, num poterunt his vllam fœminam parem proferre? numquid Italiæ tota, quanta est, vetustas? & imbelles Italos post Christi religionem susceptam dicemus? Quid verò dicemus de fœminis Alemannis, quæ ad expeditionem Hierosolomitana sunt profectæ? Audi, quid de eis Nicetas Choniata Græcus illorum temporum scriptor, qui vidit exercitus ipsos, dicat; inter quos, Alemannos, inquit, & mulieres erant non coniunctis pedibus, sed virorum instar diuisis, super pallijs equitantes, hastatæ, atque armatæ, ac virili habitu ornatæ, Martio vultu, Amazonibus audaciores; inter quas vna excelluit, quasi altera Penthesilea, quæ ob fastigia, & limbum vestium auro intertextum, Auripes vocabatur. hæc ille. Sed hæc communia nobis cum multis. illud singulare, vt extiterit è nobis tantæ fortitudinis, ac prudentiæ virago in prælijs Ioanna Tullensis, quæ tantæ antiquitas tota nullam proferre possit, nisi fabulis aures cum credulis nonnullis, atque hac parte nimirum leuibus dare velimus. Quod igitur nostrorum nullus Imperator fuerit per tot sæcula à Persis interfectus, aut captus, cum tamen ex antiquis occisus Iulianus, abductusq. in seruitutem Valerianus, ac nostri similiter minori spatio temporis Reges bis dederint Persis, inuenerintq. machinas bellicas, tormentaq. huiusmodi, vt prisca sint præ illis nulla, fœminas habuerint in prælijs conferendis, exercitibusq. ductandis admirandas, hinc fit nostros antiquis longè fortiores in bello.
- D**



Soluuntur obiecta quaedam Macchiauelli quantum ad paupertatem Christianam, & nomina Sanctorum, & contra ipsum retorquetur. Cap. IX.



T enim, dicet aliquis, nihil est quod moueat magis homines ad prælia committenda, fortiterq. pugnandum in acie, quam præmiõrum spes, quæ posita est in nummis, & honoribus. Tolle honorem, tolle pecuniarum desiderium, quis erit pugnae cupidus? Prædandi ardore impellitur miles, aut dignitatis assequendæ cupidine. Hic finis illi, aut vtilitas, aut gloria. Ad hæc accedant vindicationis stimuli. mirum enim, quantum possit animus desiderio repetendæ pænæ, iniuriæq. puniendæ inflammatus: Christiana autem religio facit homines honorum, diuitiarumq. omnium despicientes, nihil non ignominiosum tolerantes. Atq; hæc quidem dicet impius. Verum male ille concludit.

Nam si pecunijs moueatur animus militis, si humanis honoribus, quam tenuiter accendetur, quam breui refrigescet? Verè enim canebat Horatius futurum, vt simulatq. hæc miles qualiacumque fuerint, modo præsentis, atq; vrgenti necessitati seruiencia, adipiscetur, continuo pedem referat; neque velit in aciem descendere, aut adire vllum periculum.

Luculli miles collecta viatica multis
 Aerumnis, lassus noctu dum stertit, ad assem
 Perdiderat: post hoc vehemens lupus, & sibi, & hosti
 Iratus pariter, ieiunos dentibus acer,
 Præsidium regale loco deiecit, vt aiunt,
 Summè munito, & multarum diuite rerum.
 Clarus ob id factum, donis ornatur honestis:
 Accipit & bis dena super sestertia nummum.
 Forte sub hoc tempus castellum euertere prætor
 Nescio quod cupiens, hortari cœpit eundem.
 Verbis, quæ timido quoque possent addere mentem.
 I bone, quò virtus sua te vocat: i pede fausto,
 Grandia laturus meritorum præmia. quid stas?

A *Post hæc ille casus, quantumuis rusticus, ibit,
Ibit eò, quò vis, qui ònam perdidit, inquit.*

Horatius idem Romanos idcirco imbelles ait factos, quod diuitijs operam darent, atque ob id eas in mare abijciendas.

*Vel nos in mare proximum
Gemmas, & lapides, aurum & inutile
Summi materiam mali
Mittamus, scelerum si bene pœnitet:
Eradenda cupidinis
Praui sunt elementa, & teneræ nimis
Mentes asperioribus
Formandæ studijs, nescit equo rudis
Hærerè ingenuus puer.*

Hinc alibi idem.

C *Angustam amici pauperiem pati
Robustus acri militia puer
Condiscat; vt Parthos feroces
Vexet eques metuendus hastas
Vitamq. sub dio, & trepidis agat
In rebus.*

D Et sanè ita conciderunt Assyriacum, Babylonicum, Ægyptiacum, Persicum, Græcanicum, cæteraq. imperia, milites asfuefecisse nummis, opibusq. cupiendis, ac parandis. Iam quis ignorat quam sint infidi, qui venales animos habent? profectò quicumque capitur nummorum promissionibus, illi se se addicet, qui aut maiores pollicitationes proferet, aut gradus honorificentiores. quàm male agetur itaque cum illo, qui talibus se se animis ad omnem sponfionis cuiuslibet auram mobilibus committet? Deseretur is, cui nihil, aut perparum pecuniæ ad manus erit. Quomodo autem periculum mortis vllum volet ille adire, aut suum caput alicui discrimini obijcere, cui spes in hisce rebus terrenis fluxis, & caducis? Nam quid istis quæso faciat defunctus? is cui nullus est huiusmodi rerum sensus? Quiduis potius cogitabit, quàm vitam ponere pro Republica, spoliari amatissimis opibus, auro, fundisq. partis. Verè de militia

litia sic instituta poterit illud vsurpari:ò militiam venalem, & cito perituram, si emptorem inuenerit. **A**

Anno ab Vrbe condita quingentesimo quadragesimo, vt è Liuiio, & Appiano Sigonius in fastis adnotauit Romani primū cœperunt in castris habere militem mercenarium; non Romanum quidem, sed Celtiberum. Ex illo maximè cœperunt etiã Romani inter se mutuis bellis dissidere, ac dilaniari, obortaq. sunt præter seditionem Gracchi, socialia bella, ciuiliaq. inter Marium, & Syllam; Cæsarem, & Pompeium; Triumuiros, & Cassium, Brutumq. Oclauianum, & M. Antonium, atque alia nonnulla non adeo graua. Quamobrem milites omnino asuefacere ad pecuniarum, dignitatumq. spem, multa continet absurda. At quanto securius, quanto nobilius erit expectatione multo amplioris mercedis eius animum percellere, & commouere? Nam si spes exigui tantas habet vires, tantos affert conatus, maximi præmij maximos adducet. Quocirca nihil æque inflammabit illum, quàm si certissimò credat fore, vt à Deo consequatur æternæ beatitudinis remunerationem, dum pro iusta causa bellat. nam veluti cælum longissimè à se contraria repellit, neque peregrinas, vt aiunt, impressiones admittit, sic qui cælestibus adhærebit, hostes validissimè reijciet, prosternet, nihilq. ab illis quodammodo patietur. **B**

Hinc etiam consequetur, vt nemo vnquam pugnare velit, nisi adsit iustitiæ ratio, vel non ita rapiuntur homines ad humanum sanguinem fundendum leuissimis occasionibus interdum commoti, cum sibi firmiter persuadent se castigandos, aut remunerandos cum vel iustè, vel iniustè ferro certarint. Viderunt hoc olim Romani illi prisca antequam laberentur in deteriora, ac domesticis dissidiis dilacerarentur, vel adducerentur in potestatem Imperatorum barbarorum. Cauebant in primis ne quid aduersus fas, & omnium gentium leges in bello suscipiendo committerent, neve cupiditate rapiendi aliena ferrentur, vt ostendemus alio libro: deinde iuramento milites astringebant, ne sui Ducis præscripta vllò modo transgredirentur, sed prorsus eius mandatis obedirēt, quod Polybius libro 6. in Romanis seuerissime ad vnguem semper obseruatum fuisse demiratur superstitioni quodammodo ascribens, quòd illis esset persuasissimum iuramenti violatores ad infera detrudi, ac tormentis æternis adiudicari, contraria vero præmia reponi ijs, qui bene egissent, ac vitæ rectum cursum tenuissent. **C**

Atque **D**

A Atque hoc est, quòd Romanos ad summum rerum, supremiq, imperij fastigium prouexit, continuisse in officio milites, disciplinaque exactissima metu diuini numinis, quod cui se quis iuramento obligasset. Alioquin frustra tot leges eis, tot pœnas ac præmia proposuissent. Quamobrem cum spernere illi iuramenta, ac varijs, exterisq. contaminati superstitionibus, & fabulis multo indignissima de Deo; diuinisque, quàm prius sentire, & quod olim stabili persuasione infixerat animis, in eo titubare, aut potius nihil de Deo credere auditis Epicureorum placitis cœperunt, ac dicere cum illo:

B — *credat Iudæus Apella:*

*Non ego, namque Deos didici securum agere euum:
Nec siquid miri faciat natura: Deos id
Tristes ex alto celi demittere tectò.*

Tum vero non minus quiuis Italus, Hispanus, Afer, Gallus, Syrus, Arabs, Dalmata, Pannonius, Mysusue bello valere cœpit, quàm Romanus: Italiq. omnes admissi in ciuitatem, quãuis alibi sedes haberent, non in Vrbe & mox omnes Imperio Romano subiecti; illudque venit in manus post multa bella ciuilia, multas Italiae vastitates illatas non modo Imperatorum Romani sanguinis, quod fuit vsque ad Neronem, sed Italico- rum præterea, ac defuncto deinde Nerua Hispaniensium, Afro- rum; Gallorum, Syrorum, Arabum, Myso- rum, Pannoniorum, Dalmatarum, vt explicauimus libro secundo de antiquo, & no- uo Italiae statu. sic vbi Romani Imperatores, qui Christum se- qui profitebantur, hæreticis militibus, quibus nulla est certa religio, nulla est reipsa fides, vt cœperunt, Vandalis, Gothis, atque istis gubernacula bellorum gerendorum crediderunt, rãinam duxit Occidentale imperium, quòd aperuimus signo
D de amicitia quadragesimo primo lib. 10. cap. 8.

Stet itaque nihil æque militibus animos addere ad prælian- dum, quàm iustas ob causas pugnantem certo credere bonis bene, malis male futurum post mortem. Deumque pro meritis suum cuique retribuere. Hinc legimus apud Herodotum, cæte- rosque olim nulla bella suscipi solita ab vllis populis aut Regi- bus, nisi oraculis consultis, quod scilicet, fidem facere vellent se de sententia cœlitum venire ad certamen. & Romani nihil age- bant, nisi libros Sybillinos consulissent: præterea verò, quòd cæteris gentibus erat inusitatum, faciales misissent, qui pete- rent,

rent, vt desisteretur ab iniuriis inferēdis, aut satisfaceret illatis. **A**
 Amplius autem superstitione auguriis, & aruspiciis operam
 dantes id persuasum cunctis volebant, à nutu diuino nihil non
 ipsorum pendere. Atque ita quando non poterant assequi, neq;
 assequebantur Dei veri cultū, & gratiam, miserrime hærebant
 in vmbriis, & spectris; & ijs tamen multa maxima conficiebant.
 exemplo eodem grauissima sunt aggressi Reges omnium sum
 mi, & celeberrimi copiarum Duces. Alexander se Ioue natū
 credi volebat, ipsiusque iudicio cuncta abs se suscepta bella ad
 ministrari. de Cæsare illud euulgatū; ad Rubiconem spectrum,
 sibi admirabile adstitisse, quod hortaretur ad arma capiēda in **B**
 aduersarios suos; Sertorius ille fingeat ad se albam ceruam
 diuinitus missam, quæ moneret ipsum, quid singulis in rebus
 agendum sibi foret. Atque ita cuncti vel aliorum generalibus,
 vel suis singularibus sunt vsi modis, per quos militibus persua
 derent, sibi superos adesse ac fauere, ac proinde ne dubitarent
 manus conferere, ac certare.

Verum enimvero falsa isti, cæteri que omnes consecrati sunt,
 quamuis aliquando magna patrarint adeo valet vel vmbra ve
 ritatis. Christiani, quibus, si comparentur antiquis, nulla est **C**
 exercitatio militaris, quique veræ religioni, quam Pontifex
 Romanus decernit, adhærent, verè Deum Ducem sequuntur
 in bellis iusta de causa rite susceptis. atque ideo si volunt sibi be
 ne esse ac feliciter; numquam debet vnguem latum recedere ab
 illo, studiosisq. illius, siue illi iam vita migrarint, & in superis
 sint, siue in terris versentur, aut eius nomine suis Præsideant,
 scientes eum vocari exercituum Deum, qui pugnantis animos
 adimat, atque addat.

Quod verò ait Macchiauellus non esse sanctorum nomina
 nostris infantibus imponēda, quòd illi fuerint imbelles, verum,
 quò excitetur ad præstantiam militarem imponenda, quæ tu
 lerunt prisca illi bellicarum rerum gloria ante ortum Christum **D**
 florentes, qualia sunt Herculis, Achillis, Alexandri, Pyrrhi, An
 nibalis, Pompei, Cæsaris, aliorumq. huiusmodi, id omnino ridē
 dum. Quid enim quæso commouit istos ipsos ad bellicum ro
 bur, ad audenda, & edenda facinora? num nomen, quo appella
 bantur? Atqui ante ipsos nemo istius appellationis paulo ce
 lebrior fuit; non igitur inflammantur animi pugnantium re
 bus hisce ad egregia patrandæ. Quid autem, quod post obitum
 ipsorum, cum multi fuerint eodem nomine, nemo est, qui insi

A gne quidquam sit aggressus, cuius aliquod factum laudabilius celebretur? Quin multi ignauissimi ea nuncupatione memorentur, quasi euenerit ipsis, quod Græcus quidam dixit.

Τις πατέρα ἀντίον εἰ μὴ κακοδαίμονες ὄνοι.

Quis patrem extollet, soboles nisi sordida, vilis?

Hoc enim sæpe contingit, ut nonnulli putent hoc ipso se excellentissimos, quod inane nomen excellentis alicuius gerant, instar corniculæ illius Æsopicæ facti, quæ pulcherrimarum volucrum plumis se se operuerat. An verò accidet, quod est conse-

B cutum.

— *moueatur cornicula visum*

Furtiuis nudata coloribus?

Illud est multis mortalibus vsitatum, ut multo facilius imitentur vitia, quam virtutes alicuius. Quid igitur eueniet? In istis Ducibus, ac Regibus antiquis fuere vitia enormissima. non est opus ea referre. quiuis antiquitatum peritus recordabitur. Cum quis itaque nomen illorum geret non ad virtutes exprimendas feretur, sed flagitia. nam protinus habebit in promptu, quo se excuset. Alexander ebrius erat, plures amicos absque villa causa occidit. Annibal nulla fide fuit, crudelissimus. cui fuerit agnominatio istorum, protinus ille ad ista præclara excitabitur, atque habebit, quo se gloriose tueatur, ac vendicet ab omni reprehensione. Thraso ille Terentianus sic certè.

C

ita olim Pyrrhus factitabat.

Cum scilicet ob timorem, sibi postremum locum delegisset in pugna, arrepturus fugam, daturusque se in pedes, siquid primis mali accidisset. Traianus Hispanus, Septimius Severus Afer, Diocletianus Dalmata scribuntur pugnacissimi, ac bellicosissimi fuisse. Atqui haud curarunt istas nuncupationes.

D

— *Extrapelus cuiusque nocere volebat*

Vestimenta dabat pretiosa, decorus enim iam

Cum pulchris tunicis sumet noua consilia, & rem.

Inquit Horatius: Sic qui vellet alicui nocere, non ineat aliam viam, quam traditam ab isto nostro. Quicumque induet speciosos huiusmodi titulos, propè sibi videbitur eadem, quæ pararunt illi, ad exitum perduxisse. ac veluti solent delicatuli fi-

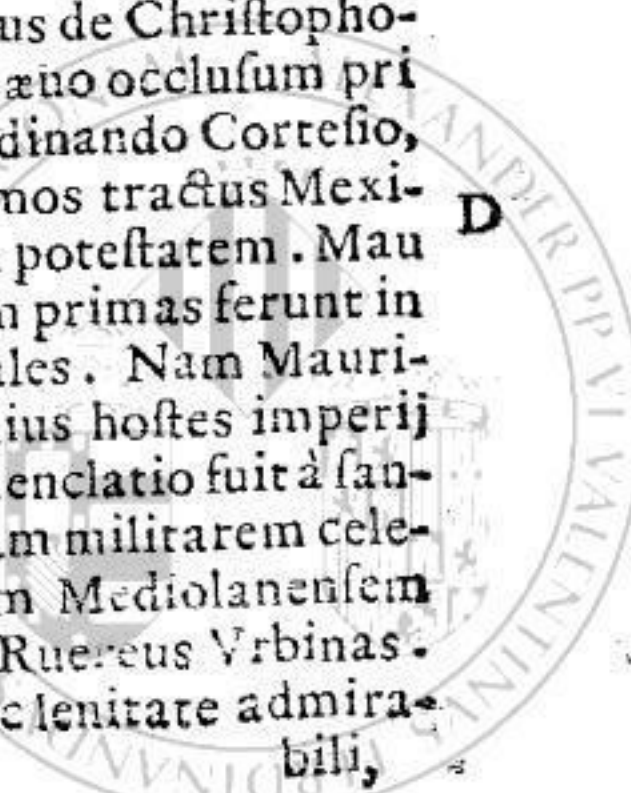
lij dissipare opes à parentibus multo sudore partas, sic formulæ isti sub vmbra gloriosi nominis cōquiescentes somno se dabant. An non ita? quis post Herculem fuit Hercules? quis Annibal post Annibalem? quis post Cæsarem Cæsar magni nominis? Atqui ego ostendam, longè secus obtigisse nostris Regibus, ac militum ductoribus, qui Sanctorum nomine sunt appellati, aut superiorum Regum, vel Imperatorum. Alfonso plures in Castella, & Lusitania fuere fortissimi Reges, qui bello præclarissimas victorias ex hostibus sunt adsecuti, qui à sancto, siue Ildefonso, siue Alfonso, (idem namque est vtrumque) sunt nominati. Eodem modo Ferdinandi plures ab eiusdem nominis Sancto dicti. Idem dicimus de Canutis Daniæ, Eduardis Angliæ, Venceslais Bohemiæ, Ladislais Hungariæ, Cazimiris Poloniæ, Ericis Sueviæ, Henricis, Fridericis, Othonibus Germaniæ, Ludouicis Galliæ Regibus. quorum sanè omnium nomenclationes à Sanctis desumptæ sunt. En igitur, vt nomina Sanctorum nostris infantibus adiecta magis eos commoueant ad gloriam militarem, quam nomina priscorum, qui fuerint à nobis, & à sanctitudine alieni. Quin neq; illa priscos ipsos tantillum mouere potuerunt, ad contraria potius impulerunt, & ad repræsentanda, quæcumque in illis erant scelestæ, ac fugienda. Equidè video inter nostros ab illis magnificentissima præstita, & quæ omnem superent antiquitatem, qui à Sanctis mansuetissimis appellationem cœperunt. Alfonso ille Alburquecius, qui vsque ad auream Chersonesum Lusitanici imperij cōfinia protendit, Afros, Arabas, Persas, Indos cis, & vltra Gangè deuicit, aggressus, quæ nemini vñquam venerunt in mentem, sancto nomen acceptum refert. Idem dicimus de Christophoro Columbo Genuësi, qui nobis iter ex omni æuo occlusum prius ad Indias Occidentales aperuit; de Ferdinando Cortesio, de Francisco Pizzaro, è quibus ille amplissimos tractus Mexicanos, hic Peruanos adduxit in Hispanorum potestatem. Mauritius, ac Basilius Macedo post Constantinum primas ferunt in bellicis laudibus inter Imperatores Orientales. Nam Mauritius quidem Persica regna occupauit, Basilius hostes imperij vltra Euphratem summouit. Ambobus nomenclatio fuit à sancto. Inter Italos duo maximè ob excellentiam militarem celebrantur Franciscus Sfortia, qui principatum Mediolanensem sibi armis acquisiuit, & Franciscus Maria Ruereus Vrbinas. Atqui Franciscus Assisias patientia fuit, ac lenitate admira-

A

B

C

D



A bili, ac planè cælesti. Ab hoc vterque illorum nominatus. En igitur, vt contraria prorsus dicenda, & concludenda è certissimis euentis, quàm quæ effutierit iste homo, siue respicias antiquorum, siue nostrorum nomenclationes. E priscis, qui fortissimi habentur, à nemine superiorum nomen acceperunt; & qui ipsorum nomen tulit, haud refert etiam facta. Cōtra è nostris, qui sunt à sanctis dicti, bellicosissimi fuerunt. Quid ita? sicut infima corpora à supremis illis cientur, sic animi ab animis cælestibus, qui ab exercituum Deo robur acceptum nostris immittunt ad maxima aggredienda, & conficienda.

B *Dijs te minorem quod geris, imperas :*
Huc omne principium, huc refert exitum .

De superis loquens aiebat Horatius ; quorū instar nostri mitissimi sunt, iisdemq. fortissimi, & inexpugnabiles . suū tempus est mansuetudini maximæ, ac suum fortitudini exercendæ . canibus, atque equis vtimur ad voluptates, ac delicias lenissimis, atque obedientissimis, ad pugnas cruentissimas iisdem pariter implacabilibus quodammodo, & efferatis. Api ingeniosissimæ animalium post hominem mel est dulcissimum, vt à nullo tanta dulcedo, eidem stimulus, quem carnibus infigat, acutissimus, & quasi veneno aspersus . Elephas placidissimus est, ac simul etiā pugnacissimus. Leones quamuis feri dicuntur in obsequentes, ac prostratos esse supra omnes feras maximè placidi, & innocui. Ouidius Tristium. lib. 3. Elegia. 5.

Quo quisque est maior, magis est placabilis ira .

Et faciles motus mens generosa capit ,

Corpora magnanimo satis est prostrasse Leoni .

Pugna suum finem, cum iacet hostis, habet .

D *At Lupus, & turpes instant morientibus Vrsi ;*

Et quæcunque minor nobilitate fera est .

An defunt nobis Constantini, Theodosij, Caroliq. Imperatores cognomento ob rerum gestarum sublimitatem Magni, à quibus nomina mutuemur, nisi cælitum velimus ob reuerentiā, ne obtradamus impietatem? Antiquos isti omnes non modo æquarunt, sed longissimo interuallo superarunt . Crux istis patientiæ summæ vexillum, fuit insigne in manibus conferendis, fugandis hostibus, ac vincendis . Atque ita mansuetudinis si-

gno: non crudelitatis, inimicos vicerunt, & quidē illos, qui contraria signa explicabant, Constantinus Maxentium, & Liciniū, Eugenium verò Theodosius, de quo ita Claudianus poëta non Christianus. A

— non insultare iacenti

Mallebat: mitis precibus, pietatis abundans,

Pœne parcus erat: paci non intulit iram.

Post acies odijs idem qui terminus armis.

Actalis fuit, quem Themistius Philosophus nobiscum non eadem sentiens de religione præfert Alexandro Magno. Ac suadebit aliquis, vt inferorum nomina gestemus? Apage ad inferos cum doctrina ista. nos esse cum cælitibus, & cupimus vocabulisque, ac rebus conamur. Multis verò de causis sanctorum nomen incitabit illo insignitos ad inimicum vincendum. Ac primum quidem, quòd sciant ab illis nihili facta omnia, honores populares, opes, vitam, vt iustitiæ, ac veritati locus esset. & ipsi igitur exemplo horum non retardabuntur amore vlllo opum, deliciarum, vitæ, ab irruendo in hostes, in apertam mortem, si fuerit opus, quando pro iustitia, ac veritate pugnant. Rursus cum norint se in tutela positos eorum, quorum nomine appellantur, & qui pro ipsis preces ad Deum fundunt, nihil omnino verebuntur quidquid ex aduerso se opponet, & contra ipsos præliabitur, quasi in conspectu concilij cælestis, superiorumq. omnium bella in hoc mundi theatro contemplatium decertent, in memoriam reuocantes illud, spectaculum facti sumus Angelis Deo, & hominibus. B

— pulchramq. petent per vulnera mortem.

Iam verò certi à cælestibus haberi odio supra omnia flagitiosos obstinatos, vt sunt plerumque, qui sumunt arma pro iniquitate, idcirco in hos vehementissimè concitabuntur, vt quos vehementissimè superi auersentur. C



A

Soluitur obiectum Macchiauelli, quo contendit imbelles homines fieri quod Christiana lex iniurias vlcisci vetet, & contra ipsum retorquetur. Cap. X.

B



T, inquit ille, Christiana lex iniurias vlcisci vetat, quippe quæ suadeat alteram maxillam præberè illi, qui vnâ percusserit; & pallium rapienti, insuper & tunicam dare. Atqui, ò bone homo, aliud est loqui de publicis iniuriis, aliud de priuatis. Publicas persequi indicto rite bello haud vetamur. Quocirca id prohi-

bebit tātum Christus, & cauebit, ne aduersus nosmetipsos exerceamus robur, & quidquid habemus fortitudinis; sed omne id impendamus, & effundamus in hostes, vires omnes iunctis animis colligamus, & aduersus illos progrediamur. Id si est imbelles homines efficere, viderint cuncti. An si quis impediat, ne manus aduersus aliam manum ferro se armet, eamque præscindat, hoc erit, infirmum corpus efficere? Amputet igitur brachia, pedes, crura, ac si placet, ipsum caput. bellè profectò erit isti manui, & corpori vniuerso. firmitas illi magna erit, & inuicta membra. Videre ne priuati sæuiant in priuatos, id nihil est aliud, nisi vt corpus sit robustissimum. Quod si membrum morbo tentatur, non continuò vel præscindendum, vel expediendū ferrum. Reliqua membra præstabunt illi officium suum, semet expoliabunt omni alio munere, vt ægrotanti opem ferāt; Amara multa perpetientur, quasi alteram maxillam præbeant, vt peccanti succurrant. Quod si illud sanari nolit, latius serpat lues, computrescat, contagione reliquum corpus inficiat, tum

D

cultellus educendus, ac dissecandum quidquid est pestilentis. Quamobrem neque Christiana lex prohibet, quominus eos corrigamus, iisque obsistamus, qui pergūt peccare, in deterius labuntur, præcipites eunt. Si peccauerit in te, inquit Christus, frater tuus, vade, & corripe inter te, & ipsum solum; si te audierit, lucratus eris fratrem tuum: si autem te non audierit, adhibe adhuc vnum, vel duos, vt in ore duorum, vel trium testiū stet omne verbum. quod si non audierit eos; dic Ecclesiæ; si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi, sicut Ethnicus, & publicanus. hæc Christus Matth. cap. 18. Audistin, qua via sit repugnandum malis

malis? Adhibenda primum lenia medicamenta. hæc nisi profint, ad acerba veniendū. proiciēdus, quicumque est iniuriosus. Quod si tempus lenia non permittat; periculum sit in mora, si quis verbi gratia in me ensem stringat, occisurus sine dubio, ni si vis vi repellatur, tum vero permittit lex, vt occidam; sacerdos ipse ad altare positus, ni possit aliter effugere mortem, si quis eum telo adoriatur, potest interficere. Et tamen sacris viris tanta est mansuetudo præscripta, vt neque ipsi vñquam, vel in iustis bellis ensem stringere, membraque truncare; vel vt alicui certo truncentur, operam dare vñlo modo possint. Sic igitur aduersus iniuriosos homines agere, experiri iudicio nihil impedit, non continuò tamen ad ista conuolandum. placide agendū; ne irritationibus animos vlceremus, & impellamus ad maiora. Nam quemadmodum medici sinunt prius efferuescere vitiosam carnem, subsidere tumorem, & quodammodo concoqui putrescentem sanguinem, saniemque mitigari, tum vero incidunt, vt illa effluat. eodem modo non simulatque. aliquis ebullit, vt ita loquamur, ad iniurias; est contra nitendum. lenitate est opus; cædendum loco, est aliquid illi dandum, vbi æstus desiderij cõquieuerit, educetur virus, agnoscat erratum, corriget, ac de illa lenitate plurimum nos amabit. An verò fortis est, iniurias quaslibet repellere, vindicare, nullas posse sustinere? Infirmi est hoc, esse animo sic abiecto, vt oneris tantillum ferre non possimus, non esse excelso, & inuicto, verum quamuis ad uolantem muscam, Domitiani exemplo, velle persequi, configere, ad singulas commoueri, indignari, turbas ciere. Audi Iuuenalem Satyra 3.

— quippe minuti

*Semper, & infirmi est animi, exiguique. Voluptas
Vltio: continuo sic collige, quod vindicta
Nemo magis gaudet, quam femina.*

Ac bene Mauritius Imperator Philippico dicenti Phocam esse ingenio partim timido, partim audaci respondit, vt refert Zonaras, si timidus est, ergo homicida est. Verè. nam cum timidi trepidēt ad omnia; nihil non exhorrescant; vbi inciderit vñbra suspitionis, tenuisve offensio, expauescunt maiora, de suis viribus, quas norunt exiguas, desperant; & huiusmodi cuncta protinus aboleri, & exterminare contēdunt. quin ferarum more icruant, neque curant, an caput impingant in murum, vel in præceps

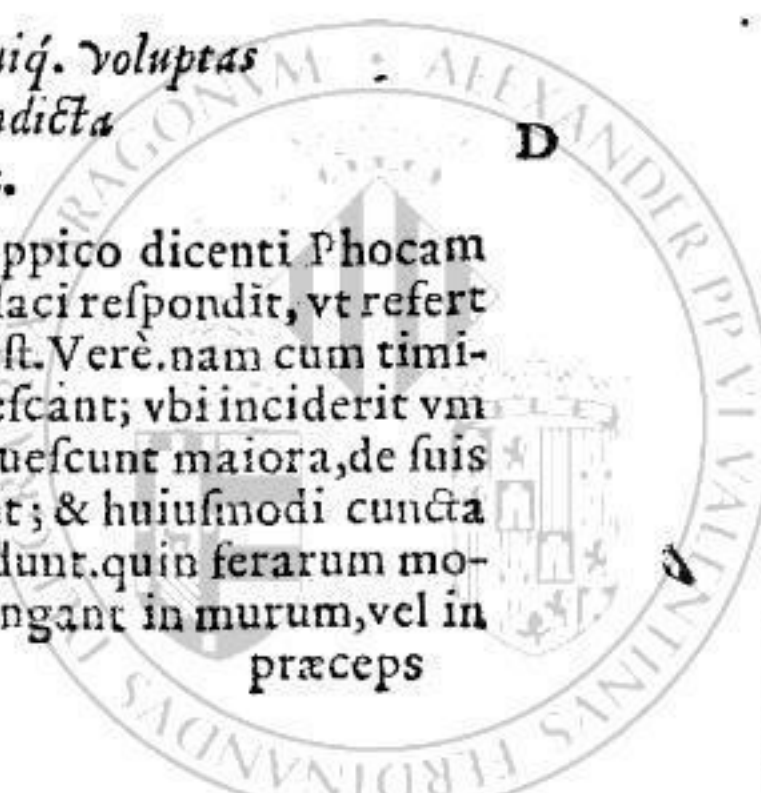
Abb. cap. clerici. de vit. & honest. cler. Dec. l. vt vim de iusticia, & iu. Nayar. de reg. cōmen. 3. num. 51.

A

B

C

D



- A** præceps corruât. neque hæc est fortitudo, sed furia, rabies, quæ simulatque ebullierit, relinquit homines languidos, nullis omnino viribus, nullo robore, similes torrentibus, qui maximo cū fragore obuia quæque corripiunt, cursu horribili, tortuosis fluctibus ripas deijciunt, aggeres proterunt, arbores terras excavant, cum stabulis ferunt armenta. sed hostis hæc paucissimis accidunt. Mox inspicies aluenm, nihil aquarum videbis; arentia omnia. Non ita Danubius, Ganges, Indus, Nilus. ita placide alicubi fluunt, vt neutram in partem distinguas eorum cursum, cum tamen impetu maximo ferantur, velocissimo lapsu,
- B** instar Orbium cælestium, quæ stare contemplantibus videntur, ipsdem perpetui, ac profundissimi aquarum gurgites. sic enim Claudianus panegy. 2. in Stiliconem.

*Se iactent alij, studeant feritate timeri,
Abductoq. hominum cumulent æraria censu.*

*Lene fluit Nilus; sed cunctis amnibus extat
Vtilior, nullas confessus murmure vires.*

*Acrior at rapidus tacitas prætermeat ingens
Danubius ripas, eadem clementia sæui*

C *Gurgitis immensum deducit in ostia Gangem.*

*Torrentes immane fremunt, lapsisq. minantur
Pontibus, involuunt spumoso vortice sylvas.*

Pax maiora docet, peragit tranquilla potestas,

*Quod violenta nequit: mandataq. fortius vrget
Imperiosa quies.*

- D** Vin hoc totum clariori exemplo discere? sint duo milites in acie, è quibus alter alteri subiratus vindictam meditetur. An si hostis impetum faciat in aliquem ex his, adcurreret alius, ac vehementius obsistet, lacertisq. validioribus aduersus irruentem, quam si nihil offensionis sit inter istos, sed mutuas iniurias condonarint? Siquidem si namus animos exerceri, & ex acui ad expectendas, sumenda sq. ultiones, atque, vt assolet, idem continget multis militibus, militūq. Ductoribus, ne fortitudine nulla erit exercitus huiusmodi, cito delebitur. Contra autem si condonetur iniuriæ, hominesq. remittendis illis studeant, tum multo acriores in pugna fiunt. appositè Virgilius fingit Turnum multis oneratū fuisse contumelijs in publico consilio à Drance. ni-

hil

hil grauius à Turno Rege in illum ob acceptas ignominias **A**
animaduersum . quibus igitur modis iniurias Drancis Turnus
refellet?

Exscindine domos (id rebus defuit vnum)

Perpetiar. dextra nec Drancis dicta refellam?

Terga dabo? & Turnum fugientem hæc terra videbit?

Hæc Turnus semetipsum concitans ad robur exerendum, de-
decora, quibus fuerat à Drance aspersus, vlturus, atque abster-
furus. Sed hæc Virgilij. Audiamus, quòd Cæsar accidisse duo-
bus militum suorum T. Pulfioni, & L. Vareno Comment. lib. 5. **B**
2. perpetuas (ait ille) controuersias inter se habebant, vter al-
teri anteferretur, omnibusq. annis de loco summis simultati-
bus contendebant. Ex his Pulfio, cum acerrimè ad munitio-
nes pugnaretur, quid dubitas, inquit, Varene? aut quem locum
probæ virtutis tuæ expectas? hic dies, hic dies de nostris cõ-
trouerfijs iudicabit. Hæc cum dixisset, procedit extra munitio-
nes, & quæ pars hostium confertissima visa est, in eam erumpit:
ne Vareno quidem tum vallo se se continet. sed omnium ve-
ritus existimationem, subsequitur mediocri spatio relicto, Pul-
fio pilum in hostes mittit, atque vnum ex multitudine procur- **C**
rentem trajcit: quo percusso, & examinato; hunc scutis prote-
gunt hostes, & in illum vniuersi tela conijciunt: neque dant re-
grediendi facultatem. transfigitur scutum Pulfioni, & verutũ
in balthæo defigitur. auertit hic casus vaginam, & gladiũ edu-
cere conantis dextram moratur manum, impeditumq. hostes
circumstant. succurrit inimicus illi Vareno, & laboranti sub-
uenit. ad hunc confestim à Pulfione omnis multitudo cõuertit.
illum veruto transfixum arbitrantur. Vareno gladio comi-
nus rem gerit, atque vno interfecto, reliquos paulum propellit.
dum cupidius instat, in locum inferiorẽ deiectus concidit. huic **D**
rursus circumuento fert subsidium Pulfio, atque ambo incolu-
mes compluribus interfectis summa cum laude se se intra mu-
nitiones recipiunt. hic fortuna in contentione, & certamine
vtrumque versauit, vt alter alteri inimicus auxilio, salutiq. ef-
fet: neque dijudicari posset, vter vtri anteferendus videretur.
Hactenus verba Cæsar. Sic igitur sumenda est nobis vltio de
aduersarijs nostris, non vt in nostros ciues, populare sue iram,
siquã concepimus, effundamus; sed in publicos hostes. An si isti
doctrinam Macchiauelli secuti fuissent, tanta roboris experi-
menta,

- A** menta dedissent posteris ad æternam sui nominis gloriam reliquissent? Videm, vt non efficiat imbelles, non referre opprobria illata, nō vlcisci in suos à suis illatum, quodcumque illud sit, detrimentum. Nihil æque, atque in publicam causam peccatur; si priuatum quempiam duntaxat lædo, vnius est malum. pertingit vnum. si vniuersalem statum, tunc omnes id tangit. ac pro multitudine vniuersitatis, hominumq. in illa commorantium multiplicatur error. Ciuis est pars ciuitatis, hoc est illi à natura tributum, & penitus insitum, vt in illius vtilitatem se, suaq. omnia conferat. nam rebus singulis est hæc ingenita propensio, vt suimetipsum iacturam velint omnino facere, quominus è communi bono quidquã depereat. Idcirco si quis ensem stringit attollens, vt caput feriat, continuo brachium quamuis disseccandum, nulla iussa expectans occurrit, excipiensq. ictum sui detrimentum negligit, vt caput potissimam corporis partem tueatur. ac bene ille.
- B**

*Dulce, & decorum est pro patria mori;
Mors & fugacem persequitur virum;
Nec parcat imbellis iuuentæ
Poplitibus, timidoq. tergo.*

- C** Igitur quicumque priuatus iniurias persequitur aduersus populares suos, non aduersus communes hostes, is statum publicum lædit, facit contra innatam procliuitatem, cōtra intimas animi vires; ac necesse est titubet in ense expediendo, stringendo, brachijs porrigendis, intentandis, quippe quem retrahat illa insita propensio, atque ita non fortis, sed ignaues euadat. Idcirco cum vates ille interrogasset Romanos bellis inter se ciuilibus læuietes obstupuisse ait ad huiusmodi interrogationem veluti viribus destitutos, & cassos.

- D**
- Furor ne cæcus, an rapit vis acrior,
An culpa? responsum date.
Tacent; & ora pallor albus inficit;
Mentesq. percussæ stupent.*
- Ὁ συνισορῶν αὐτῶ τι, κἂν ἢ θρασύτατος
ἢ συνεσις αὐτὸν δειλότατον εἶναι ποιεῖ.*
- Qui sibi aliquid conscius est, etiamsi fuerit audacissimus.
Conscientia ipsum timidissimum esse facit.*

Assuefacere nimirum ciues suos viciscendis iniurijs, nihil est **A** aliud, nisi operam dare, vt illi inter se distrahantur, discerpantur, perinde ac si quis instar Medæ filij membra dilanians hac illac dispergeret. Hinc factiones, seditiones, prælia. Exteri in suos accersuntur, immittuntur in viscera propria ferales inimi- ci, à quibus deinde omnes opprimuntur, ac delentur. An hoc robur? An hæc fortitudo?

Necesse ostenditur, iniurias remittere, & contemnere ad amorem conciliandum, tenendumq. inter populares, quo nihil magis auget pugnantium vires, quæ diuinitus maximè augentur, cum quis ob bonum publicum se se ijs deuouet. Cap. XI. **B**



Nihil est, quod æquè amplificet, atque inten- dat vires animi, & corporis nostri, atq; amor: ob hoc enim veluti fonte emanant omnes, qui- bus impellimur ad aliquid agendum, vel ap- petendum, cogitationes, cõsilia, decreta, exe- cutiones; Ab hoc omnes, quibus agitatur **C** perturbationes. Quamobrem nihil erit va- lentius ad militum robur confirmandum, neruos contendendos, quam colligasse maximo, atque iustimo amoris vinculo pugnantium mentes. Explicauit hoc Homerus, vt obseruarunt aliqui, cum refert ab Agamemnone sic instructas acies, vt qui consan- guinei, cognati, viciniue erant, in agminibus iisdem cuncti es- sent, vt ardentius scilicet præliarentur, alterq. alteri opem fer- ret. Rursus idem tunc Achillem bella repetisse vehementius narrat, cum dolore amoris permotus occiso Patroclo, què ma- ximè amabat, arma sumpsit aduersus Troianos. Imitatus est **D** hoc Virgilius in Euryalo illo suo, Nisoque. Quocirca nihil ma- gis curabit, atque enitetur Reip. diligens, ac peritus modera- tor, quàm vt ciues, militesq. inter se ament, siquidem velit ex hostibus victoriam referre. At si velimus exerceri homines ad iniurias vindicandas, actum est non modo de vehementia, dila- tationeq. amoris in multos, atque omnes, sed prorsus de amo- re ipso; qui quãto plures cõplectitur, eò maior est, veluti ignis plura ligna corripiciens, atque vrens, aut lux è pluribus locis re- percussa. In quotidiana namq; consuetudine, ac familiaritate

A vix est, vt offensiones sæpe non exoriantur : nam cum nemo sit sine vitijs , à quibus læduntur omnes , quamuis illa sint exigua, quòd est paucorum, necesse erit diffuere amicitiam, nisi ad māsuetudinem facti simus , ac nosmetiplos conformemus ad illius normam, & obliuione obruamus, quidquid acerbitatis nos potest perstringere. Rectè namque Horatius aiebat, omnia nobis, vt amorem tectum sartum tueamur, interpetranda in meliorem partem, ac si res patitur, non modo eleuanda errata ac minuenda, sed etiam trahenda ad virtutes, harumq. speciosis vestibis decoranda.

B *At pater vt gnati sic nos debemus amici
Siquod sit vitium, non fastidire. Strabonem
Appellat pætum pater; & pullum, male paruus
Sicui filius est, vt abortiuus fuit olim
Sisyphus; hunc Varum, distentibus cruribus; illum
Balbutit scaurum, prauis fultum malè talis;
Parcius hic viuit, frugi dicatur; ineptus,
Et iactantior hic paulo est, concinnus amicis
C Postulat, vt videatur; at est truculentior, atque
Plus æquoliber, simplex, fortisq. habeatur;
Caldior est, acres inter numeretur; opinor
Hæc res & iungit, iunctos & seruat amicos.
Et mox.*

*Nam vitijs nemo sine nascitur: optimus ille est
Qui minimis vrgetur. amicus dulcis, vt æquum, est
Cum mea compensat vitijs bona: pluribus hisce
(Si modo plura mihi bona sunt) inclinet: amari
D Si volet, hac lege in trutina ponetur eadem.
Qui ne tuberibus proprijs offendat amicum,
Postulat, ignoscat verrucis illius. æquum est
Peccatis veniam poscentem, reddere rursus.*

Ad summam Macchiauellus amicitia tollit de mundo; quin, vt aiebat Cicero, Solem, cum vult nos exerceri ad vltiones sumendas; ac legem Christianam carpit, quod obliuionem suadet iniuriarum. Amplius si credimus Aristoteli initio politici primi asserenti hominem, qui solus sit, esse aut Deum, aut bestiam,

nos ex hominibus bestias faciet. Exterminata namque amicitia, exterminato amore, ad solitudinem redigimur cuncti, cumque nemo sit Deus, de philótophi huius sententia, per ista placita conuertemur in bestias. At quanto sapientius Phocylides.

Μὴ μιμῶν κακότητα, δίκην δ' ἀπόλειπον αἰμυραν
 Ρεῖτω μὲν γὰρ ἐνείαρ, ἔρις δ' ἔριω ἀντιφουτεύσει
 Ne imitere nequitiam, iustitiæ relinque vindictam

Conciliatio namq; lucrū, contentio vero contentionē gignit.

Hoc scilicet Paulus aiebat, noli vincere malum, sed vince in bono malum. quis enim beneficentiam, mansuetudinem, placabilitatemq. non amet, amplectatur, foueat, exosculetur? His artibus incendia amoris immensa inter populares excitantur, si non modo beneficijs certatur, sed ita præterea certatur, ut pro maleficio beneficium reponatur. ita fit, ut milites ardentissimè inter se ament, ac fortissimè prælientur.

Sed ponamus esse aliquos siue multos, siue paucos, qui sint innocētissimi, ab omni labe, quantum fieri potest, immunes; ac velint dedecora omnia, damna omnia, quæcunque inferuntur, excipere, non experiri iudicio curent, nihil conqueri, tantū patienter ferre exemplo Christi, ut bene sit Ecclesiæ ipsius, cœtui Christianorum, quamuis irrogentur à flagitiosis, & audaciam nimiam sumentibus ex istius nimia tolerantiâ. quid hic dicemus? hunc esse ignauum militem? sine dubio miles erit Macchiauello abiectissimus. Ego cōtra assero esse huiusmodi, qui victorias ex hostibus maximas referat, trophæa de ipsis nobilissima statuat, triūphos agat, robur omne, sed singulare, ac præstātissimū Christianis militibus deriuatum cœlitus inspiret, in fugam vertat inimicos, ad terram prosterнат, occisione ipsos occidat. Atque hoc est, quod Hieremias videns Hebræorum res accisas, Hierosolymas dirutas, Iudæos abductos in seruitutem, cuncta ipsorum loca vastata, euerfa, sibi dari poscebat aliquē, non qui copias maximas cogeret, acies instrueret ultionis avidas, & impatientissimas iniuriarū, ut in pristinū restitueret Hebræorum res, in antiquū statum reduceret, sed qualem describit hinc verbis. Sedebit solitarius, & tacebit, quia leuauit se supra se ponet in puluere os suum, si forte sit spes, dabit percutienti maxillam, saturabitur opprobrijs: quia non repellet in sempiternū Dominus, quia si abiicit, & miserebitur. Hæc sanctissimus va-

Ates vocatus ad regna euertenda, atque ædificanda, decernēs in illo spem ponendam, qui satiretur ignominijs, perinde atq; eas maximè sitiāt, atque efuriāt, det percutientibus maxillam, per illum fore. vt Deus Iudæos haud amplius repelleret, sed eorum miseretur.

Atque hoc pariter est, quod ad nomen Iesu cuncta genufle-ctunt. Christus, ait Paulus, factus est pro nobis obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur cælestium, terrestrium, & infernorum, Audin quid in sublimissimo Maiestatis altissimæ solio Christum collocarit, vt Reges confringantur, capita multorum conquassentur? ista ipsa patientia, de qua loquimur, admiranda, & maximè singularis, vsque ad mortem subeundam pertingens.

Ridebit ad hæc impius; & anilium fabularum loco reputabit. At qui innumera ego exempla possem proferre eorum, qui hæc factitarunt, vt victoriam possent ex hostibus referre, & quidem maximè illustria. Christianorum dicet ille exempla proferentur, & multo amplius his quasi ineptis illudet. Verum non Christianorum dumtaxat ego exemplar producam, sed cum multa alienorum possim, Romanorum memoranda ex ipso Liuiο, quorum omnium amore Macchiauellus imprimis detinetur, atque agitur, in medium nunc afferam. contentiq; erimus duo narraſſe.

Solebat igitur tum è Romanis, tum è multis aliis gentibus, sed ex illis præcipuè aliquis solemniori ritu, solemnioribusque verbis ad id per Pontifices conceptis, vbi timebant aliquid publicæ cladis impendere, peccari inter alia Deos illos, in quorū potestate erant & suæ, & hostium, quibuscum pugnabant, res, vt in se vnum pænas omnes, quas verbi gratia Romani ob admiffa delicta mererentur, atque ob ea superari deberent diuina id inſtitia poscente, deuoluerēt, iis enim semetipsum deuouere. Verba, ac cæremonias, quibus id fieret narrat Liuius lib. 8. & 10. quibus locis admirabiles victorias è Latinis, Samnitibus, & Gallis partas à Romanis describit, ob huiusmodi deuotionem, cum semel Decius pater se deuouisset, atque iterū Decius filius ambo tum Consules. Et quidem cum certissimum sit ipsos in potestate cum rebus hostilibus fuisse Omnipotentis Dei, quando inuocabant Deos, in quorum potestate essent vna cum illis

S. Tho. 2. 2.
 quæst. 83. art.
 15. ad secundum.

clarissimū simul est neque Romanos, neque ullos potuisse hac **A**
 via vel diuinæ iustitiæ satisfacere, vel mereri, hæc enim duo ei-
 dem iustitiæ innituntur, sed cum legamus ipsos Dæmonas im-
 petrasse à Christo vt in porcorum viscera immitteretur, & isti
 poterant qualitercumque id, de quo disputamus, obtinere. En
 igitur, vt quis addicēs se ignominiis, ac suppliciis quibuslibet,
 hostes superet, ac vincat.

Mittamus ista, quæ nihili facimus, & idcirco attulimus, vt è
 concessis impios conuincamus, atque ex iis, quæ maximè de-
 mirantur. Eo nunc reuertatur, vnde deflexit oratio. Per illos,
 qui cum iusti sint, tamē ob honorem Dei, bonumque publicum **B**
 Christianorum, ultra indigna perpeti volunt, aut etiam spe-
 ciatim petunt, vt supplicia debita Christianis in aciem prodeū
 tibus, in se auertantur, Christi munere fieri, vt milites euadant
 fortiores, inimicos profligent, ac vincant. Retulimus alibi præ-
 clarissimos viros, ac fœminas huiusmodi caritate flagrantes
 signis de sanctitate Ecclesiæ militantis, & caritate, tomo primo.
 Hic duo ad propositum nostrum maximè insignia satis erit ex
 scripsisse. fuit, vt supra dicebamus Theodosio Imperatori acer-
 rimum bellum cum Eugenio, ita vt penè victus fuerit. stetit ali-
 quando (hæc sunt verba Ruffini, lib. 2. cap. 33.) anceps victoria. **C**
 fundebantur auxilia barbarorum. (qui pro Theodosio pugna-
 bant & erant Gothi Arriani, quorum decem millia perierunt)
 terga iam hostibus dabant. Sed fiebat hoc, non vt Theodosius
 vinceretur, sed ne per barbaros vinceret. Tum verò ille, vt con-
 uersus suorum acies vidit, stans in edita rupe, vnde & conspice-
 re, & conspici ab utroque exercitu posset, proiectis armis, ad
 solita se vertit auxilia, & prostratus in cōspectu Dei, tu, inquit,
 omnipotens Deus nosti, quia in nomine Christi filij tui, vltio-
 nis iustæ (vt puto) prælia ista suscepi, si secus, in me vindica. si ve-
 ro cum causa probabili, & in te cōfusus huc veni, porrige dexte- **D**
 ram tuā, ne forte dicant gētiles, vbi est Deus eorum? per quam
 supplicationem pij Principis certi à Deo esse susceptam, hi, qui
 aderant Duces animantur ad cædem, & præcipuè Bacurius vir
 fide, pietate, virtute, & animi, & corporis insignis, & qui comes
 esse, & focius Theodosij mereretur, proximos quosque conto,
 telis, gladio palsim sternit, agmina hostium conferta & consti-
 pata perrumpit: iter per millia ruentium ad ipsum Tyrannum
 ruptis agminibus, & aceruatim fasis stragibus, agit. Vix fortas-
 se ab impijs credantur, quæ gesta sunt. etenim compertum est,
 quod

A quod post illam Imperatoris precē, quā Deo fuderat, ventus ita vehemens exortus est, vt tela hostium in eos, qui iecerant, retorqueret, cumque magna vi persistente vento, omne iaculū missum ab hostibus frustraretur fracto aduersariorum animo, seu potius diuinitus repulso, Argobaste duce ne quidquam fortiter agente Eugenius ante Theodosij pedes vinctis post terga manibus adducitur. Hucusque Ruffinus apertè testificans hæc prece qua se Theodosius pænæ, siquā mereretur, addixit, victoriam partam, quæ videbatur ad inimicos inclinare.

Hæc dices antiqua. audiamus igitur euentum nostri sæculi.

B Rex Calecutiensis atrocissimū bellum multis suorum millibus instructus aduersus paucissimos Lusitanos gerebat. His erat Dux Odoardus Paciecus, qui videns maximā cladem suis impendere, animo, inquit Oforius lib. 3. Cōturbatus oculos in cælum sustulit, & maxima voce, vt ab hominibus audiretur, ò summe cæli rector, inquit, scio me cōmississe flagitia maximo supplicio digna. Te tamen suppliciter oro, vt in aliud tempus vindictam differas, in quo non decus, & gloria tui sanctissimi nominis agatur. Hæc vbi dixit, iterum tormentū dirigi, atque librari iussit. emissus cum maximo fragore globus castelli bonā partem dissipat, & homines in mare deturbat. nostri manus in cælū tendere, Christi nomen celebrare, numen illius præsens agnoscere, & tunc multo alacrius hostibus obsistere. & mox. constat hoc prælium fuisse multo superioribus atrocius, & immanius, in eoq. multas hostium naues depreffas, & magnam hominum multitudinem extinctam. prælium cum prima luce commissum fuisset, ad vesperam ductum fuit. è nostris multi vulnerati fuerunt, nullus tamen occisus. Hostium toto hoc bello vnde viginti millia desiderata. Hæc Oforius.

Ex his apparet, non ingenerari animis nostrorum militū timorem, atque ignauia, quod aliquid patienter tolerant ad obseruandam Dei legem, tenendumq. virtutis, ac patientiæ summū, quin potius, ac multo magis, si quis pati sit paratus, Deoq. se ad hoc offerat ob bonum publicum aduersus publicos hostes, hinc robur addi nostris, hinc apertissimas victorias

Christi munere comparari. sed adhuc videamus hinc nasci omne bellum Catholicorum robur.

Per crucem, quæ singularem nobis patientiam designat, & quam nos secuturos profitemur exemplo Christi in tolerandis iniurijs maximas victorias partas. Cap. XII.



VM vexillum crucis post Constantinum nostri in bellis explicant, atq; attollunt, quid significant? An se per merita Christi crucifixi adepturos victoriam, spemq; in illo omnem collocare? An simul etiam se paratos mori unâ cū Christo pro illius gloria? Vtrumque videtur. Nam Christus passus est pro nobis, ait Petrus, vobis relinquens exemplū, vt sequamur vestigia eius, absitque, inquit Paulus, mihi gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Christus autem dixit, exemplum vobis dedi, vt quemadmodū ego feci, ita & vos faciatis. Quicumque igitur milites, eorum Duces, Reges, & Imperatores hoc insigni in sublimi elato bellant, significabunt se quodammodo occurrere quærentibus ad mortē Christum, Christi exemplo, perinde ac si singuli dicant, Ego sum, morti se offerentes, atque ita eodem modo ad terrā prosternent inimicos, vt illæsi abire possint, quicumque è Christianis infirmæ sunt fidei, ac similes Apostolis cum Christus in horto dixit occurrens illis, qui perdere ipsum volebant, ego sum, finite ergo hos abire, quo dicto perterriti oēs corruerunt.

Non explicatur autem pro Christi gloria hoc insigne, quoties è victoria fierent audaciores hæretici, aduersarij Pontificum Romanorum, vel iniustam causam fouentes. Atque ob id nullum solet esse catholicis robur, cum præliantur ob regiones hæreticorum plenas, nisi forent hæreses certò extirpandæ, atq; idcirco tot sunt victoriæ Turcis, & Mahometanis.

Admirabile sit igitur hoc aduersus Macchiauellum. quatuor Christianorum generibus, vt ita loquamur, diuinitus hoc vexillum crucis datum. ac tribus quidem primis cælesti quodam visu præcedēte, istisq; imperia omnium latissima elargita. quarto datum per Pontifices Romanos instinctu, monituq; diuino, atque huic bellatorum generi fortitudo singularis. Omnibus autem victoriæ ex inimicis incredibiles, illustrissimaque trophæa contigerunt.

- A** Primum verò ex his est Imperatorum aliquot Christianorū. Notissima est historia Constantini, qui cum bellum moliretur in Maxentium, qui tunc Occidentalis imperij summam tenebat, plurimumq. opibus, atque armis valebat, atque ob id ille imminētis apparatus difficultatibus exterrebatur, vidit in aëre delineatā crucem, dictumq. est ei in hoc signo vinces. Quocirca sumptis animis perrexit in Italiam, & quamuis longè inferior copiarum numero, tantæ tamen rei visu confirmatus vexillum crucis tollens, tribusque, vt supra dicebamus, prælijs cū Maxentij ducibus, Maxentioq. ipso ad extremum cōfligens victor euasit. Quin alijs in bellis, quæ multa aduersus alios gessit, id experimento didicit, siquando acies vlla ob hostiles impressiones inclinare videbatur, eo iubebat adcurrere, qui vexillum ferebant, ac protinus rerum conuersio fiebat, inimici cadebāt, nostri superiores erant. Sic igitur numquam non aduersarios Constantinus fudit, fugauit, deuicit. Hæc Eusebius Cæsariensis à Constantino sibi dicta narrat oratione in illum, & lib. histor. 9 cap. 8. hinc Prudentius lib. 1. de potentia crucis alloquens Romam.
- B**

C *Hoc signo inuictus transmissis Alpibus vltor
Seruitium soluit miserabile Constantinus:
Cum te pestifera premeret Maxentius aula.*

Quin idem non modo vult cum cæteris Labarum, quod erat Imperatoris vexillum, fuisse in formam crucis conformatum; sed etiam crucem galeis impositam, clypeisq. additam Christi nomen exprimentem.

D *Christus purpureum gemmanti textus in ostro
Signabat Labarum, clypeorum insignia Christus
Scripserat, ardebat summis crux adita cristis.*

Sustulit hoc vexillum Iulianus apostata, qui occisus est à Per-
fis, Iouinianus omisit breui viuens in imperio, restituit Valenti-
nianus primus, qui multis, ac nobilissimis victorijs est potitus.
Eodē modo Theodosius; insigne crucis explicans aduersus Lu-
genium Deorum simulacra in signis militaribus attollentē pu-
gnauit; cumque prælium supremum commissurus esset, cruce
se signans ad illud processit, atque illa, quæ recitauimus, verba
est effatus. tradunt hæc Theodoretus lib. 5. cap. 24. Rufinus lib.

2. cap. 33. Sozomenus lib. 7. cap. 24. Hinc idem poëta hac de re **A**
loquens ad Romam conuefus ait.

*Agnoscas Regina libens mea signa necesse est,
In quibus effigies crucis, aut gemmata refulget,
Aut longis solido ex auro præfertur in hastis.*

Quod autem maximè sit obseruandum, facitq. in primis ad rem nostram. Quicumque Imperatores ex antiquis hoc insigni sunt vti, numquam sunt ipsi in acie victi, & interfecti: sed pleriq; vel per hæreticos, vel per infideles, quibus, nō omnino cruci deferentes vtebātur in prælio, sunt interempti, aut imperio deiecti: vt cuncti videant nihil esse habendum commune cum hæreticis Christi inimicis, atque ab illis nihil non mali expectandū. **B**
Hinc Gratianus Valētiniani filius anno 381. necatus est ab Andragathio quodam per insidias, Valentinianus II. ab Argobaste infideli anno 391. Valentinianus III. à Maximo domi in Vrbe anno 455. Maximus Romę eodem, Auitus imperio spoliatus est à Ricimere Gotho Ariano, qui exercitis fuerat ab Imperatoribus superioribus præpositus anno 456. Maioranus ab illo met hæretico est interfectus 461. ab eodē dicitur veneno sublatus Seuerus 465. denique Anthemius similiter necatus 472. at **C**
Iulius nepos ab Oreste Gotho, & ipso Ariano expellitur 475. cumque suffectus esset ab hoc Monyllus filius hæresis eiusdem corruit Occidentale imperium, & ab Odoacre Herulorum Rege est occupatum anno 476.

Ad summam nemo Imperatorum Occidētalium fuit in acie victus ipse attollens hoc labari in crucem conformati insigne.

Secundi, quibus est hoc signum diuinitus cōcessum, fuere Castellani. Nam post annum octingentesimum vigesimum sextū, cum Ranimirus aduersus Saracenos pugnans hostiū quinquaginta millia peremisset, visus est tunc S. Iacobus in aëre qui cā- **D**
dido equo insidens vexillum niueum gestabat, quod crux rubea distinguebat. ex illo Hispani insigne huiusmodi tulerunt, & imperium latissimum quale numquam fuit ab Orbe condito nationi vlli, vel Regi, cōpararunt. Apparuit similiter crux in aëre anno millesimo centesimo decimosextimo, cum pugnaret aduersus Saracenos Alfonso Octauus eo cōflictu, quo sunt interfecta illorum ducenta millia.

Tertij sunt Lusitani. Anno enim millesimo cētesimo, ac duodecimo cum Portugalliæ Dux Alfonso I. prælium commissurus **effet**

A effet aduersus quinque Saracenorum Reges, ac trepido foret animo ob ipsorum incredibilem multitudinem; Christus adstitit illi in somnis, bono iussit esse animo, & explicare signum, cui forent appicta quinque vulnera ad manus, pedes, ac latus inflicta, & in modum crucis conformata. egit hoc Alfonsus, & nobilissimam victoriam reportauit. Ex illo imperium Lusitanicum est latissimè, ac longissimè, vt ostendimus supra, propagatum.

Quarti sunt equites religiosi. Anno enim 1095. Urbanus Secundo in concilio Claramontano diuini numinis instinctu Frācos, Italosq. crucis insigni ad pectus appicto in Orientem misit. cœperunt hi Bythiniam, Phrygiam, Lydiam, Pamphylia, Ciliciam, Syriamq. vsque ad Euphratē, & fines Armeniæ: Dein verò insigni eodem Flandri, Venetiq. Constantinopolim, & magnam Græciæ partem cum finitimis insulis: Angli Cyprum, quam Francis reliquere. numquam porrò nobiliores è Turcis, ac Mahometanis victorię sunt relatæ, quàm primis hisce expeditionibus. Atque vt supra dicebamus, bis in Asia fusi Turci, semel cum tercētum sexaginta millia armatorum produxissent, iterum cum centum millia equitum, peditum verò innumeras copias; quo tempore nostri non modo ad paucos redacti erant, sed enecti quodammodo fame, viribusq. omnino destituti, vt Robertus Monachus, qui bello interfuit, latè narrat. Atque hoc tempore exorti equites Hierosolomitani, vt diximus supra.

Rursus ad Septentrionem, cum sub annum 1145. Eugenius Tertius Bernardi concionibus impulisset ad bella aduersus inimicos Christiani nominis Imperatorem Conradum, populosq. Boreales, & eos similiter cruce signasset: Canutus, ac Sueno, qui de regno Daniæ certabant, inita pace in finitimos barbaros mouerunt, ac latissimas regiones adduxerunt in suam potestatem, imperiumq. signo crucis amplificauerunt, quod tradit Helmoldus cap. 60. & seq. lib. 1. Saxo lib. 14. historiæ Danicæ. Tunc etiam nonnulli ensiferam crucem gestantes, ac propriæ religionis ordinem constituentes Liuoniam subiecerunt, qui deinde Theutonicis associati Prussiam sibi acquisuerunt. quæ narrat Arnoldus lib. 7. cap. 9. Cromerius lib. 9.

Ex his apparet imperia, regnaq. catholicorum maximè parta, & amplificata latissimè per crucem, per illam crucem, quæ nobis proponit imitandam Christi patientiam, quæ nos in primis hortatur ad iniurias priuatas animo altissimo despiciendas, ac tolerandas, fortissimos efficiens ad publicas ita vendi-

candas, vt nullus obsistere nobis ex aduerso possit. Hac insigni **A**
 ti ordines religiosi Hiero solomitanorum, S. Iacobi, Calatrauæ,
 Alcantaræ SS. Mauritij, & Laeari, S. Stephani, & Christi nemini
 in militari fortitudine vlllo modo cædunt, vt apertissimū sit in-
 de potissimum nasci vires, ac robur; vnde Macchiauellus igna-
 uiam, timoremq. oriri existimauit. Hæc scilicet illa virga emis-
 sa è Sion, quæ dominatur in medio inimicorum, & qua Christus
 gentes regit, & tanquam vas figuli peruicaces contringit; Chri-
 stus, inquam Rex Regum, cui regna omnia Præsidente Pontifi-
 ce Romana in terris subijcientur, ac parebunt.

B

*Catholici superant cunctos in amando Deo, & suis, ob id omnium
 fortissimi, amor enim pugnacissimos homines facit. cum-
 que ob illum cuncta appetant, & oppugnent, maxime
 appetent, oppugnabunt, æque, vbi opus est, ad
 nihilum redigent, cum nihil potentius
 Deo, Deiq. amore. Cap. XIII.*



VENTIS hucusque plurimis ostendimus spe- **C**
 ciatim nullos fuisse vnumquam populos catholi-
 cis in effectu bellicosiores; eaq. ipsa, quibus
 contrarium probare Macchiauellus conten-
 debat, ad fortitudinem militarem facere ape-
 ruimus. Nunc generatim colligamus nō esse
 religionem, quæ facere homines possit pugna-
 ciores, vbi opus est, quam catholicā, siue nostram. Id verò cla-
 rissimè concluditur. Nam cum præscribat, ac multas ob cau-
 sas ingerat pectoribus humanis amorem Dei excellentissimū,
 qui potentissimus est omnium, perfectissimus, optimus, intima
 nostra penitus ex omni parte peruadens, occupans, vbi que dif- **D**
 fusus, præmia maxima omnium, sempiternaq. proponens, idē-
 que mentis oculis, vt illam sui amore inflammet, ac rapiat, im-
 mensamque, & inexcogitabilem pulchritudinem semper obij-
 ciens, necesse est cum pro tanto decore, & bono bona omnia se-
 cum conuehente ad nos pugnamus, esse omniū pugnacissimos.
 Celeberrimi omnium poëtæ, Homerus, ac Virgilius habiti in
 admiratione à sapientissimis; vt erant olim, omnium gentium,
 conati adducere in medium fortissimos Reges, cecinerunt il-
 los

A los amore, ac venustate mulieris alicuius permotos ad facinorosa fortitudinis insignia patranda. sic ob Helenam tot, ac tanta ad Troiam bella, ob Lauiniam verò in Latio suggessere argumenta amplissima Homero, ac Virgilio poematum conficiendorum. Neque puduit istos ob huiusmodi res in prelia deducere præstantissimos, vt ipsi volunt, Heroas. sic enim Latinus de Turno Lauiniæ vultum contemplato.

*Illum turbat amor, figitq. in Virgine vultus
Ardet in arma magis, paucisq. affatur Amatam:*

B *Ne quæso, ne me lachrymis, neue omine tanto
Prosequere in duri certamina Martis euntem.*

*O Mater: neque enim Turno mora libera mortis
Nuncius hæc Idmon Phrygio mea dicta Tyranno
Haud placitura refer: cum primum crastina celo
Puniceis inuecta rotis Aurora redibit:*

*Non Teucros agat in Rutulos: Teucrum arma quiescant,
Et Rutulum: nostro dirimatur sanguine bellum.*

Illo quæratur coniunx Lauinia campo

C *Hæc vbi dicta dedit, rapidusq. in tecta recessit
Poscit equos, gaudetq. tuens ante ora frementes
Ipse dehinc auro squallentem, alboq. orichalcho
Circumdat lorica humeris; simul aptat habendo,*

Ensemque, clypeumque, & rubræ cornua cristæ

Exin, quæ in medijs ingenti adnixa columnæ

Aedibus adstabat, valida vi corripit hastam

Vociferans: nunc ò numquam frustrata vocatus

D *Hæc meos, nunc tempus adest: te maximus Acton*

Te Turni nunc dextra gerit, da sternere corpus

Loricamq. manu valida lacerare reuulsam

Semiuiui Phrygis, & fœdare in puluere crines

Vibratos calido ferro, myrrhaq. madentes.

His agitur furijs, totoq. ardentis ab ore

Scintillæ absistunt: oculis micat acerbis ignis.

Audistiñ, quid efficerit aspectus Virginis, quot, ac quãtis furijs repleuerit Heroa? puduit me illius. puduit me propè ista

produxisse. quasi venire possint vlllo modo in comparationem. **A**
Sed ita fert humana imbecillitas.

Sic etenim paruis componere magna solemus.

Quanto igitur ardentius inflammabuntur animi militum nostrorum, quorum cordibus est altissime, atque immobiliter insculptum, se certare pro Deo, cuius tanta est pulchritudo, vt si qua vel excellentissima audeat se se illi comparare, protinus maxima deformitas appareat. Ac veluti sūt è nostris, qui istius pulchritudinis ardore mansuetudinem propè incredibilem factis exhibent, quod eorum status sic exigat, hoc sit ipsorum mu- **B**
nus, & tales sunt Martyres, & qui ad Martyrium læti eunt, vt sacerdotes & qui non ferro sibi decertandum, sed tolerantia iudicauerunt, sic vicissim sunt alij qui sibi ob eandem causam ferro pugnandum, gladioque elegerunt. Idem amor agit vtrosque eadem vis animat, accendit, vrget, impellit. Hos ad repellenda longissimè, ac prorsus interimenda contraria, illos ad excipiēda, atque in suas partes mirabili astu, & consilio traducenda.

Ac quemadmodum sunt horum nobis acies innumeræ, atque illustriſsimæ, eodem modo illorum. Sic autem natura comparatum videmus, quò sit efficientia rerum quarumlibet potentissi- **C**
ma, vt res vna vni officio deseruiat oculus visioni, auditioni auris, olfactui nares, ita qui è nostris patientiam sibi conſectandā delegerunt mirificè hac in re omnibus præstant, sic qui robur bellicum contendunt exhibere superant cunctos; perinde, ac si omnium mansuetorum vis in aliorum pectora pro Deo pugnantium demigret. Idem vero est bellare pro Deo, ac pro Dei cultu, pro iustitia, pro veritate, quas ille seruandas iubet.

Quod si nobis est lex præscripta, vt nostros eodem, quo nosmetipſos, amemus modo, quæ non conabimur, præstabimus, atque exantlabimus pro nostris? Nō est vllus mortaliū cætus, aut **D**
fuit ab Orbe condito vniquam, quæ tot, ac tanta effecerit pro Dei cultu propagando, & amplificando, pro genere humano excolendo, ornando, atque omnibus modis iuuando, quot, & quanta noster. liquet hoc è signis de gentibus efferis ad humanitatem perductis, cultu desertorum locorum, religione, caritate, sanctitate.

Si quid igitur patriæ, parentibus, filiis, vxoribus, cognatis, amicis, ciuibus, ac popularibus suis beneuolentiæ debetur, id supra omnes alios est à nostris abundè præstitum, quod apparet

è signo

A è signo de pietate, amicitia, aliisq. supra recitatis. quod si quos mouit istarum rerum, si quos potuit mouere, & nostros omniū maximè potuit, ac mouit ad facta fortissima, ad acerrimas pugnas, ad bella gerenda summis viribus, studioque singulari. An excitet Æneam de mandato Iouis ille verbis hisce?

*Si te nulla mouet, tantarum gloria rerum
Nec super ipse tua moliris laude laborem
Ascanium surgentem, & spes heredis Iuli
Aspice, cui regnum Italia, Romanaque tellus
Debetur*

B

Nec multo magis impellent similia Catholicorum pectus, quod immèso inardescit igne amoris in suos, igne, quem Deus agitat, atque auget; quando in illum cūcta referimus? Nolo abripi filias meas ab hostibus. ne quid illæ aut peccent in Deum, aut peccantibus, quod est idem, cōsentiant. Quod si illæ vmquā, meæ sint, aut popularium meorum, fuerint abductæ, siue id longum tēpus acciderit siue exiguum, tūm vero æstuabit animus.

*Qualis vbi ad terras abrupto sydere nimbus
It mare per medium: miseris heu præscia longe
Horrescunt corda agricolis: dabit ille ruinas
Arboribus, stragemque satis; ruet omnia latè.
Ante volant, sonitumque ferunt ad littora venti*

C

sic ipse effundet è multo tempore conclusas, & coactas iras, obstantia quæque perrumpet, ac veluti è cælo, quod mēte semper respicit, descendens vētos, ac fulmina in hostes secum deuchet instar Theodosij.

*Quem propter gelidis Aquilo de monte procellis
Obruit aduersas acies, reuolutaque tela
Vertit in auctores, & turbine repulit hastas.*

D

sic vbi Imperatores Romanorum annis tercentum nostros diuexassent, Maxentius postremus pontis ruina, quam struxerat in Constantinum, miserrime oppressus, atque in flumen deiectus interiit, Eugenius cum suis est occisus. Vandali, Heruli, Turcilingi, Ostrogothi omnes ad internecionem deleti. Reliqui manus dederunt, supplices acciderūt ad pedes nostrorum, transferunt in castra nostra, tela in hostes verterunt libentissimè pro nobis sanguinem, vitamque profunderè maximi beneficij

ficij

ficij loco posuerunt. Atque huiusmodi fuere Burgundi, Franci, **A**
Angli, Visigothi, Germani, Saxones, Dani, Sueci, Slauini, Bulga-
ri, Hungari, Bohemi, Poloni, Prussi, Liuones, Sueci, Noruegi,
Lithuani, Longobardi, Northmanni.

Iam vero ad maxima quæque audenda, atque vbi fueris ag-
gressus conficienda, spes est necessaria, diuiniq; auxiliij, vbi
opus fuerit, quædam fiducia? Sed quænam quæso vniquam ma-
ior illa, quã præfert, ac iubet, Christiana religio? Volumus id ve-
rum sit, necne, certissimis experimentis cognoscere? Erasmus
iam supra annorum quinque millia, & aliquot præter ea sæcula,
ac nemo fuerat ausus mare Atlanticum transmittere, & Occi- **B**
dètem versus cursum tenere, & numquid post tanta Oceani in-
teriecti spatia terrarum foret, explorare. & sanè si vere dixit
ille.

*Illirobur, & æs triplex
Circa pectus erat, qui fragilem truci
Commisit pelago ratem
Primus, nec timuit præcipitem Africum
Decertantem Aquilonibus,
Nec tristes Hyadas, nec rabiem Noti;
Quo non arbiter Adriæ
Maior, tollere seu ponere vult freta
Quem mortis timuit gradum
Qui siccis oculis monstra natantia
Qui vidit mare turgidum, &
Infames scopulos Acroceraunia?
Nequidq;. Deus abscidit
Prudens Oceano dissociabili
Terras.*

Quo pectore, quibus animis fuit Christophorus Columbus,
qui primus ex omni æuo ad Indias Occidentales iter aperuit?
Nam cuius mens non horreat, ait scriptor quodam, imensos
ab hoc exhaustos labores? cæli iniurias, atrocissimas tempesta-
tes, quibus sæpe pene est obrutus? quis non admiretur incredi-
bilem audaciam, constantem patientiam, numquam infractum
animi robur ad ea perficienda, quæ nouis iste consilijs, atq; au-
sibus est aggressus?

Sed

A Sed profectò maior audacia fuit quodammodo Lusitanorù, & Vasquij Gamæ circumnauigandi Africam totam, Indiasque Orientales aperiendi. Iter namque hoc Lusitanorum longè remotius, ac periculosius, præsertim si consideres, quousque sit ab istis peruentum. Quid porrò dicemus de Fernando Magagliane, comitibusq. illius, qui incredibili fiducia sunt ausi circumlustrare Orbem totum? In audita priscis omnibus res; nunc autè multis non modo cognita, sed tentata, & perfecta tanto duce. Hi sine dubio omnes sola spe diuini auxiliij talia sunt aggressi, & qualia nemo ante illos.

B E quibus apertissimè colligitur nullis vmquã populis maiorem fuisse confidentiam, quàm nostris. At nihil a què exigitur à militibus, si magna sint molituri, atque ad exitum perducturi, quàm magni spiritus, quàm firmamentum, quoddam mentis intrepidum, & vndique ad omnia sibi constans.

Atque hoc est, quod nostri, cum pugnarunt aduersus pietatis Christianæ hostes, nihil extimuerunt, & paucissimi cum forèt, tamen irruerunt in illos, eosdemq. fuderunt, profligarunt, vicerunt. Sed è quo fonte hæc omnia, ex illo, quod Christiana religio cuncta in Deum refert, ab illo tota pēdet; ac propterea nihili facit omnia pericula, contemnit omne discrimen. Atque ita vehementissimè nostri amāt omnia, cum perducunt ad Deum, cū reducuntur in Deum, & ijdem tamen nihil omnia faciunt, cum tantillum possunt illa eos mouere ab inceptis diuinis, à consilijs eos cælestibus deterrere. Alexandri milites noluerunt defatigati bellicis laboribus ultra procedere, quod scilicet durum videretur à patria tam procul abscedere, insuaue nimis à suis tam longè diuelli. Retro pedem referre est coactus Alexander. Idem Traiano contigisse videtur, cum deuicta Perside iam iam peruenturus erat ad Indos. Quin Adrianus noluit domitas à Traiano prouincias retinere, quod fieri non posse existimabat, vt tam remotè à militibus Romanis retinerentur, & aliquis sustineret in ijs locis commorari, & obire munia militaria in remotissimis locis longè ab amplexibus, longè à conspectu suorum. Sed hac de re latius nos infra suo loco. Mirum namque, quantū soleat amor patriæ diuellere homines ab arduis, & laudabilibus inceptis. Ille Vlysses adeo celebratus, adeo fortis, tamen Itachæ fumum videre, ac procul contemplari exoptabat. Hinc Ouidius.

Non dubia est Itachi prudentia; sed tamen optat

Fumum de patrijs posse videre focis .

Rurfus idem .

Omne solum forti patria est, vt piscibus aquor,

Vt volucris vacuo quidquid in Orbe patet .

Nostros adeo pendere à diuino amore, vt quæcumque ad honorem Dei faciunt, pro ijs maximè pugnent, quæ ab illo dimouent animos. abijciant, ac nullo loco ducant: ac proinde, & eadem minimi faciant, vt eorum variatio temporumque, & euentuum diuersitas mutatur, istud est in causa, vt pretio difficillimè corrumpantur. hoc verò & milites inexpugnabiles facit, & Duces, & arces. Quamobrem sunt inter nostros proditioes, perfidiæ, periuria. sed nullo modo tot, quot inter eos, qui nostræ religioni non adhærent. Id ita esse explicauimus nos signo de amicitia, iustitia, religione, infelici posteritate alienorum. Ac verè, & eleganter ille.

Inclusam Danaem, turris ahenea

Robustæq. fores, & vigilum canum

Tristes excubiæ munierant satis

Nocturnis ab adulteris .

Si non Acrisium Virginis abditæ

Custodem pavidum Iuppiter, & Venus

Risissent. fore enim tutum iter, ac patens

Conuerso in pretium Deo .

Aurum per medios ire satellites,

Et perumpere amat saxa potentius

Ictu fulmineo; concidit auguris

Argiui domus ob lucrum .

Demersa excidio; diffidit Urbium

Portas vir Macedo; & subruit æmulos

Reges muneribus. munera nauium

Sæuos illaqueant Duces .

Ad summū fortissimos efficit homines in bellis religio Christiana, cum repleat illos, ac succendat omnium maximè amore in eum, & suos, ob quem plurimi omnia faciunt, cum referuntur ad illum, ac proinde fortissimè pro ijs pugnant: nihili faciunt, cum diuellunt à Deo, ac proinde nihil eos dimouent, quo minus

A minus fortiter dimicent, cum neque ipsius patriæ, suorumve caritate, neque vlllo pretio labefactentur, & à iusto recedant.

Omniū gentium regna insigniora conciderunt ob luxum, qui milites effœminauit, atque ex hoc concluditur milites Catholicos omnium fortissimos, quod Catholica religio maximè omnium reuocet homines à luxu. idemq̄. concluditur, è fidei præstatione, & ope superiorum.

B

Cap. XIV.



PER AE pretium est, ac iucundissimum dispicere quibus moribus forent gentes, cum magna sibi imperia compararunt, & quibus, cum postea sunt ab illis deiectæ. & comperiemus principio fuisse frugales, continentes, pudicas, contra ad finem intemperatas luxu, ac libidine perditas. Vt mirū non sit ad Ionæ conuersionem, prædictionemq̄. fuisse à Rege Nini indictum ieiuniū populis, ac iumentis ipsis. quasi nimia ingluuies foret in causa, vt euerteretur Ninive, Assyriacum imperium ruinam duceret, & sanè ita esse cuncti Scriptores testantur. In his Iustinus lib. 1. Diodorus, cæteri q̄. omnes.

De Babylonico idem scribit Herodotus. Nimirum Babylonem tum captam fuisse à Persis, cum ciues vnà cum Rege Labynto indulgerent choreis, conuiujs, ac vino, quibus sanè narrationibus est consentiens, quod apud Danielem refertur Regi ablatum imperium diuinitus, cum daret operam tumultentiæ. Res est notissima. non est opus eam pluribus explicare, atque illustrare.

Ægyptiacis, & Æthiopicis Regibus quanta vitæ frugalitas, quāta esset cōtinentia cognoscere possumus ex ijs, quæ scribit Diodorus lib. 1. antiquarū rerum. c. 3. & lib. 3. c. 1. Tradit namque à principio subiectos illos imperio sacerdotum fuisse, frugi, continentes, temperatos. Postea verò mutatos illorum mores cognoscimus ex Herodoti lib. 2. Tanta certè quidem fuit ad extremum libido Ægyptijs, vt religiosum, piūq̄. ducerent cōfuisse cum bestijs. Hæc nos alibi recitauimus signo de euerfio-

ne gentium, & regnorum. ixc. lib. xxiv. Veniamus ad Persas. **A**

Persæ antequam ad tantum culmen imperij venirent, ad panem, & aquam nihil aliud adhibebāt, nisi salem, & nasturtium, quod Xenophon in Pædia refert Cicero lib. de finibus, & in Tusculanis. Vestitu asperrimo utebantur, nimirum coriaceo. denique nihil habebant opiparum nihil lautum, quod sicuti & superiora tradit Herodotus lib. 1. Mirandum verò, quo postea luxu nacti imperium maximum Persæ diffluxerint. Hinc ille.

Persicos odi puer apparatus

Displicent nexæ phyliris coronæ:

Mitte sectari rosa quo locorum

Sera moretur.

B

Norunt omnes periti quot, ac quanta luxus, ac libidinis instrumenta repererit Alexander cum Darij castra cœpit. Commemorant illa Iustinus, Curtius, Arianus, Plutarchus in vita Alexandri.

Quid autem de Græcis dicemus? Dux ille certè præstantissimus Græcorum, cum pueris iussisset, ut ex altera parte apparerent sibi conuiuium more patrio, deinde ex altera ut Persæ solebant, illorum tenui victu commendato istum detestatus accubuit ad solitam mensam. Deinde autem quis ignorat Alexandri ebrietatem, Persicos mores ad se translatos, ita ut in se odium suorum maximum conuerterit, quod ex ijsdem scriptoribus constat. ijsdem postea Græci omnes corrupti, atque hinc factum, ut eorum regna omnia conciderint. Nam quæ de Cleopatra narratur adeo peruulgata sunt, ut nō sit opus ea referre.

C

Romani supersunt. Plinius est totus in querelis, quod Romani exciderint ab illa prisca parsimonia, modestia, castitate. Audi Horatium.

Fœcunda culpæ sæcula nuptias

Primum inquinare, & genus, & domos,

Hoc fonte deriuata clades

In patriam, populumq. fluxit.

Motus doceri gaudet Ionicos

Matura Virgo, & fingitur artibus

Iam nunc, & incestos amores

De tenero meditatur ungue.

D

- A** *Mox iuniores querit adulteros
Inter mariti vina : neque eligit
Cui donet impermixta raptim
Gaudia luminibus remotis .
Sed iussa coram non sine conscio
Surgit marito : seu vocat institor,
Seu nauis Hispanæ magister
Dedecorum pretiosus emptor .*
- B** *Non his iuuentus orta parentibus
Infecit æquor sanguine punico
Pyrrhumque, & ingentem cecidit
Antiochum, Annibalemq. dirum .
Sed rusticorum mascula militum
Proles, Sabellis docta ligonibus
Versare glebas ; & seueræ
Matris ad imperium recisos
Portare fustes ; Sol ubi montium
Mutaret umbras ; & iuga demeret
Bobus fatigatis, amicum
Tempus agens abeunte cursu .
Damnosa quod non imminuit dies ?
Ætas parentum peior auis tulit
Nos nequiores, mox datura
Progeniem vitiosorem .*
- C**

D Hæc ille deplorans, & vituperans corruptos luxu ætatis suæ mores. Et sanè Romæ post Carthaginem deuictam nulla in re magis est certatum, quàm in deliniendo populo rebus ad voluptatem, deliciasque pertinentibus. Publius Victor narrat in Vrbe fuisse duodecim Thermas amplissimas, balinea vero privata innumera. in quibus mos erat, ut cuncti lauarentur, antequàm cibum gustarent, præterea vero unguento illinerentur, idque quotidie. Amplius erant lupanaria quadraginta quinque publica. ita ut nihil simile foret quoad luxuriam, mollitiemque Romanis. quid itaque mirum si imperium à Romanis post obitum Neronis ad Italicos, ab his defuncto Nerua ad Hispanienses, atque

atque inde ex aliis in alias nationes fuerit translatum? donec **A**
ad Imperatorem Constantinum tandem pervenit, atque in Pō
tificem Romanum summa illius. Annon illud itaque verum,
quod cecinit Claudianus lib. 3.

— nam cætera regna

Luxuries vitiis, odijsque superbia vertit.

Sic male sublimes fregit Spartanus Athenas

Atque idem Thebis cecidit, sic Medus ademit

Assyrijs, Medo que tulit moderamina Perses.

Ex his fit Catholicos, quamdiu manent in fide, neque defi- **B**
nunt esse catholici, esse omnium fortissimos, non enim possunt
a deo deliciis, ac voluptatibus effæminari ob ieiunia crebra,
quæ præscribuntur lege, confessions frequentes, exempla re-
ligiosorum, quorum multi semper extant cætus rigidæ discipli-
næ obseruantissimi, conciones sacras, & hortationes ad tem-
perantiam. Quamobrem plerumque Imperia, ac regna Catho-
licorum conciderunt ob eam causam, quod à Romani Pontifi-
cis obedientia defecerint, atque ob id temperantiæ, modestiæ-
que leges abiecerint. Aut etiam Reges, & Imperatores, vbi sint **C**
militibus, Ducibus, copiis hæreticorum, quod contigit Impe-
ratoribus Occidentis, vt alibi obseruauimus, qui perfidia illo-
rum multis fuere regionibus per scelus ac! proditionem spolia-
ti, ac periculum nunc est maximum, ne Germania eandem rui-
nam ducat. crapulæ enim se se omnino, atque ebrietati omnes
ob hæreses susceptas dediderunt, cōtemptis catholicæ discipli-
næ ieiunijs, contempta omni lege. ac videmus è multis experi-
mentis Germanorum vires maximè eneruatas, ita vt damnati
nominis auctor in sua Geographia cum Saxoniam describit in
Germanos suos acerrimè inuehatur veluti ob hæc ab antiqua
fortitudine desciscentes. Quin eodem Turci tendunt, quos au- **D**
dimus contra priscos mores effæminari, ac iam mollitiem, de-
litiasque sectari. Scite enim finxere olim, fabulati que sunt Mar-
tem tum captum, cum Veneri adhæsit, atque à Vulcano reti-
bus est conclusus.

Sic Annibal irretitus est forma mulierculæ, sic M. Antonius
Cleopatrem, duces ambo fortissimi quidem, sed qui ob hæc ami-
serint rerum bene gerendarum maximas occasiones, quas si il-
li, vt militaris disciplina exigebat, arripuissent sprete libidine,
nulli Imperatori cefsissent. ob id aiunt castra dicta, quod in eis
libido

A libido castraretur. Nam si quis olim miles flore iuuentutis abusus esset in eis, notatus ignominia dimittebatur à Romanis, vt lib.6. Polybius refert. Rursus;

*Vt Venus eneruat vires, sic copia Bacchi;
Et tentat gressus, debilitatque pedes.*

Sed & illud religio catholica ad corroborandas militū mētes habet, quod fidem præstandā, ac potius millies emoriendum, quam violandam præscribit. Atque hac parte præcellit omnibus omnium mortalium decretis, quod cum signo de veritate

B nos abundè explicauerimus, non est quòd inaniter hic verba effundamus. Quanti verò sit ad animos faciendos illud esse per suasissimum, nullo modo frangendam, quàm Duci dederit miles fidem, fidem Turnus facit, qui violatum fœdus à suis videns, cum possent alioquin fuga sibi consulere, noluit, potius subire apertam mortem delegit.

*Vsque Adeone mori miserum est? vos ò mihi manes
Este boni: quoniam superis auersa voluntas.
Sancta ad vos anima, atque istius inscia culpæ*

C *Descendam magnorum haud vnumquam indignus auorum.*

Contra autem nihil æquè robur addit militibus, nihil æquè eos bona spe iubet manus conferere, quasi de victoria certissimos, quam cum pergunt aduersus perfidos, promissorumque violatores. Hinc Agefilaus ille cum Tissaphernem Persarum ducem contra pactiones initas aduersus se venire ex eius legis intellexisset, alacri vultu ad eos conuersus dixit, se magnam habere gratiam Tissapherni, quòd periurio suo & Deos, & homines sibi infensos reddidisset, aduersæ vero parti propitios. Hinc ille Aeneas inducitur à vate longè audacior factus ob ruptum à Turno fœdus, atque ob id ad filium conuersus, & ad hostium strages edendas ruiturus, aiebat.

D

*Disce puer virtutem ex me, verosq. labores
Fortunam ex alijs. nunc te mea dextera bello
Defensum dabit; & magna inter præmia ducet.
Tu facito mox, cum matura adoleuerit ætas
Sis memor; & te animo repetentem exempla tuorum,
Et pater Aeneas, & auunculus excitet.*

Dein verò plurimis interfectis.

*Multa Iouem, & læsi testatus fœderis aras.
Nequa meis esto dictis mora: Iuppiter hac stat.
Nequis ob inceptum subitum mihi segnior esto.
Vrbem hodie causam belli, regna ipsa Latini,
Ni frænum accipere, & victi parere fatentur
Eruam, & aqua solo fumantia culmina ponam.
Hoc caput, ò ciues, hæc belli summa nefandi
Ferte faces properè, fœdusq. reposcite flammis.*

Hæc igitur ita, vt diximus, cum sint, illud sæpius contigit, vt cælites clarissima luce visi sint nostris esse auxilio in bellis, quod proprio signo è plurimis euentis nos illustrauimus.

Colligamus, quæ explicauimus. milites catholici fortissimi sunt, quod catholica religio maximè abducat à luxu, qui perdidit omnium gentium regna, fidem præstandam præ cunctis imperet, habeatque superos auxiliares.

Catholici sunt omnium fortissimi, quod remotissima regna, ac regiones longissimè disitas non modo acquisuerint, sed etiam diu tutati sint, ac tutentur, & quidem contra fortissimas gentes. similiter haud sunt perpesi in suas terras, quandiu permanserunt in fide catholica, tam frequentes irruptiones barbarorum. denique non nisi cum multo maioribus copijs, si quando vinci accidit, sunt profligati.

Cap. XV.



SED nonnullis adhuc euentis, hæc quæ diximus, confirmemus. Vires alicuius ex eo cognoscuntur magnæ, quod in remota porrigantur, & quo longius posita sunt, eò validiores. Exiguus ignis vix ea, quæ propè ponuntur, calefaciet; Magnus procul etiam sita, nam vicina accendet, comburet; quod si augeatur adhuc incendium longissimè existentia pertinet. Videamus igitur è collatione, num robur catholicorum corroboret tantum vicina, an verò simul absentia plurimū; de catholicis locis, ac Regi catholico, doctrinæq. obedientibus loquimur, vt præfati sumus, ac repetitum semper

volu-

A volumus. Omnis enim fortitudo, ac vis à Deo deriuatur; ac proinde hæreticis, ijsque, qui pro hæreticis bellant ad extremũ nulli sunt nerui. Elucescit autem præcipuè fortitudo militaris in longinquis locis aut expugnandis, aut si oppugnentur à fortissima gente defendendis ob multa. In primis enim nihil est, quod reddat alacriores, ac præoptiores ad opera omnia, quam stare in conspectu multorum, à quibus cognoscaris. Ob id cum degimus in alieno solo exhilaramur, ubi ciuem nostrum, popularemque. illuc aduentantem contuemur, eos enim reputamus eosdem cum nobis; ac propterea videmur nobis tum dilatari, & quodammodo multiplicari; contra verò diminui, & ad nihilum redigi, cum neminem populatum, nostrorumque. conspiciamus. Quod si quis in remotis commorans idem robur seruet, eandem fortitudinem, hic erit reuera fortis, ac sibi omnino constans, non aliunde pendens, sed ex seipso hauriens vires. Iam verò ignota nobis naturaliter solent esse horribiora, ac mentem magis excutere, animum labefactare. longinqua autem magis ignota nobis. Hinc ille miles, cum fortè incidisset in quosdam non sibi notos, aiebat.

C — *sensi medios delapsus in hostes*
Obstupui, retroque pedem cum voce repressi.
Improvisum aspris veluti, qui sentibus anguem
Pressit humi nitens, trepidusque repente refugit
Attollentem iras: & cærule colla tumentem
Haud secus Androgeos visu tremefactus abibat.

D Accedit ad hæc nihil esse auxiliij propinqui, quod sperare in remotis degens possit, ob id magis examinatur. Quid autem se consolabitur iste honore adipiscendo, si quando robur ostentabit? cum paucissimos habeat actorum suorum testes, & siquid eximium geret fabulosum reputabitur, ac fictum. An lucro se confirmabit? quando in longis itineribus sunt insumenda omnia. Quod si morbo tentatur, si quod adeat periculum, non erit ferè, qui aut curare illum possit, aut dolorem verbis lenire.

Sed militi catholico Deus, qui ubique est, atque omnia continet, est instar omnium. quocirca illius eximia fortitudo in remotissimis maximè apparebit. Ad exempla veniamus. Sumus supra annos octuaginta, ex quo Lusitani cæperunt insulam Diuum ad ostia Indi; & Armuzium ad ostia Persici maris. Du-

plo amplius. hæc duo loca distant à Lusitania, quàm quoduis à **A**
 Romanis captum distaret à Roma. Ex illis conati sunt expelle-
 re Lusitanos Mamaluchi, Ægyptij milites, vt habebantur, ge-
 nerosissimi, ac nullis secundi, qui cum classe illustrissima aduer-
 sus Lusitanos arma expedierant, ac uicti sunt. conati sunt idem
 Turci. Eorum namque potentissimus Rex Solymanus eò mi-
 sit Solymanum copijs plurimis, & omni armorum genere or-
 natissimis. & hi similiter fusi, ac fugati. Multa eodem modo
 Persæ tentarunt, Arabes, Indi. & nihil omnes egere. Quid au-
 tem de regno Malachæ? siue aurea Chersoneso? quid de Molu-
 chis insulis dicemus, ad quas expugnandas fortissimi populi, **B**
 vt sunt in ijs locis, conuenerunt, irrito conatu. cum tamen ista
 loca sint omnium maximè disita, vt nihil magis. Nunc inspi-
 ciamus quæuis locum in imperij Romani consinibus positum,
 videbimusq; nō fuisse tādū sic Romanorū potestate, vt non fue-
 rit aliquando expugnatum intra temporis spatium multo bre-
 uius, quamuis duplo propinquius fuerit. exempli gratia. Cæsar
 cœpit Britanniam. descinit illa haud multo post, Octavianus
 coactus est rursus arma in eam mouere. Eadem necessitate cō-
 pulsi sunt multi ex Imperatoribus sequētibus. Quod attulimus
 de Britannia, idem possumus asseuerare de quibuslibet locis ad **C**
 cōfinia Romani imperij olim positis in extremis Mauritanæ,
 Numidiæ, Lybiæ, Cyrenes, Ægypti, Assyræ, Armeniæ, Mediæ,
 Thraciæ, Illyrijq; limitibus. quorum nullū simile fuit, quod non
 angustiori temporis interuallo fuerit expugnatum. atq; idcir-
 co nihil in Perside ultra Tygrim retinere potuerūt, nihil supra
 Rhænum, Danubiumq;. quamuis istorū locorum terras aliquas
 aliquando legantur cœpisse.

Aliud euentum, comprobans eximiam fortitudinem no-
 stris esse videtur illud. Barbari sunt, aut qui nullis omnino, aut
 propè nullis legibus vtuntur, vel non iisdem cum nobis, sed lon- **D**
 gè alienis, quæ colligantur è cōtrarijs principiis, atq; assumptis.
 Atque idcirco barbari nobis sunt hæretici, Mahometani, & id
 genus alij. Eodem loco reponantur, quicumq; omnia bona au-
 ferrēt, non ob aliam causam, quàm quia bello vincerent. Catho-
 lici namque aduersus catholicos valent, vbi par, aut iustior cau-
 sa adest. idcirco Galli, Germani, Hispani aduersus Italos vale-
 bant, & eorum loca occupabunt, & hi vicissim, vel alij catholi-
 ci aliorum.

Anno 563. Longobardi tum barbari confedere in multis Ita-
 lia

A liæ locis, & regionibus ex eo nulli barbari diu fixas in Italia sedes habuere post ætatē Cōstantini. Nunc elige quod vis tēpus supra illius ætatē. & cum sint elapsi anni mille triginta, ex quo nullæ barbaræ nationes illam, vel eius nobiliorem regionē cœperint, comperies tantū tēporis haud transactum ante Cōstantini tēpora. res est clarissima. Galli Italiæ magnā partē cæpere Romā diruerunt anno 363. à quo vsque ad Constantinum colligunt aliqui nō multo amplius, quàm septingentos annos. Porrò ante aduentū Gallorum gentes innumerę irrumpebant in Italiam, cunctaq. prioribus dominis auferabant, vt aperuimus libris de antiquo, & nouo Italiæ statu.

B Annus est supra millesimum, ac centesimū ex quo post Francos nullæ gentes inuaferunt, atq; occuparunt Gallias, excepta Northmanniæ parte. Tancundē dicimus de Anglia, quas olim duas prouincias cognoscimus è Cæsare, & alijs patuisse direptionibus, atque occupationibus barbarorum. Hispania desciscens ab obediētia Romani Pontificis capta est à Saracenis anno 717. postea sic eam recepere Hispani, vt nullos progressus ex aduerso facere potuerint Saraceni. Germania quondā cōmunis campi instar erat in quo cōsiderent, quibuscūq; collibuisse, idemq. de cæteris Borealibus regionibus asseueratur, vt aperuimus, signo de decenti fēlicitate catholicorum. At post susceptam fidē catholicā, ab huiusmodi irruptionibus est illæsa, quæcumq; prouincia retinuit catholicā doctrinam. quæ sanè cum acciderint aliis oris, vel alijs iisdem, vt eodem signo explicauimus, Hinc apparet omnium fortissimos esse catholicos nostros.

C Postremò illud ostendit, quæ sit nobis, & quæ sit alijs fortitudo. Enumerauimus supra à paucissimis nostrorū plurimas sæpè copias suas, nostrorum minima cede. Nunc cōtra inspiciatur, an fuerit vllum tempus, quo tam multi catholicorū fuerint à tam paucis alienarum gentium necari, aut victi. Numquam comperies. quin contra semper euenit, quoties nostri profligati sunt, exigēte id iustitia diuina, ob causas, quas retulimus, innumeris partibus plures semper hostes catholicorum fuerunt. Vt cum victus est Ludonicus Hungarię Rex à Solymano Turcorum Rege & tate auorum nostrorum, nostra autem Sebastianus Portugalliæ Rex à Numidis, & Mauris, cum bellū mouisset, pugnamq. iniisset contra omnium sapientū consilia. Rursus quoties acie instructa confliximus, ac vicimus, neque pro hēreticis

pugnauimus causaue iniusta, inferior nobis militum numerus, **A**
 ut plurimum fuit, & tamen vicimus. ex quibus omnino fit nos
 esse animo manuq. promptiores, ac valentiores.

Ex omnibus igitur, quæ hucusque differuimus apparet ca-
 tholicos omnium fortissimos, ac verissimè id esse à Sybillis
 prænunciatum magnos nobis Achilles in bellis haud defu-
 turos.

Id verò ostendūt ordines militares à Pontificibus Romanis
 instituti, quamuis illi nunc multum deflexerint à disciplina, &
 institutis antiquis.

Strages hostiū plurimorum factæ à paucissimis nostris, dum **B**
 configunt acie, & armis concurrunt.

Indomita ex omni æuo nationes per catholicos deuictæ, &
 à quibus omnes aliæ sunt superatæ.

Amplissima imperia bello parta Orientale, Occidētale, Gal-
 licanum, Germanicum, Tartaricum, Hispanicum, Lusitani-
 cum.

Eorundē conseruatio diuturnior, quàm fuerint ab vllis gen-
 tibus vniquam sua conseruata.

Comparatio nostrorum Ducum cum priscis.

Collatio bellorum contra Persas à nostris, & alijs gestorum, **C**
 qui ex antiquo tempore sunt habiti fortes, & Romanorū duos
 Imperatores occiderunt, cœperunt.

Machinarum nostrarum comparatio cum priscis, quæ riden-
 dæ sunt præ nostris ex inuento nostrorum.

Fœminæ militares, quibus nulla ætas pares tulit, nisi ad fa-
 bulas, & somnia confugiamus.

Despicientia humanarū rerum, quæ mortis, periculorumq.
 omnium contemptores facit.

Expectatio præmiorum cælestium maximorum, quæ maxi-
 mè accendant animos pugnantium. **D**

Tutela Sanctorum, quorum nomina geruntur, de quibus di-
 cti Imperatores, ac Reges multo præstantiora gesserunt, quàm
 nomina antiquorum præferentes.

Contemptus iniuriarum, qui tuetur amicitiam commilito-
 num, ac iunctis animis, & viribus in hostes impellit.

Amor Dei, suorumq. maximus, ob quem bella administran-
 tur, & qui est omnium potentissimus.

Amotio cuiuslibet intemperati luxus, qui milites effeminat,
 enervat, & omnia regna euertit.

Remotissima regna defensa aduersus acerrimos hostes nobilius,quàm sua fuerint à Romanis.

Barbarorum coërcitæ irruptiones ex antiquiori tempore,quàm fuerint à priscis.

Ego F.Io.Baptista Plumbinus totius Ordinis Eremitarum S. Augustini Procurator Generalis, ac in Gymnasio Romano publicus Lector, omnia, ac singula suprascripta, ex qua potui diligentia, ac studio perlegi, atque examinavi, & nihil, quod fidei Catholicæ, ac moribus Christianæ Religionis derogat, inueni, atque ita approbo.

Ita est Ego F. Io. Baptista Plumbinus vt supra manu propria. die 22. Iunij 1593.

Imprimatur

F. P. Ioannes Caragoça M. & socius R. Magistri Sacri Palatij.

Imprimatur

M. Antonins Vicesgerens.





I N D E X.

A



- BEuphrate ad Indum quot sunt gradus longitu-
dinis & latitudinis.* pag. 16
- Aetius in Campis Catalaunicis Attilam su-
peravit.* 11
- Agésilauſ Victorẽm ſe reputat ob hoſtium per-
fidiam.* 95
- Alfonſus Rex victor Saracenorum.* 12
- Alfonſus Alburquecins plurimas in Arabia, Perſia, & India
terras occupauit armis.* 13
- Almeida cum Mamalucchiſ militibus fortiffimis, à Sultano miſ-
ſis, pugnauit & victoriam reportauit.* 14
- Alexandri victoriæ quarum prima cum ad Granicum flumen eſt
pugna commiſſa.* 15
- Secunda in anguſtijs Amanimontis,
Tertia fuit ad Arbelæ vicum.* 16
- Alexandri Magni Imperium quàm latum.* 40
- Alexandri imperium quamdiu ſtetit.* ibid.
- Ampliſſimæ Regionẽs bello acquiſitæ, Chriſtianæ Rei. adiectæ.* 1
- Amplitudinem Imperij Catholici retinuerunt diutius licet ali-
quando aliqua facta ſit variatio.* 33
- Amplitudo Regni Aſſyriorum.* 34
- Amplitudo Imperij Aſſyriorum parta à Nabuchodonoro.* 37
- Amor eſt cauſa roboris bellici.* 34. & ſeq.
- Animalia quò leniora eò ad pugnam acriora.* 67
- Aſiæ uſque ad Euphratem longitudo & ſua latitudo.* 26
- Aſſyrij Primi latiffime videntur dominati.* 28
- Aſſyrij ab Abrahami ætate uſque ad Cyrum nunquam pertige-
runt ad magnitudinem Gallicani vel Germanici Regni.* 37
- Aſſyrios falſum eſt primis temporibus, tam latè dominatos.* 35
- Auriæ fortitudo Militariſ.* 58

Bar.

I N D E X.

B

B <i>Arbaricas irruptiones omnium minimè catholici perpessi.</i>	98
<i>Basilij Imperatoris laus bellica.</i>	49
<i>Bellum ad potiunda licitè terrena est institutum.</i>	I
<i>Bellum corpora tuetur.</i>	I
<i>Belluæ prudentiores minus amant bella.</i>	5
<i>Bella socialia in Italia, ac Roma per annos prope centum.</i>	
<i>Bella ciuilia inter Octauium atq; Cynnã aliosq; Romanorum duces.</i>	6
<i>Bella cur moueantur.</i>	9
<i>Bellicæ fortitudinis est imperia sibi comparare ac retinere.</i>	33
<i>Bellis administrandis nostri quanto interuallo post se relinquunt Antiquos.</i>	56
<i>Belisarij laus bellica.</i>	49
<i>Beneficentiam mansuetudinemque omnes amare debere.</i>	76
<i>Bohemici Reges bellica laude præstantes.</i>	48
<i>Braccius Montoni Comes.</i>	49
<i>Brigida sanctissima femina Græcorum rebus florentibus in Europa futurum euentum prædixit.</i>	24

C

C <i>Caroli Magni, & Caroli V. laus bellica.</i>	52
<i>Carolus Fræcorum Regem dum in summam suæ fortunæ desperationem venerat Ioanna puella produxit ad Aureliam obsidione liberandam.</i>	57
<i>Carolus Regem Ioanna Puella Anglos plurimis prælijs fundens Remos ad inaugurationem sacram suscipiendam per medios hostes viriliter perduxit.</i>	57
<i>Catholici quantum spectat ad exercitationes bellicas ab omnibus nationibus vincuntur.</i>	10
<i>Catholici nisi pro Regionibus hæresum plenis pugnent, vel nisi sint in Pontifi. Romanum, contumaces omnium fortissimi.</i>	10
<i>Catholici catum suum constituerunt ab illapsu Spiritus Sancti in Apostolos.</i>	30

Catho-

I N D E X.

<i>Catholici omnium fortissimi.</i>	33
<i>Catholici dedere bis Regem Persis bello domitis.</i>	55
<i>Catholici omnium fortissimi quòd Deum præ cunctis ament.</i>	84
<i>Catholicorum Regnum à primis exordijs paruum, nunc omnium latissimum in Hispanis.</i>	55
<i>Catholicos duces in bellis gerēdis quos omnibus antiquis opponere simus.</i>	52
<i>Catholici fortissimi qui Deo maxime fidant.</i>	88
<i>Castellani crucis vexillum diuinitus habent.</i>	82
<i>Lusitani similiter,</i>	ibid.
<i>Catholicis ad extremum gentes cunctæ se subiecerunt.</i>	87
<i>Catholici omnium fortissimi quod luxu minime omnium corrumpantur.</i>	94
<i>Cæsar Magnusq; Alexāder suis cum militibus antequam manus confererent, haud leguntur consueſſe bestias immolare contra Macchiauellum.</i>	9
<i>Christiani qui veræ Religioni quàm Romanus Pontifex decernit, adherent, vere Deum Ducem sequuntur.</i>	64
<i>Christus per Crucem Rex omnium.</i>	77.6
<i>Cyrenes. & Aegypti longitudo latitudoque.</i>	26
<i>Ciues suos vlciscendis iniurijs assuefacere, nihil aliud est quàm eos dilaniare, ac dispergere.</i>	74
<i>Claudianus Theodosium alloquens.</i>	11
<i>Confutatio Macchiauelli asserentis pecoribus perimendis robur nostris animis ingenerari.</i>	9
<i>Constantinus aduersus Maxentium bella mouens Romã cepit.</i>	81
<i>Constantinus per Crucem cepit Imperium Romanum.</i>	81
<i>Contemptus humanarum rerum facit homines fortissimos: ob id nostri fortissimi.</i>	90
<i>Corficæ longitudo atque latitudo.</i>	17
<i>Crucis vexillum quatuor hominũ generibus celitus datum. per illud omnium latissima imperia parta, Romanum Lusitanicum Hispanicum.</i>	80 81. & seq.
<i>Crucis vexillum in la baro formatum quicũque Imperatores Antiqui</i>	Antiqui

I N D E X.

<i>tiqui sustulerunt in bellis nunquam victi in Acie.</i>	82
<i>Cruz Christi fuit insigne fugandis, ac vincendis hostibus.</i>	67
<i>Cruz in bellis explicata significat nos pro Christo paratos mori, ac per illum consecuturos victoriam.</i>	80

D

D <i>Aniæ Reges bellica laude præstantes.</i>	48
<i>Decij pater ac filius deuouentes se præclarissimas victorias reportarunt ex hostibus.</i>	77.d
<i>Deuuebant se antiqui pœnis excipiendis pro suorum salute.</i>	77
<i>Deuouens se bonus, pœnis pro suorum bono, quid reportet.</i>	ibid.
<i>Deuouerunt se multi è nostris pro bono communi.</i>	78
<i>Deus omnium finis.</i>	5
<i>Disciplinarum liberalium studia, nos à bellis distinguunt.</i>	I
<i>Duces, Græciæ Romanis ducibus æquales.</i>	49
<i>Duces bellicosos in Italia, post Augusti Imperium nullos propè extitisse.</i>	49
<i>Duëtoribus militum sanëtorum nomina bellicū robur addūt.</i>	66
<i>Dux Moschouæ irrūpens in fines Liuoniæ bis turpiter fusus.</i>	12

E

A <i>Gyptij latè scribuntur imperasse.</i>	28
<i>Aegyptij dominati sunt latè regnantibus Zetho, Rhampse Sefostre.</i>	38
<i>Equites Religiosi diuinitus habent Crucis insigne.</i>	83
<i>Aethyopes dominati latè.</i>	28
<i>Aethyopici imperij dominatio.</i>	39
<i>Euersio Theutonicorum militum.</i>	4
<i>Eugenius Christianam Religionem excisurum se iactans à Theodosio imperatore superatur.</i>	II

F

F <i>Aeminae Catholicae fortitudine militari præstantes.</i>	58
<i>Ferdinandus Cortesius aduersus quot gentes bella gerens Victor extitit.</i>	15

I N D E X.

<i>Fiducia est causa roboris bellici.</i>	88
<i>Fiducia maxima Christophori Columbi, Vasquij Gamæ, Ferdinandi Magagliani.</i>	88. & seq.
<i>Fortitudinis partes duæ sustinere, & aggredi in Prohem. prima nobilior secunda.</i>	ibid.
<i>Fortitudo è quibus nascatur à cap. x. vsque ad finem.</i>	
<i>Francisci Sfortiæ laus bellica.</i>	49
<i>Francisci Mariæ Ruerij.</i>	50
<i>Friderici Vrbinatum Ducis.</i>	49
<i>Froila victor Saracenorū quinquaginta quatuor millia occidit.</i>	12

G

G <i>Allicanum Regnum ad amplitudinem maximam peruenit inter Catholicos atque perdurat,</i>	44
<i>Galliæ longitudo, ac latitudo.</i>	25
<i>Galliæ Reges bellica laude præstantes.</i>	48
<i>Galliæ Hispaniis angustiores.</i>	27
<i>Galli Antiochiam, Syriam, Cyprum, Constantinopolim, Græciæ magnam partem, Italiæq. Lusitaniam, Germaniam, Angliã, Hungariam, Poloniã, Siciliamque tenuerunt imperio suo.</i>	45
<i>Galli plures Reges orbi dedere, quàm cæteræ gentes.</i>	45
<i>Gangeticas terras ad quas neque per se, neque per suos peruenit Alexander, vicit Alburquecius.</i>	13
<i>Germanici Reges bellica laude præstantes.</i>	48
<i>Germanicum Regnum ad maximas ditiones euectum.</i>	44
<i>Germaniæ longitudo ac latitudo.</i>	25
<i>Germaniæ magnitudo.</i>	17
<i>Genuensium Resp. bellicarum rerum peritissimis viris abundat.</i>	50
<i>Græci victores Persarum fuere aduersus Darium in campis Marathonicis. & ad Platæas.</i>	14
<i>Græci victoriam retulere aduersus Xersem.</i>	15
<i>Græciæ adnumeratis Illyrio, Thessalia, Macedoniaque longitudo & latitudo.</i>	25
<i>Græci Alexandro regnante regna multa acquisuerunt</i>	28

I N D E X.

*Græci latè regnarunt & quamdiu durarunt in Seleucidis, ac Pto-
lomis.* 40-

H

H *Ebræorum euenta renouata in victorijs Catholicorum.* 11
H *eretici è Græcis imperatorib. à Mahometanis spoliati.* 54
*Hispania magnitudinis est maioris, quàm sint multa antiquorum
Regna.* 26
H *ispaniarum occupatio Vitiza & Roderico regnantibus.* 12
H *ispanicum Regnum ampliatur ac duratio illius.* 45
H *ispaniæ longitudo latitudoque.* 25
H *ispani Reges bellica laude præstantes.* 48
H *ispani bellica fortitudine quò peruenerint.* 56
H *ispani orbis tertiam partem tenent.* 33
H *omines ad iniurias vindicandas exerceri est tollere omnem amo-
rem.* 74
H *omines non ad iniurias remittendas incitare, ac persuadere, est
hostibus victoriam præbere,* 74
H *onestiora sunt hoïbus sãctitate præstãtibus apparatus præmia.* 8
H *ungarici Reges bellica laude præstantes.* 48

I

I *mperatorum Catholicorum series prima.* 30
I *mperatorum Occidentalium, series secunda.* *ibid.*
I *mperatorum Orientalium, series tertia.* 31
I *mperatorum Catholicorum 4. 5. 6. 7. et octaua series.* 31. 32. 33
I *mperia sine vitæ sãctitudine disciplinarum liberalium studio
rerum bellicarum tractatione diu durare non possunt.* 1
I *mperia latissima quæ contingerunt alienis, à catholica Religio-
ne.* 27. & seq.
I *mperia à Catholicis possessa quot & quanta.* 43
I *mperia Assyriorum Chaldæorũ Aegyptiorum, Persarum, Græ-
corum, Romanorum, subuersa ob luxum.* 97
I *mperij Romani amplitudo.* 30. 40
I *mperij successio prima, & secunda Catholicorum duratione supe-
ravit Romanos & cunctas Regum superiorum series.* 44

I N D E X.

<i>Imperium Romanum dilaceratum à Visigothis, Vandalis, Anglis, & Francis, non vi, & fortitudine sed perfidia & dolo.</i>	18
<i>Impetrare innititur diuinæ misericordiæ.</i>	78
<i>Iniurias atq; offensas remittere, iūgit iūctos & seruat amicos.</i>	75
<i>Insignis Pelagij victoria aduersus Saracenos.</i>	12
<i>Institutio Hierosolymitanorum militum ab Urbano secundo ritè procurata in bellicis expeditionibus.</i>	2
<i>Ioanna Tullensis quot & quanta præstiterit in bello; atque vt antiquitas tota nullam illi habeat parem.</i>	57
<i>Irruptiones barbaricas omnium minimè perpeffi Catholici.</i>	98
<i>Istriae, Liburniae, vtriusque Pannoniae, ac Daciae longitudo ac latitudo.</i>	25
<i>Istriae, Liburniae, Mysiae, vtriusq; Pannoniae, et Daciae magnitudo.</i>	27
<i>Italia dilacerata, ac desolata imperio stante.</i>	6
<i>Italiae magnitudo.</i>	27
<i>Italiae longitudo ac latitudo.</i>	25
<i>Itali militum duces fortissimi.</i>	49

L

L <i>Atitudo Imperij Turcici.</i>	42
L <i>Leonis multæ proprietates, è quibus describitur contra Machiauellum miles Catholicus in Prohemio.</i>	
<i>Lithuani parua militum Acie Moschouitas superant.</i>	13
<i>Longitudo & latitudo vniuscuiusque Provinciae.</i>	33
<i>Lusitanici Regni amplitudo.</i>	45
<i>Lusitani Crucis vexillum quinque plagis formatum diuinitus habent.</i>	82
<i>Lusitani quinq; scapha inuecti cum facerēt aquationē in flumine insulae T aprobanae conclusi fuerunt à Classe inimicorum maxima, multisq; militum millibus instructa, & vicerunt.</i>	14
<i>Lusitani Reges bellica laude præstantes.</i>	48
<i>Luxus euertit Assyriacum, Chaldaicū, Aegyptiacum, Persicum, Græcanicum, Romanumq; imperia.</i>	91. & seq.

I N D E X.

M

- M**acchiauelli opinio aduersus Romanum Pontificem. 2
- M**acchiauellus nos ad vltiones sumendas adhortans, amicitiam tollit de mundo. 75
- M**acchiauellus legē Christi carpit obliuionē iniuriarū suadētē. 76
- M**acchiauellus quæ dicat contra Religionē Catholicam, quoad Robur militare in Epistola ad Pontifi. 76
- M**achinæ bellicæ nostrorum quanto præstant antiquis. 56
- M**agni Imperatores eò in singulis regnis fortiora perfecere in bellis, quò magis Pontificibus Romanis iuerunt addiçti. 4
- M**ali possunt aliquando precibus impetrare nõ mereri ac satisfacere. 78
- M**alum non malo sed bono vincendum. 76
- M**ansuetudo facit homines fortes in prælijs in Prohem. & 67. 68
- M**arc. Ant. Imperator Confitetur victoriam se consecutum viribus Christianæ legionis. 10
- M**arc. Ant. Imperator Christianam legionem aduersus Quados & Marcōmannos pugnante fulminatricem vocauit. 10
- M**argareta Daniæ Regina. 48
- M**ariæ Putcolanæ fortitudo militaris. 58
- M**artyres nobiliores militibus in Prohem.
- M**auritaniæ, Libiæ, Numidiæq; habitabilium longitudo et latitudo. 25
- M**erer i ac satisfacere innititur iustitiæ. 78
- M**endacium Iustini historici quoad Cynegyri Græci factum. 15
- M**endaciū Curtij, ac Diodori in gestis Alexandri scribendis. 28
- M**esopotamia ante Alexandrum Magnum nõ habebat nisi duas Vrbes, Ninum, & Babylona. 38
- M**ichaele Paleologo Imperatore defuncto Græci omnes à fide Catholica defecerunt. 23
- M**iles prædandi ardore erit pugne cupidus inquit Macchiauellus. 60
- M**ilites venales, à bellicosus ducibus in suis bellis gerendis repellendi sunt aduersus Macchiauellum. 61
- Mili-

I N D E X.

- Milites ad pecuniarū omnino dignitatumq; spem assuefacere multa continet absurda contra Macchiauellum.* 62
- Milites nihil equè inflāmabit, quàm si certissimo credāt fore v̄t à Deo eternam consequātur beatitudinē aduersus Macchia.* 62
- Milites ad humanum sanguinem fundendum nunquam pugnare velint, nisi adsit iustitiæ ratio.* 62
- Milites sãctorū noībus insigniti fortiores erūt aduersus hostes.* 68

N

- N** *Abuchodonosori imperium, quàm latum.* 27
- N** *Nabuchodonosorus non est transgressus Armeniam, neque peruenit ad Indum.* 27
- Eius imperium quamdiu steterit.* 37
- Nationes ex omni tempore indomitæ Germani, Scythæ Europæi, aliq̄ue multi.* 19
- Nihil æque militibus animos addere ad præliandum, quàm iustam ob causam pugnantes, certo credere bonis bene, malis male futurum, Deumq̄ue suum cuique retribuere.* 63
- Nomina sanctorum nostris infantibus imponenda non esse Macchiauellus dicit.* 64
- Nomina sanctorum nostris infantibus adiecta, magis eos ad gloriam militalem cõmouent, quàm priscorum à sanctitudine alienorum aduersus Macchiauellum.* 64. & seq.
- Nulla facta v̄mquam fuit expeditio militaris aduersus Christi, et Christianæ religionis hostes, non adnitente ante alios Papa.* 2

O

- O** *ccidentalis Imperij duratio.* 43
- O** *doardus Paciecus deuouit se, ac vicit.* 79
- quomodo id egerit & quomodo vicerit.* ibid.
- Odoardus Paciecus, cum Arabibus & Indis manum conferens eos mirabiliter fudit.* 14
- Ordo S. Iacobi excitatus sub Alexandro.* 3
- Ordo Christi à Lusitanis fundatus.* 3
- Oriente & Occidentale Imperium in vnum coniuncta amissa Hispania, & Gallia.* 43

Orien-

I N D E X.

Oriente Imperium quamdiu stetit. 43
*Ostrogothi ex omni tempore indomiti, sed à Catholicis victi, ac
 deleti.* 19

P

P*atientia nobilior robore militari in Prohem.*
Patientia robur addit animo in Prohem.
eadem robur addit alijs suis. 79
Patientissimus omnium causa est maximorum bonorum. 76
idem suis causa omnium victoriarum. 76
Paupertas confert ad robur militare in Prohem. 60.61
Pecudem aut bestiam aliam perimere socordiam animi affert. 9
Perfidia addit animos ac robur hostibus. 95
*Persæ nulla cruenta sacra faciebant, sed viuente Cyro ac Cambyse
 pugnacissimi fuere.* 9
Persæ, post Assyrios, Aegyptios, & Aethyopas imperarunt. 19
Persæ, ducto initio à Cyro vsq; ad Darium quãdiu regnarunt. 39
*Persæ, Parthiq; ex quo cum Romanis bella gerere ceperunt vnum
 Imperatorem necarunt, & vnum in seruitutẽ abduxerunt.* 54
Persæ nullum è nostris ceperunt aut necarunt. 54
*Persæ, Hæreticis imperantibus occuparũt terras Occidentalis Im
 perij.* 54
Pipini nepotes, quid in Occidente possederint. 31
Pyrrhus quid egerit cum Fabricio Romano. 54
*Poloni pugnantes cum Basilij Moschouæ Ducis exercitu victo
 res redeunt mirabiliter.* 13
Pontifex tria curare debet. 2
*Pontifices Romani contra Christiani nominis oppugnatores mili
 tares ordines instituerunt.* 8
*Pontifices Romani Populusq; Christianus, magis operam dede
 runt, ac dant rebus diuinis quàm militaribus.* 8
*Populi innumeri à nullis vnquam Regibus, aut gentibus, sub impe
 rium missi, nisi à Catholicis.* 20
Preces malorum possunt aliquando impetrare. 78

Qui



I N D E X.

Q

- Q**uia à sanctis nominata tulerè bellicosissimi fuerunt aduersus
Macchiauellum. 67
 Quot quantasque nostri, ediderint in acie hostium strages. 10

R

- R**ationes adducte aduersus Macchiauellum contendentem
 à Christiana lege homines imbelles fieri. 69
 Rege Alfonso sunt interfecta Mahometanorū ducenta millia. 13
 Reges Catholici ne dum inuictos populos domuerunt, Verum etiā
 reges Septentrionis maximos sibi tributarios reddiderunt. 20
 Regū in vnam coeuntes religionē vniq; Pontifici in diuinis, eter-
 naq; doctrina omnino subiecti, quā latè diuq; imperarint. 46
 Regū Christi cultum sequentium antiqua euenta memoria repe-
 titur. 47
 Reges, ac Duces non assequentes Dei veri cultum, & gratiam su-
 perstitiose augurijs operam dantes miserrime hærebant in um-
 bris. 64
 Regibus Assyriorum priscis non fuit tanta magnitudo imperij,
 quanta Gallicanis, & Germanicis. 36
 Regibus qui sanctorum nomina tulerunt excellentia militari cum
 etis præstiterunt. 66
 Reges antiquis fuere vitia enormissima. 66
 Regna omnia euersa ob luxum. 92
 Regna remotissima omnium parta à Catholicis & defensa. 97
 Regna insulasq; multas Catholici Reges domuerunt. 22
 Romani quando primum ceperunt habere militem mercennarium
 in castris. 62
 Romanorū imperiū in Occidēte cur à gētibus dilaceratū. 18. et seq
 Romani victi à Constantino, imperiumq; illorum ab eodem acqui-
 situm. 17
 Romani victi à Theodosio pugnante contra Eugenium. ibi.
 Romanos Deus euexit ad tantum culmen imperij ob virtutes. 7
 Romani diuturnitate imperij cunctos Reges superarunt. 40
 Romani Imperium vsque ad annum 650. latissimè amplificauerunt

I N D E X.

<i>nullisq̄ue ciuiliū turbarum dissidijs exagitatum.</i>	6
<i>Romani Pontifices Christi cultum p̄ cunctis alijs curarunt.</i>	7
<i>Romani Pontifices ad imbecillos, ac paruulos defendendos reges, ac populos ad arma sumenda excitarunt.</i>	8
<i>Romani cunctos amplitudine imperij vicerunt.</i>	29.30
<i>Romanorum Imperatores in Occidente & Oriente, quid posside- rent.</i>	30.31
<i>Romanorum Virtutes summis laudibus extollit Polybius.</i>	6
<i>Romanos ad supremi Imperij fastigium prouexit metus diuini nu- minis.</i>	63
<i>Ronimirus Saracenorum victor.</i>	8

S

S acerdos ad altare, positus potest occidere aggressorem, nisi al- ter euadere non potest.	70
<i>Sanctitudo vitæ nos Deo conciliat.</i>	1
<i>Sanctimonia mens ipsa diuinitati conglutinatur.</i>	1
<i>Sanctus Ambrosius dicit miraculo esse adscriptum, quod venti, exorti iacula in Theodosij hostes retorquerent.</i>	11
<i>Saraceni latissimè visi sunt imperare.</i>	29
<i>Saraceni quo anno regnare cæperunt. quandiu regnarunt.</i>	41
<i>Scientia homo excolitur.</i>	1
<i>Scythæ Europæi quot regiones occuparint.</i>	20
<i>Scythæ Europæi ex omni tēpore inuicti, sed à catholicis domiti.</i>	20
<i>Sefostris imperium quàm latum.</i>	28
<i>quàm diuturnum.</i>	39
<i>Siciliam occupantes Saraceni à Roberto Guiscardo victi sunt.</i>	22
<i>Siciliæ longitudo, latitudoque sua.</i>	25
<i>Sydonij testimonium victoriæ Aetij aduersus Attilam.</i>	11
<i>Stilicho, Radagaisum superauit.</i>	11
<i>Studium Romanorum Pontificum ordinibus militum constituen- dis, vt uigeat in Christianis bellica fortitudo,</i>	4

T

T andiu quælibet natio celebritatem præcipuã tulit artis bel- licæ, quamdiu uiguit pietatis iustitiæq; amor.	8
--	---

I N D E X.

<i>Tartari qui potentissima regna excitarunt, & tenuerunt, à catholicis sunt subacti.</i>	21
<i>Tartari Reges Christiani.</i>	32
<i>Tartaricum regnum quantum perstitit in magnitudine sua.</i>	45
<i>Theodosius deuouit se ac vicit Eugenium.</i>	78
<i>quomodo id egerit, & quomodo vicerit.</i>	78
<i>per Crucem vicit Eugenium cepitq. imperium Romanum.</i>	81
<i>Theodosius, Orientis imperator cum Eugenio, Christi religionem subuersurum se iactante bella gerens, vicit.</i>	17
<i>Theutonicorū ordo multis à Cælestino Papa, priuilegijs decoratus.</i>	3
<i>Turci, & si hæreticis fortiores, non tamen nobis.</i>	23
<i>Turci nunc amplissime inter alienos à nobis dominantur.</i>	29
<i>Turcorum Classis à Pio V. profligata.</i>	23
<i>Turcarum imperium maximè amplificatum.</i>	42
<i>Turcos non modo Catholici vicerunt, sed etiam eorum vires adeo fregerunt vt nunquã per multũ tẽpus resurgere potuerint.</i>	23

V

V <i>Andali ex omni tempore indomiti à Catholicis victi, ac deleti.</i>	19
<i>Venetorum Respublica Valentissimis bellicarumq. rerum peritissimis viris abundat.</i>	50
<i>Victoria parta à Constantino aduersus Maxentium.</i>	10
<i>Vltionum remissione, ad militũ robur confirmandum nihil Valentius</i>	71. & seq.
<i>Vlcisci iniurias est animi exigui.</i>	70. & seq.
<i>Vrbem quater direptam annorum spacio centum, Lucanus deplorat cuncta squallentia Romæ, & in Italia.</i>	6
<i>Vrbem dilaniarunt, barbari Imperatores defuncto Nerua quasi per annos ducentos.</i>	7
<i>Vrbs à Saracenis dominata.</i>	41
<i>Vota, quæ Christiani milites amplectebantur in religionibus vt bellicis rebus studiosius operam darent.</i>	3
<i>Vtilitas Hierosolymitanorum ac S. Stefani militum in Italia.</i>	4

ERRATA.

in fine prohemij προτετη̃ προπατη̃. 1 d hon. hoc. 6 a ο̃κρυροέντος. ο̃κρυοεντος. 36 d Berofo. Berofo. 36 d lia. lib. (mis. 49 d effaminatissimis. effoeminatissi- 51 d vniversumq; vniuersum.	53 b armurijq; Armuzijq; 60 a retorquetur. retorquentur. 71 d ne. næ. 72 a lib. 5. 2. dele hoc 2. 77 c exemplar. exempla. c peccari. precari.
---	--

✱ ✱ A B C D E F G H I K L M N O.

Omnia sunt folia integra, præter ✱ O quod est integrum
cum dimidio.

